

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE – IDV
Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij
Ljubljana, Kardeljeva ploščad 5

SJM 2006: POROČILA
4. poročilo

N. Toš

Odnos do politike, političnih strank in politikov
(Delovna verzija)

Grafično oblikovanje:
Rebeka Falle

Ljubljana, maj 2007

1.0 Uvodno pojasnilo

V temelju demokratične institucionalizacije sodobnih družb je aktiven državljan, ki se preko civilno-družbenih gibanj, posebej pa še z vključevanjem v delovanje političnih strank, opredeljevanjem do strank oz. izražanjem strankarskih preferenc ter z udeležbo na volitvah in pooblaščenjem strank oz. izbranih posameznikov (poslancev, svetnikov) za sprejemanje odločitev interesno vključuje v procese odločanja. V tem kontekstu se oblikujejo svojevrstna razmerja med državljani, državljankami kot volivci, volivkami in političnimi strankami. Lahko bi rekli, da so to svojevrstna simbiotična razmerja, ki se izražajo v medsebojnem učinkovanju in ki jih v razmerah demokratične družbe označuje relativna (ne)stabilnost, (ne)spremenljivost ter njihova (ne)strukturiranost in (ne)determiniranost. Raziskovanje demokratičnih sistemov je zato usmerjeno prav v fenomen političnih strank in v potek volilnega opredeljevanja – kot začetnega oz. končnega izraza vplivanja državljanov na politično odločanje. Fenomen političnih strank in volilno opredeljevanje je tako v presečišču družboslovne obravnave demokracije oz. demokratične institucionalizacije sodobnih družb. To vsaj od točke systemskega prehoda (1990) velja tudi za Slovenijo, prav tako pa tudi za vse druge srednje- in vzhodnoevropske tranzicijske oz. posttranzicijske države.

To se ustrezno izrazi v vrsti nacionalnih in še posebej mednarodno primerjalnih raziskovalnih projektov. Tudi za Slovenijo velja, da je pojavu pluralizacije političnega polja, nastanku in delovanju političnih strank in pluralnih volitev sledila vsestranska empirična raziskava in teoretski razmisleki.¹ V okviru programa Slovensko javno mnenje od leta 1990 dalje poteka kontinuirano empirično raziskovanje fenomena politike, strank in volitev. To raziskovanje je bilo intenzivirano pod vplivom vključitve v mednarodne primerjalne projekte: International Social Survey Programme, World Value Survey ter The Comparative Study of Electoral Systems. Raziskovalni team SJM se je namreč pridružil tem mednarodnim primerjalnim projektom, ki so neposredno ali posredno zadevali tudi potek demokratične institucionalizacije, odnos do političnih strank in politike ter uveljavljanje demokracije kot vrednote.

Tako je tudi raziskava Slovensko javno mnenje 2006/2 posvečena problematiki demokratične institucionalizacije. To se kaže: (1) v dejstvu, da je v raziskavo vključena obsežna operacionalizacija problemskega bloka "razumevanja vloge države" (Role of Government), ki smo jo v programu SJM doslej izvedli trikrat ter v tem okviru razpolagamo z obsežnimi mednarodnimi datotekami za večino evropskih in izbrane izvenevropske države; (2) da je v raziskavo vključena operacionalizacija prej omenjene mednarodne primerjalne raziskave volilnih sistemov. Iz tega okvira je povzeta operacionalizacija odnosa do političnih strank (merjenja naklonjenosti do strank in strankarskih voditeljev) ter beleženja preteklih volilnih ravnanj in ugotavljanja aktualnih strankarskih preferenc. (3) Poteku demokratizacije pa sledijo tudi vprašanja in longitudinalnega koncepta SJM.

¹ Raziskave politične pluralizacije so potekale v okviru programa Slovensko javno mnenje iz sredine 80-ih let naprej, v letih 1990/91 pa so bile opravljene prve sistematične raziskave strankarskega opredeljevanja.

Četrto delovno poročilo SJM 2006/2 je pripravljeno pod naslovom "Odnos do politike, političnih strank in politikov". Podatkovna opora tega poročila je zadnja terenska meritev v okviru longitudinalnega projekta SJM – SJM 2006/2. Značilnosti pristopa in uporabljene metodologije so opisane v predhodnih poročilih. Prikazno poročilo in analiza, poleg rezultatov meritev na časovni točki november 2006, vključuje rezultate vseh predhodnih meritev na osnovi enakih vprašanj. To odpira možnost prikaza sprememb v času in analize okoliščin, ki te spremembe pogojujejo. Samo izjemoma so v poročilo vključeni podatki iz mednarodnih primerjalnih raziskav, ilustrativno pa so v analizo pritegnjeni tematsko primerljivi podatki in prikazi iz raziskave Politbarometer.

Poročilo je prirejeno tako, da uporabniku omogoči vpogled v rezultate meritve SJM 2006/2, da mu odpre pogled na rezultate vseh predhodnih meritev – na sumarni ravni. Razumevanje prikazanih podatkov olajša grafična analiza, ki še posebej prispeva k razpoznavanju sprememb opazovanih pojavov v času. Strukturna analiza, ki naj bi pokazala na okoliščine, ki vplivajo na oblikovanje stališča ali opredelitve, je na tej prikazni ravni omejena na izbor neodvisnih in posredujočih spremenljivk, ki so prikazane v prilogi tega poročila. Ker gre za poizkus razpoznave umeščenosti ljudi v političnem (institucionalnem) prostoru, je seveda vselej pomembno in zanimivo razkriti in pokazati, ali k umestitvam, izraženim stališčem in pogledom (in če da, v kakšni meri) prispevajo pomembne individualne oz. skupinske lastnosti in pripadnosti. Torej, ali mladi, najmlajši na pojave gledajo drugače kot najstarejši; ali se bolj libertarno usmerjeni v politični prostor in procese umeščajo drugače kot bolj konzervativni; ali preferenti npr. koalicijskih strank na pojave gledajo drugače kot preferenti opozicijskih strank; ali bolj izobraženi in informirani drugače izražajo svoje politične poglede in interese kot manj izobraženi itd. Seveda v tej prikazni analizi nismo sistematično sledili vsem nakazanim vidikom ob vsakem vprašanju posebej. Dodajmo še, da v primerih, ko pregled strukturnih analiz ni nakazal značilnih razlik, tega tudi nismo posebej prikazovali. V olajšanje razumevanja ugotovljenih strukturnih razlik smo poročilo smiselno ilustrirali z grafičnimi prikazi.

2.0 Struktura strankarskega polja in dinamika strankarskega opredeljevanja

V tem okviru se bomo omejili na prikaz pomena stabilnosti oz. nestabilnosti volivcev oz. strank v volilni tekmi oz. na prikaz osnovnih modelov volilnega tekmovanja glede na determiniranost volivcev in strukturnost strankarskega polja. V nadaljevanju pa bomo prikazali, kako se v volilno tekmo oz. strankarsko "tržišče" umeščajo volivci v Sloveniji.

2.1 Stabilnost oz. nestabilnost strankarskega polja²

V temelju zahodnih parlamentarnih sistemov je vgrajena negotovost in nestabilnost. Taki sistemi IM vključujejo tudi regulativne mehanizme, ki omogočajo normalno zakonodajno delovanje in vladanje. Nestabilnost, ki se izrazi v porušitvi razmerij, pomeni točko prenosa oblasti iz rok ene v roke druge skupine politične elite. Teorija s področja politične oz. posebej elektoralne sociologije se s pojavom stabilnosti parlamentarnih sistemov dosti ukvarja, pri čemer pa je seveda empirična opora lega raziskovanja v razvidnih in razvitih parlamentarnih oz. strankarskih sistemih. V tem kontekstu je obravnavana predvsem destabilizacija, do katere pride s kreacijo nove politične stranke; nastanek nove politične stranke destabilizira partijski sistem in ustvari pritisk na etablirane stranke (Rose, Mc Allister, 1990). Tak destabilizacijski pritisk lahko nastane celo v primeru, če novo nastala stranka pridobi le neznamenit delež celotnega volilnega telesa. To npr. lepo ilustrira prestop nemških liberalcev (FPD) iz levosredinske v desnosredinsko koalicijo. Bistvo elektoralne tekme v utrjenih parlamentarnih sistemih je, da le-ta poteka trajno in hkrati periodično, skladno z obdobji (mandatnimi) obnavljanja parlamenta. Kontinuiteta v delovanju oblasti od enih do drugih volitev je v glavnem interpretirana kot izraz zadovoljstva ljudi, volivcev, s funkcioniranjem strankarskega sistema in kot izkaz legitimnosti reprezentativne oblasti. Lipset (1960) in vrsta drugih analitikov političnih procesov pa opozarjajo na moteče, včasih celo destruktivno učinkovanje dramatičnih premikov v volilnem telesu oz. pojavljanja novih strank z ekstremnimi programi v političnem sistemu.³

Nestabilnost oz. nesigurnost predpostavlja potemtakem spremembo. Sprememba je torej zaželena. Izraža se skozi nastajanje novih oz. preoblikovanje obstoječih strank oz. skozi prerazporejanje volivcev v strankarskem prostoru – in torej tudi s potrjevanjem, pridobivanjem ali izgubo oblasti. Ti procesi potekajo v bipolarnih strankarskih sistemih s prenosom oblasti z ene na drugo stranko – v sistemih s tremi ali več strankami pa se izražajo skozi preoblikovanje vladajočih koalicij. Obravnavo stabilnosti oz. nestabilnosti v elektoralni tekmi v razmerju med volivci in strankami ilustrira shema 1. Rose opozarja na simbiotičnost razmerja med strankami in volivci v volilni tekmi, ki se izraža po eni strani v spremenljivosti strank (imen, programov,

² Glej: Toš, N., Politične stranke, volivci in njihove idejne orientacije, Teorija in praksa, Ljubljana 1-2/92 in 3-4/92.

³ Shema 1: Stabilnost oz. nestabilnost skupin (volivci, stranke) v volilni tekmi

VOLIVCI	STABILNE STRANKE	NESTABILNE STRANKE
- stabilni	- popolna stabilnost	- smiselne spremembe
- nestabilni	- prerazporejanje volivcev	- popolna nestabilnost (nerazvrstljivost)

(Vir: Rose, Mc Allister. 1991)

prvakov strank itd.), kar postavlja njihove volivce v novo situacijo: in na drugi strani, na spremenljivost volilne podpore posamezni stranki, kar terja korekcijo strankarskega delovanja ali pa odiranje stranke na obrobje.

Rose (shema 1 – v opombi) nakazuje štiri logične izpeljave razmerja med strankami in volivci glede na to, ali se spreminja ena ali druga skupina ali obe, ali pa sta obe stabilni. Popolno stabilnost označuje vezanost volivcev skozi daljše obdobje na etablirane stranke. Kot stabilne označuje teorija strankarske sisteme, ki so razredno determinirani (closed-class party systems) in kjer se strankarska lojalnost opredeljuje kot življenjska opredelitev (lifelong party loyalties) in se praviloma prenaša s staršev na otroke. Elektoralna sociologija pa predvsem obravnava prerazvrščanje volivcev znotraj fiksnega strankarskega polja. Dinamika v volilnem telesu je lahko posledica strukturalnih sprememb, npr. širitve srednjega sloja. V razmerah razredno določenega bipolarnega strankarskega sistema povzroči širitev srednjega sloja kot nujen nasledek upadanje moči delavsko determinirane stranke in naraščanje moči nasprotne stranke oz. nastanek ali krepitev novo vmesne tretje stranke.

Temu nasproten primer je poizkus ideološke regulacije socialne strukture na prehodu iz 60-tih v 70-ta leta v Sloveniji, ki bi ga lahko označili kol reproletarizacijo oz. nasilno ustavitev širitve srednjega sloja, katerega socialno-ekonomski položaj temelji predvsem na lastnem profesionalnem uveljavljanju, lastni minimalni ekonomski osnovi, kot se kak skozi obrt, majhno podjetništvo, svobodne poklice in na možnosti individualnega prevzemanja rizikov. Reproletarizacija oz. utrjevanje odvisnosti ljudi od države in partije je seveda potekala v razmerah enopartijskega sistema, lahko bi celo rekli, v razmerah nadaljnje totalitarizacije le-tega – vendar z jasno zaznavo ideoloških rizikov, ki jih za tak sistem povzroča širjenje sloja ljudi, ki jih označuje višja stopnja socialne, ekonomske in ideološke neodvisnosti, kar v končni konsekvenci pripelje do političnega pluralizma. Tem nasprotne tendence pa zaznamo v obdobju po osamosvojitvi in uveljavitvi demokratičnega sistema na tržno-socialnih osnovah. To in globalni vplivi se izrazijo v hitrih strukturnih premikih, v deproletarizaciji in širjenju srednjega sloja, hkrati v strukturni uvrstitvi sloja lastnikov kapitala, menedžerjev, posestnikov ter v poglobljanju razlik med sloji in povečevanju socialnih neenakosti. Taka družbeno-ekonomska gibanja in spremembe pa se postopno odražajo tudi v strukturiranju strankarskega polja. To se prav v zadnjih letih in času izrazi v preureditvi oz. prenovi programov in imen posameznih strank oz. v njihovem razpadanju oz. nastajanju.

Vendar, vrnimo se k izhodišču: pomembne socialno-strukturne spremembe morajo vplivati na dinamiko volilnega telesa oz. na prerazporejanje volivcev. Seveda pa lahko dinamiko v volilnem telesu povzroči tudi nastanek novih strank, še posebej pojavljanje tretje stranke v bipolarnem strankarskem sistemu. Volivci se torej prerazvrščajo tako, da svojo dotedanjo trajno povezavo na neko stranko nadomestijo s trajno ali občasno povezavo z novo stranko, lahko pa ostanejo tudi trajno strankarsko nevezani in se svobodno premeščajo od stranke do stranke – lahko bi rekli, da so prosto lebdeči volivci.

Tej nasprotna je situacija, ko so volivci stabilni, spremembe pa nastajajo v prostoru strank. Tu gre predvsem za notranja cepljenja in nastajanje novih strankarskih formacij, kar se lahko izrazi tudi v pomembnih programskih spremembah. Sicer stabilno volilno telo se znajde pred novo situacijo in se mora v skladu z njo na novo interesno opredeljevati.

In končno imamo pred seboj še situacijo popolne nerazvrstivosti oz. popolne nestabilnosti strank in volivcev. Take stranke seveda lahko posegajo le po nevezanih in nerazvrščenih volivcih, ki jih zbirajo oz. lovijo v poljubne, pogosto tudi protislovne situacijske koalicije. Tak način zbiranja volivcev je značilen predvsem za predsedniške volilne kampanje.

2.2 Osnovni modeli volilnega tekmovanja

Za razumevanje narave same volilne tekme, ki poteka v razmerju med volivci in strankami kot komplementarnima skupinama, je prav, da jih še enkrat označimo glede na njihove strukturne karakteristike. V zahodnoevropskih družbah obstajata najmanj dva tipa strankarskih sistemov: bipolarni sistemi ter sistemi treh in več strank (multipartizem). Situacije strankarskega sistema z eno samo stranko v tem okviru ne bomo obravnavali, saj ne gre za demokratične, temveč po definiciji za totalitarne sisteme. Volivci so v teh sistemih, gledano zgodovinsko, determinirani. V sedanjih razmerah funkcioniranja demokratičnih političnih sistemov pa razkrijemo vse več primerov sproščanja vplivov socialnega miljeja. Nedeterminirane volitve so izraz post-moderne volivčeve orientacije.

O determiniranosti volivčevega ravnanja govorimo z vidika njegove pozicije v hierarhiji socialne stratifikacije (socialna struktura), lahko pa seveda tudi z vidikov njegove verske, nacionalne, rasne itd. pripadnosti, ki prav tako lahko fiksirajo strankarsko pripadnost. V situaciji determiniranosti posameznik, volivec ne izbira svobodno; njegovo volilno ravnanje je izraz prej navedenih dominantnih socialnih, političnih oz. kulturnih vplivov. Za razliko od determiniranih se nedeterminirani volivci odločajo svobodno, volivci se torej odločajo po prosti presoji volilnih ciljev, programov, strankarskih prvakov oz. na osnovi drugih trajnih oz. trenutnih vplivov, npr. propagande, množičnih medijev itd. Nedeterminirani volivci imajo sproščen, odprt odnos do strank in od volitev do volitev prosto "plavajo" med strankami. Nedeterminirano, lahko bi rekli postmoderno usmerjenost izraža tudi nadstrankarski odnos do volitev, ko se volivec sploh ne opredeljuje več glede na stranke, marveč si poljubno izbira kandidate, ki jim zaupa, oz. programe, ki mu ustrezajo.

Potek volilne tekme lahko opazujemo z vidika strank, glede na to, ali v nekem sistemu delujeta dve (bipolarni sistem) ali več (multipartizem) strank.⁴ Seveda predstavljata minimum za volilno tekmo vsaj dve stranki. V situaciji, ko nastopa le ena stranka, ni volilne alternative, ni volilne

⁴ Shema 2: Štirje modeli volilnega tekmovanja

	STRANKE	
VOLIVCI	Dve (bipolarni sistem)	Tri ali več (multipartizem)
Determinirani	Razredno zaprto	Strukturirano
Nedeterminirani	Fiksirane poti (sledí)	Odperto

tekme in ni volitev. S povečevanjem števila strank v nekem sistemu se možnost izbire volivcev oz. volilnega telesa povečuje. Čeprav je v deželah klasične demokracije (Anglija, ZDA) strankarski sistem v bistvu ostal bipolaren, ne bi mogli trditi, da je to normalen sistem: v večini demokratičnih dežel namreč le-ta funkcionira po načelu treh ali več strank. Povečevanje števila strank pa prav tako nujno ne prispeva k povečevanju demokratičnosti izbire na pozicioniranju strank v demokratičnem sistemu. Vpliv je lahko celo nasproten.

Razčlemba poteka volilne tekme glede na volivca, ki je ali ni determiniran in glede na stranke – dve ali več, lahko nakažemo v štirih tipičnih situacijah.

Prvo situacijo označuje delovanje dveh strank in razredno determinirano volilno telo. To situacijo bi lahko označili kot zaprto razredno volilno tekmo. Ni dvoma, da je razredna določenost volilnega ravnanja še vedno pomembna. To velja še vedno v veliki meri za Veliko Britanijo, pa tudi za Avstrijo, ZR Nemčijo in druge evropske dežele. Tako, denimo, za razmere v ZR Nemčiji Zapf (1987) opozarja na procese družbenega in industrijskega spreminjanja nemške družbe, na njeno destrukcijo in individualizacijo, ki se v sredini 80-ih let – z zamenjavo generacij – izrazi v novi kvaliteti volilnega telesa. Socialna struktura v tako spremenjenih razmerah vse manj določa volivčevo ravnanje. Vsakokratne strankarske preference volivcev določajo konkretne politično-ideološke presoje in nazori, njihovo prevladujoče razpoloženje, individualno življenjsko okolje in življenjski stil ter ne nazadnje tudi njihova presoja učinkovitosti posamezne stranke in njene sposobnosti za reševanje problemov (Gluhowski, 1997). Za razumevanje volilne tekmovalnosti pa je razredno determinirani bipolarni volilno-strankarski sistem še vedno uporabno izhodišče. Na to nas opozarja tudi znana Lipsetova (Lipset, Rokkan, 1967) prispevka o "zamrznjenosti" povezave med strankarsko pripadnostjo in socialnim izvorom oz. socialnim okoljem.

O strukturiranem volilnem tekmovanju govorimo tedaj, ko je volilno telo determinirano, vendar je izbira možna med več kot dvema strankama. Ilustrativen primer, ko je strankarsko polje strukturirano glede na razlike v razredni in religiozni sestavi prebivalstva, predstavlja Nizozemska (Lijphard, 1974). Dober primer za determinirano strukturiranost je situacija volilnega telesa in strankarske členitve v Bosni in Hercegovini, kjer je osnovni kriterij strukturiranja narodna pripadnost, razredno strukturiranje pa je povsem marginalizirano. Prav tako kot v determiniranem bipolarnem sistemu, se tudi v determiniranem strukturiranem sistemu volivec ne ravna predvsem po svoji presoji, temveč mu njegova socialna, nacionalna oz. religijska itd. identiteta določa (oz. glede na njo prevzame določen) način volilnega ravnanja.

Naslednjo situacijo označuje nedeterminirano volilno telo in minimum političnih strank. Ta tip volilnega tekmovanja bi lahko označili kot tekmovanje v določenih okvirih. Prostor za svobodno, nedeterminirano izbiro volivca je dejansko omejen na dve stranki.

Odprlo volilno tekmovanje pa označuje situacija nedeterminiranega volilnega telesa in multiparlizem. Za tako situacijo je značilna visoka stopnja negotovosti volilnih izidov. Volilno telo ni togo vezano na posamezne stranke in se prosto giblje v prostoru med njimi.

Nedeterminirano volilno telo je mobilno, ni strukturalno vezano na posamezno politično stranko in se lahko giblje v poljubno različne smeri. Stranke v teh razmerah postajajo vse bolj časovno prostorsko usmerjene in pragmatične v "lovljenju" volivcev. V okviru tega modela je torej predominantna negotovost. Mobilnost volilnega telesa poteka paralelno z mobilnostjo strank oz. spreminjanjem in prilagajanjem njihovih programov in izbiro njihovih prvakov.

Oba prikazana vidika razmerja med volivci in strankami sta shematično združljiva. Iz vsega povedanega lahko ugotovimo, da so determinirani volivci stabilni v svojem volilnem ravnanje, da pa so nedeterminirani manj oz. ne-stabilni. Nedeterminiranost in nestabilnost je splošni trend v spreminjanju volilnega telesa, ki bi ga lahko označili kot postmoderni trend, ko na volivčevo ravnanje ne učinkujejo vnaprej dane, apriorne okoliščine oz. vidiki, marveč njegove sprotne, individualne in svobodne presoje okoliščin in pogojev življenja posameznika oz. skupin v družbi. Ne da bi se spuščali v podrobno utemeljevanje in ilustriranje, pa bi dodali še domnevo, da je v sodobnih demokratičnih družbah v teku pretvarjanje strankarskih polj od bipolarnih v smeri multipartizma oz. od stabilnih, jasno strukturiranih političnih strank. v smeri njihovega nadaljnjega destrukuiranja, njihovega fluidnega organiziranja in njihove množitve. Kolikor razvitejša je namreč družba, toliko več različnih interesov pride v njej na plan. V okviru sodobnega razumevanja demokracije pridejo namreč do veljave tudi interesi manjših skupin, ne le skozi množične medije in gibanja, temveč tudi skozi politične stranke.

3.0 Odnos do politike

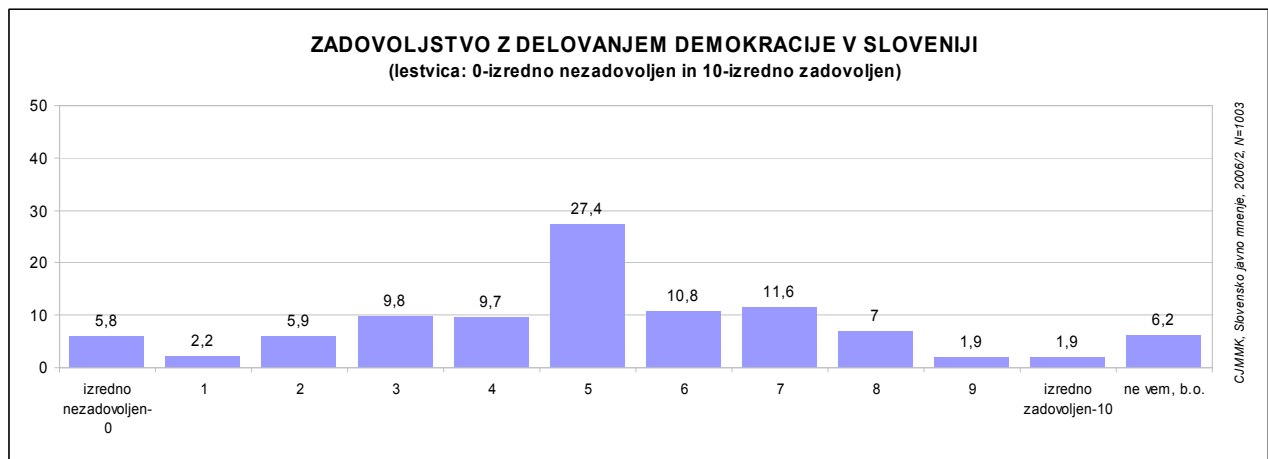
Opredelevanje do strank in udeležba na volitvah kot aktiven odziv volivca na sistemsko možnost je odraz ocenjevanja razmer v političnem okolju in razumevanja politike, političnih ustanov in politikov v aktualnem preseku. Zato v tem poročilu najprej navajamo odgovore na vprašanja:

- zadovoljstva z demokracijo,
- osebna zanimanja za politiko,
- razumevanja lastnih možnosti udeležbe v odločanju,
- zaupanje v politične institucije in
- ocenjevanje nosilcev političnih pooblastil.

3.1 Zadovoljstvo z demokracijo

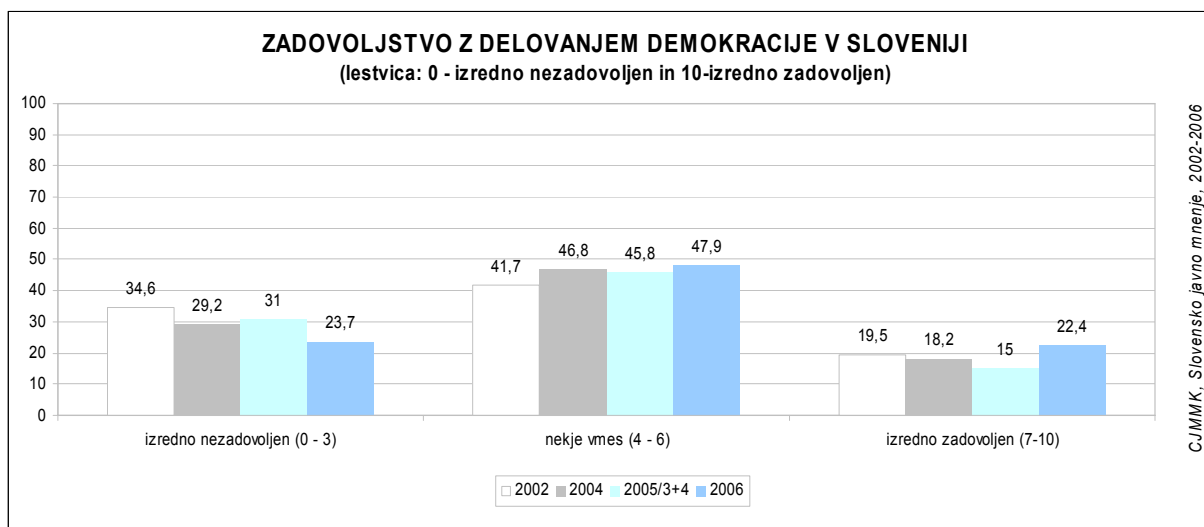
Odgovore na vprašanje "o zadovoljstvu z demokracijo v Sloveniji" (lestvica: 0 – izredno nezadovoljen; 10 – izredno zadovoljen) prikazuje graf 1. V tem preseku se pokaže, da se večina ocen strne okoli sredine, hkrati pa, da izraženo nezadovoljstvo značilno preseže izraženo zadovoljstvo z demokratičnostjo razmer.

Graf 1

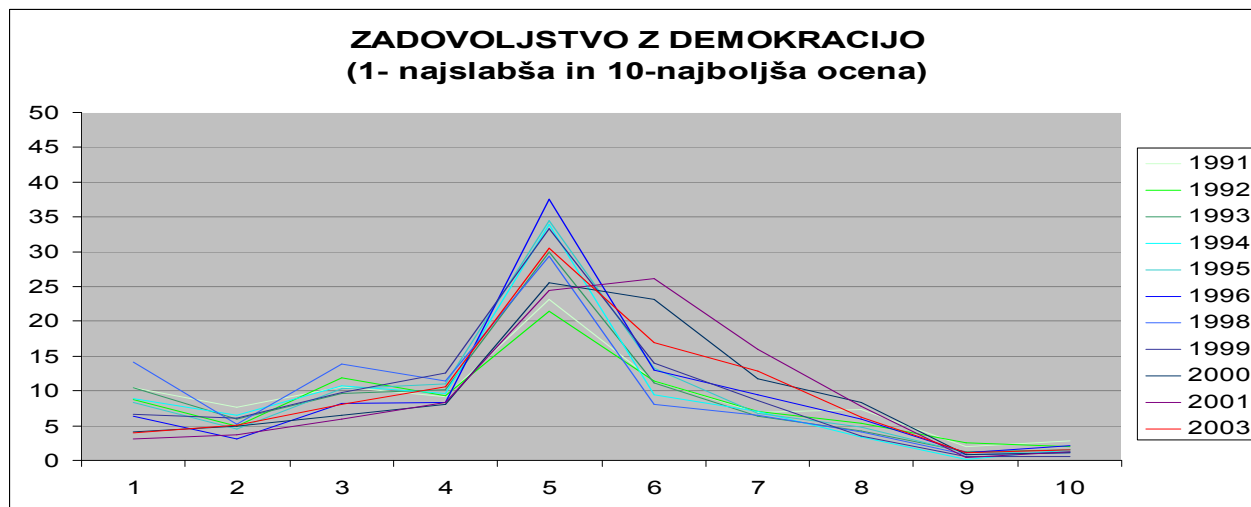
Primerjave rezultatov meritev v obdobju 2002–2006 potrdijo v letnem preseku izraženo razpršitev, le da opazimo, da je delež nezadovoljnih v začetni meritvi in delež zadovoljnih v končni meritvi nekaj večji (graf 2).

Graf 2

Neposredne primerjave za daljše obdobje za nazaj (1991–2003) ilustrira graf 3. Tudi v tem razsežju se odgovori razporejajo podobno kot v meritvah zadnjega obdobja, z rahlo tendenco premikanja središča, torej z rahlim upadanjem deleža nezadovoljnih in naraščanjem deleža zadovoljnih.

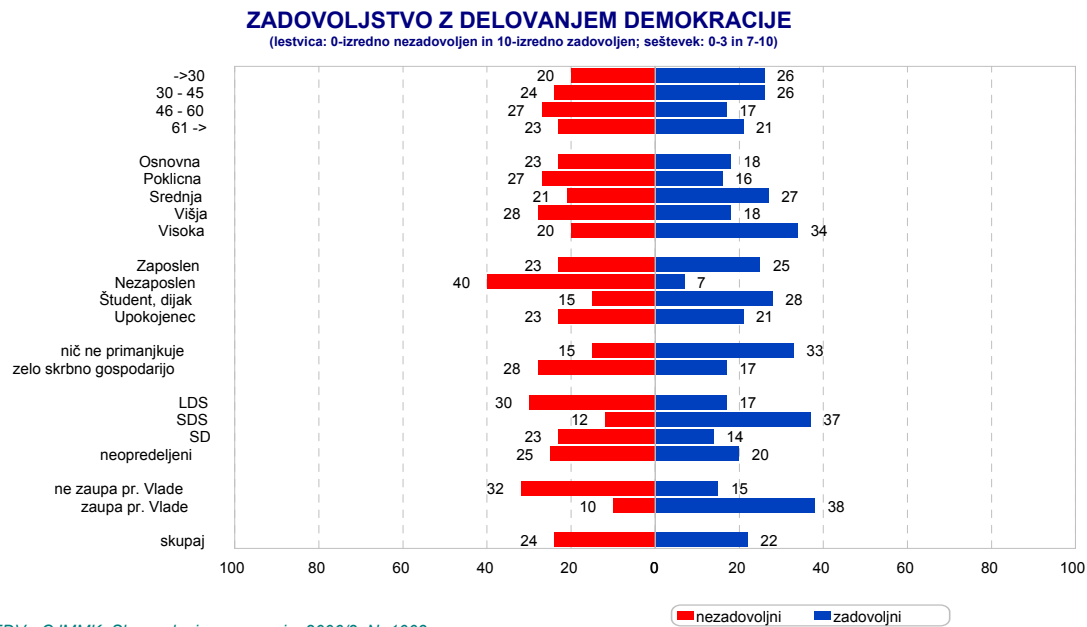
Graf 3

Strukturalna analiza odgovorov o zadovoljstvu z demokracijo ob zadnji meritvi (graf 4) pokaže rahla niansiranja. Če primerjamo deleže nezadovoljnih (seštevek vrednosti 0-3) in deleže zadovoljnih (7-10), ob uravnoteženosti teh deležev na ravni vzorca (24% nezadovoljnih; 22% zadovoljnih) z nadpovprečnim deležem nezadovoljnih izstopajo naslednje skupine oz. kategorije: nezaposleni (40%), višje (28%) in poklicno (27%) izobraženi oz. šolani, respondenti iz starostne skupine od 46 do 60 let (27%), preferenti LDS (30%) itd. Z nadpovprečnim deležem zadovoljnih z demokracijo pa izstopajo preferenti SDS (37%) in tisti, ki zaupajo predsedniku vlade (38%), visoko izobraženi (34%), kategorija, ki ji "nič ne primanjkuje (33%) itd. Tendenco se torej potrjuje vtis, da je zadovoljstvo z demokracijo med mladimi višje kot med starejšimi, dalje, da je zadovoljstvo med zaposlenimi, pa tudi dijaki, študenti in upokojeanci višje, kot med

nezaposlenimi, da je zadovoljstvo med materialno preskrbljenimi višje kot med tistimi, ki se čutijo materialno omejene in končno, da je zadovoljstvo med preferenti vladne koalicije in podporniki vlade značilno višje kot med preferenti opozicije itd.

Graf 4

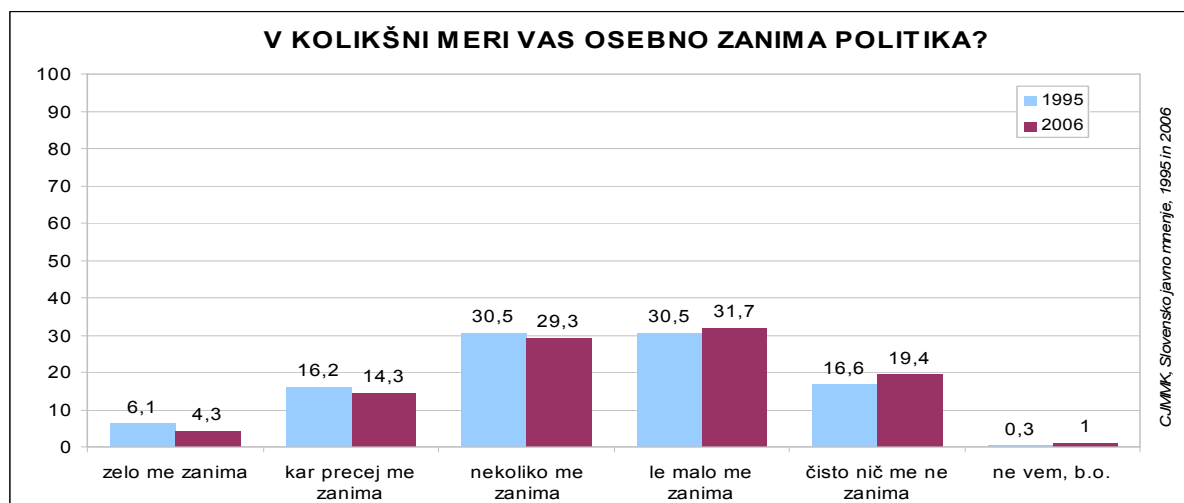

FDV - CJMMK, Slovensko javno mnenje, 2006/2, N=1003

3.2 Zanimanje za politiko

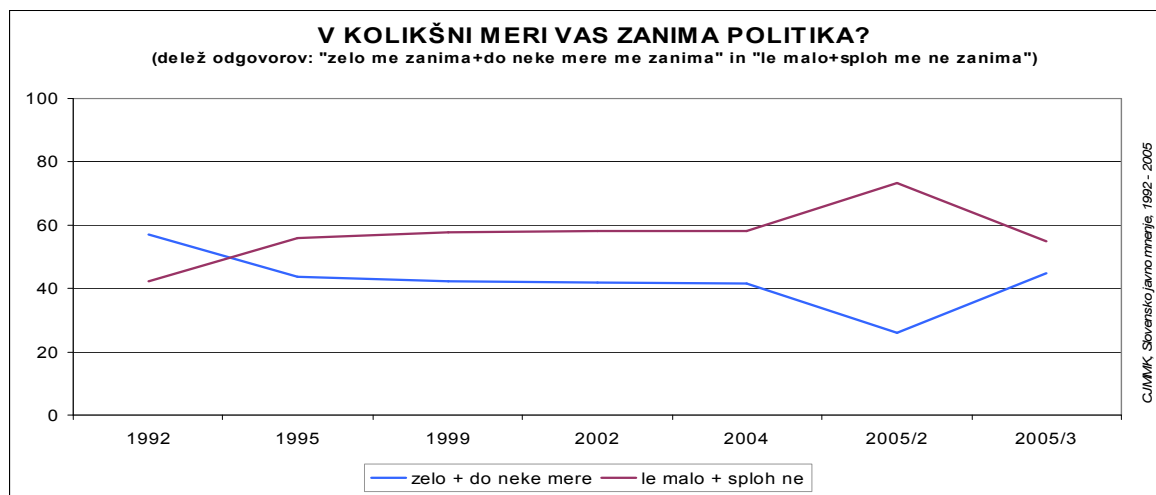
Na vprašanje "V kolikšni meri vas osebno zanima politika?", smo dobili odgovore, ki so prikazani v grafu 5. V raziskavi SJM 2006 se pokaže, da je delež "zainteresiranih za politiko" omejen na slabo petino respondentov, da se večina umešča v srednjo kategorijo ("nekoliko me zanima"), večina pa se uvršča v kategoriji, ki v osnovi izražata nezanimanje za politiko. Primerjava meritev v razponu desetih let, ki je prikazana v grafu, pokaže rahlo upadanje zanimanja za politiko.

Graf 5

Celotno sliko meritev v obdobju 1992–2005 pa ilustrira graf 6, ki ponazarja ustaljenost tega, po svojem bistvu pasivnega odnosa do politike. Očitna izjema je meritev v letu 2005, torej neposredno po državnozborskih volitvah v letu 2004 in po njih, zamenjavi nosilcev izvršne oblasti, ko zanimanje za politiko v enem časovnem preseku močno naraste, nato pa izrazito upade in se zadrži celo pod ravnjo predhodnih meritev.

Graf 6

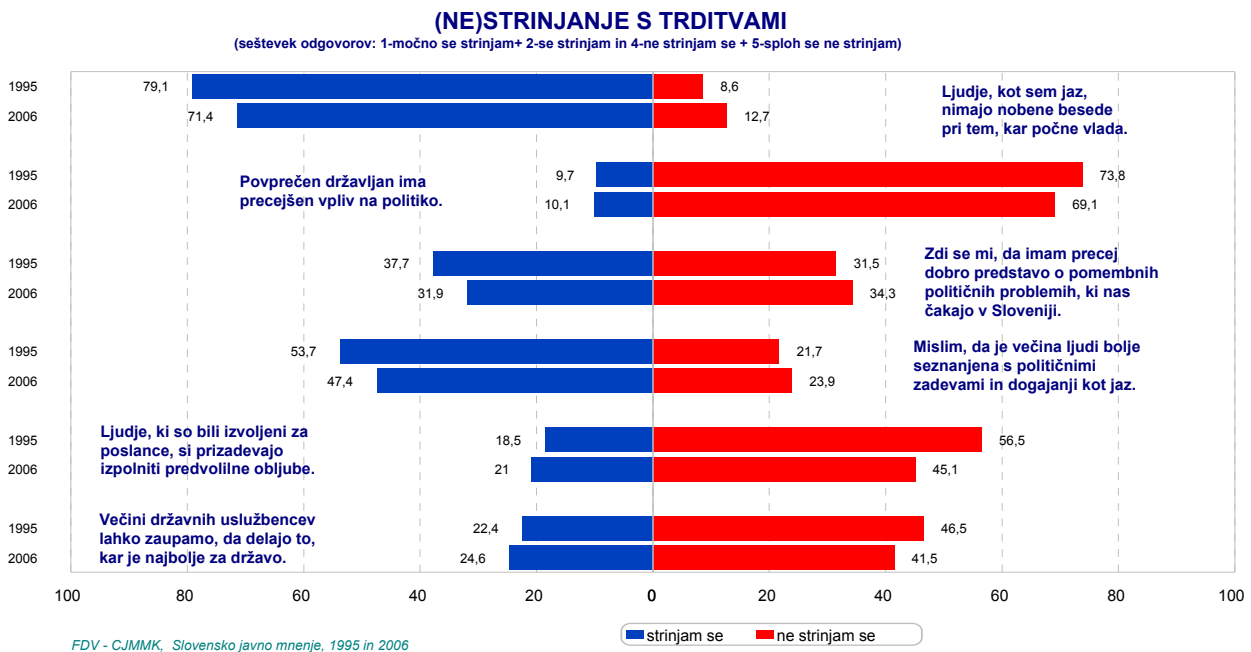

3.3 Razumevanje lastnih možnosti udeležbe v odločanju

V okviru raziskave ISSP, Razumevanje vloge države, je nastala operacionalizacija s pomočjo serije šestih trditev, ki nakazujejo odnos respondenta do politike, ki je prikazana v grafu 7. Izpostavljene so dileme:

- možnost lastnega vplivanja na odločanje vlade,
- možnost vplivanja povprečnih državljanov na politiko,
- ocena usposobljenosti ljudi za presojo političnih vprašanj,
- samoocena politične informiranosti,
- zaupanje v izvoljene poslance,
- zaupanje v državne uslužbence.

Graf 7

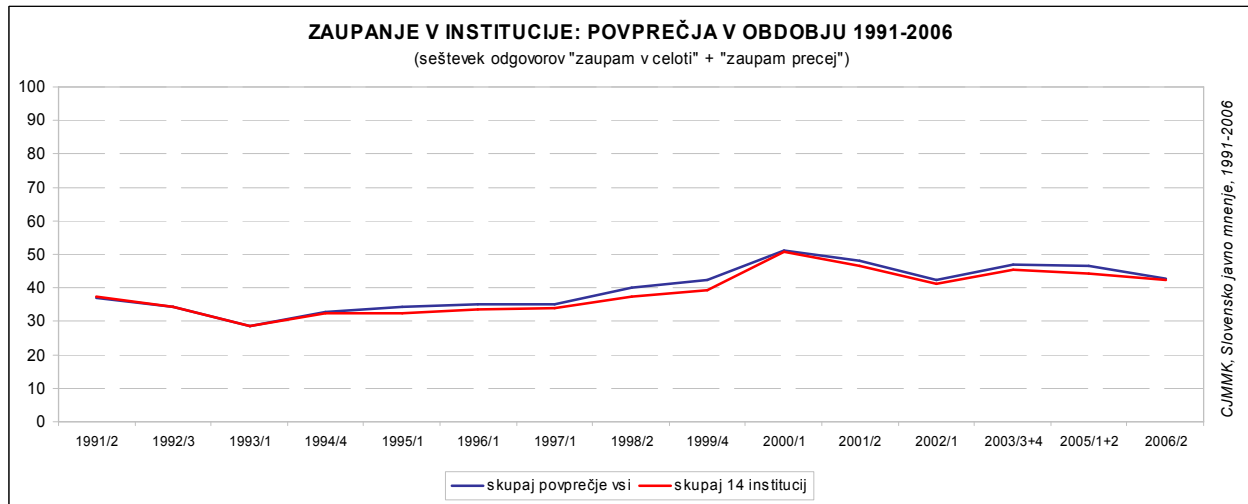

V grafu 7 prikazane ocene pokažejo na prevladujočo kritično zadržanost v ocenjevanju lastnih možnosti vpliva na odločanje, pa tudi nizko zaupanje v mandatarja. Močno izstopi prevladujoča pesimistična ocena glede vpliva "ljudi kot sem jaz" pri odločanju vlade, ki se potrdi v obeh časovnih presekih na visoki ravni (1995: 79.1%; 2006: 71.4%). Ta vtis potrdijo tudi odgovori na vprašanje o vplivu povprečnega državljan na vladno politiko, kjer se odgovori oblikujejo na podobni kritični ravni. Tudi pri ocenjevanju usposobljenosti ljudi za presojo političnih problemov velja kritična zadržanost, ki se še posebej izrazi v aktualnem preseku. Pa tudi glede ocenjevanja lastne informiranosti s političnim dogajanjem prevlada kritična ocena. Ljudje se enostavno ne čutijo dovolj informirane za presojo političnega dogajanja. Še bolj izrazita pa je kritična presoja poslancev glede izpolnjevanja predvolilnih obljub. Ob tem v medletni primerjavi sicer opazimo rahlo povečanje deleža pozitivnih odgovorov. Tudi v ocenjevanju državnih uslužbencev in njihovega odgovornega delovanja močno prevladujejo kritične ocene.

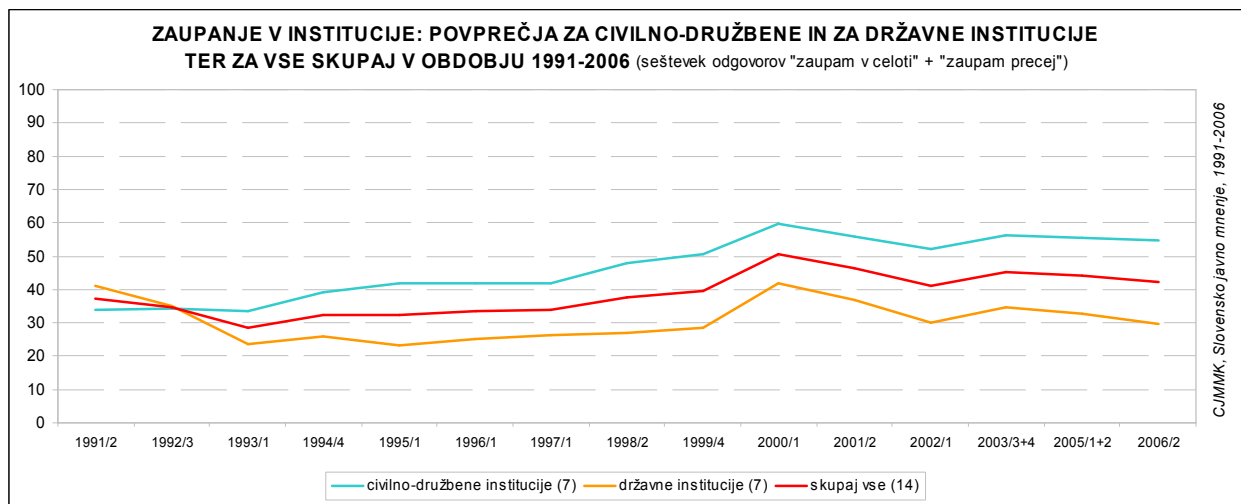
3.4 Zaupanje v institucije

Problem zaupanja v institucije je obsežno prikazan in analiziran v tretjem poročilu, zato na tem mestu le povzemamo splošno ugotovitev o prevladujočem nezaupanju v državne institucije in prevladujočem zaupanju v civilno-družbene oz. nedržavne institucije. Izražanje zaupanja v obdobju 1991–2006 ilustrirata grafa 8 in 10. V grafu 9 je viden premik v nivoju izraženega zaupanja med civilno-družbenimi in državnimi ustanovami; slednje močno zaostajajo.

Graf 8

Graf 9

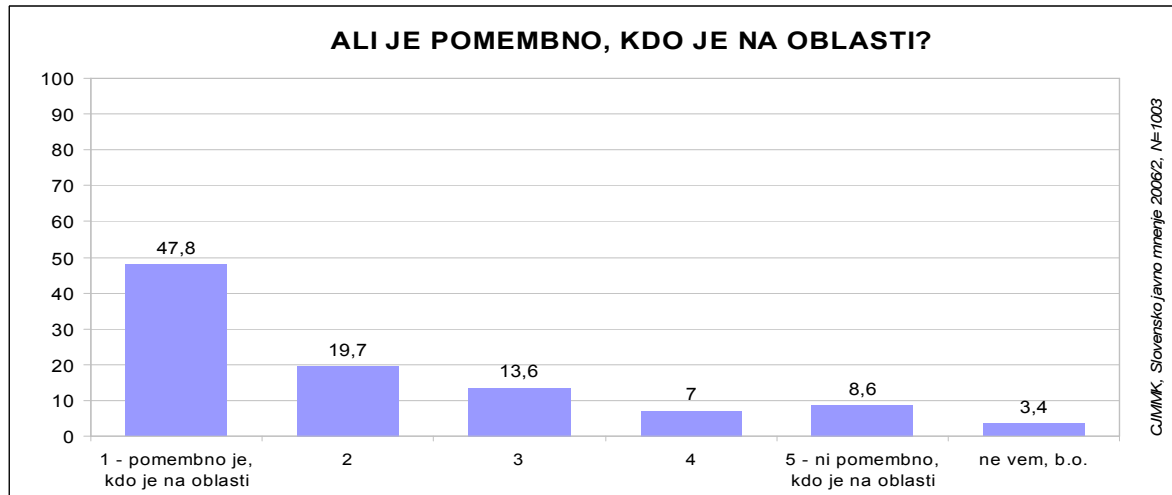
3.5 Ocenjevanje nosilcev političnih pooblastil

V tem okviru bomo prikazali odgovore na vprašanja:

- ali je pomembno, kdo je na oblasti in
- ali je pomembno, koga ljudje volijo.

Obe vprašanji, zasnovani v okviru mednarodne raziskave Razumevanje vloge države, ISSP, zastavljamo od leta 1995 dalje. Rezultati zadnje meritve 2006 so prikazani v graf 10. Ugotovimo lahko, da ljudje izbiri nosilcev oblasti pripisujejo velik pomen (67.5%); da je to le malo, ali sploh ni pomembno, meni le šestina (15.6%) vseh vprašanih. Medletna primerjava pokaže, da pripisovanje pomembnosti izbora v opazovanem obdobju upada. To velja posebej za obdobje 1996–2003, čeprav je negativen trend opazen že od 1996 dalje.

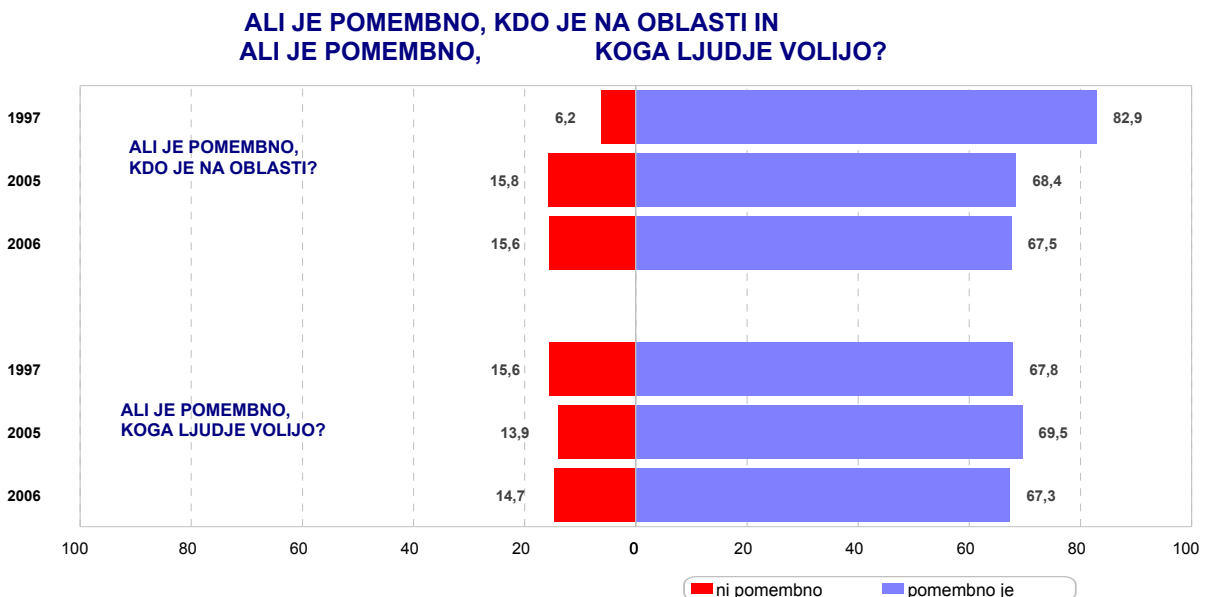
Graf 10

Na vprašanje, ali je pomembno, koga ljudje volijo, pritrdilno odgovori dobri dve tretjini (67.4%) vseh. Da to ni, ali sploh ni pomembno, pa meni slaba šestina (14.2%). Dolgoročne primerjave pokažejo enoznačen trend, kar kaže na razumevanje pomena volitev za ohranjanje demokratične narave političnih ustanov.

Meritve na osnovi teh dveh vprašanj v okviru ISSP dodatno ilustrira graf 11. V obdobju 1997–2006, z izjemo odgovorov na prvo vprašanje, kjer se pri meritvi leta 1979 pokaže večja angažiranost respondentov, prav tako ni zaznavnih razlik.

Graf 11

4.0 Opredeljevanja do strank – strankarske preference

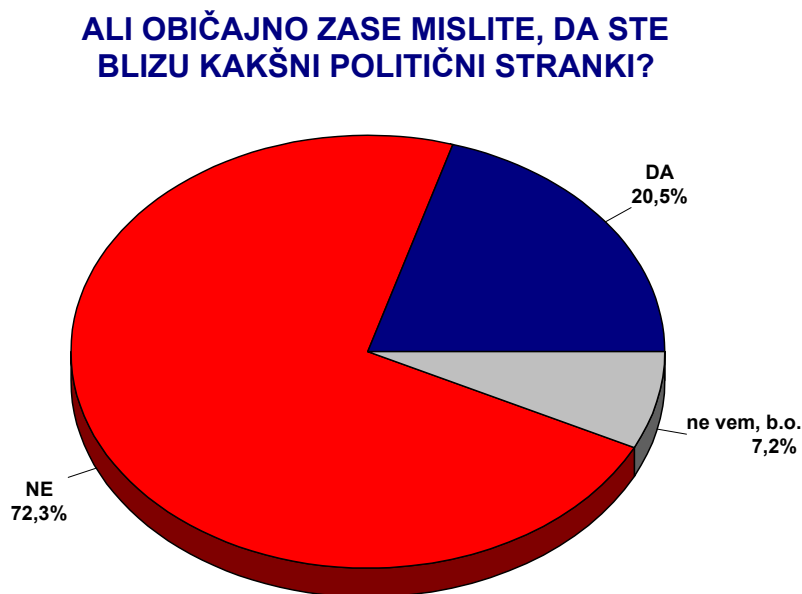
V tem okviru bomo najprej pokazali:

- kako se oblikuje splošen odnos do političnih strank, nato pa
- kako respondenti izbirajo ali nakazujejo pretekle izbire med strankami,
- kako se sami levo-desno razvrščajo in nakazali zvezo med temi razvrstitvami in strankarskimi izbirami,
- kako izražajo svoje strankarske preference in prikazali gibanje opredelitev do strank oz. strankarske preference skozi čas
- in končno bomo na osnovi rezultatov zadnje meritve in primerjav SJM 2003–2006 pokazali na osnovne strukturne značilnosti skupin preferentov posameznih strank.

4.1 Ali se ljudje čutijo blizu političnim strankam?

Na tako vprašanje je ob zadnji raziskavi pritrdilno odgovorila petina (20.5%) vprašanih, preostali pa so občutek bližine strankam zanimali (72.3%), ali pa niso znali odgovoriti (7.2%) (graf 12).

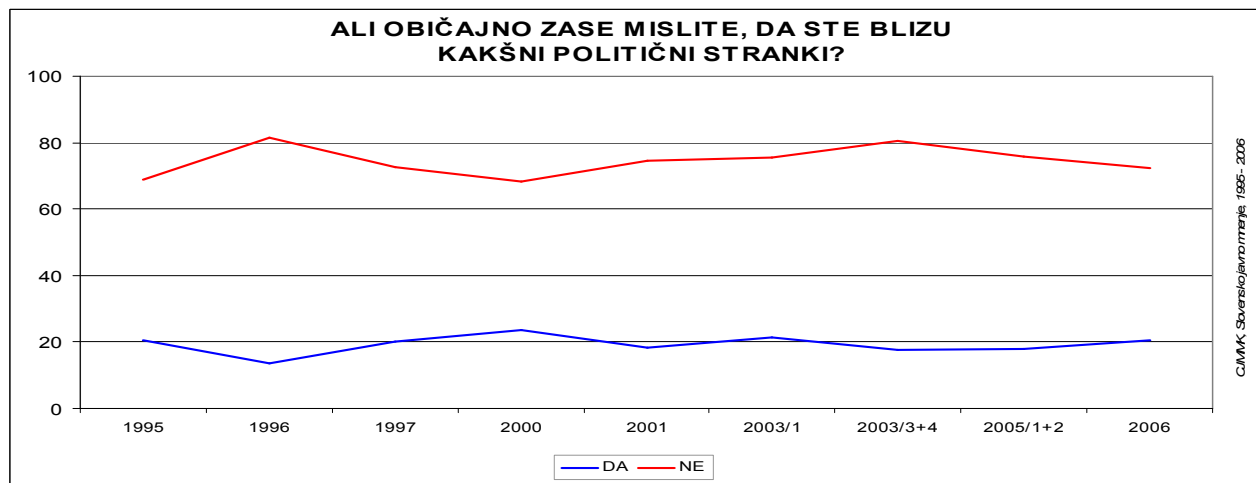
Graf 12

FDV - CJMMK, Slovensko javno mnenje, 2006/2, N=1003

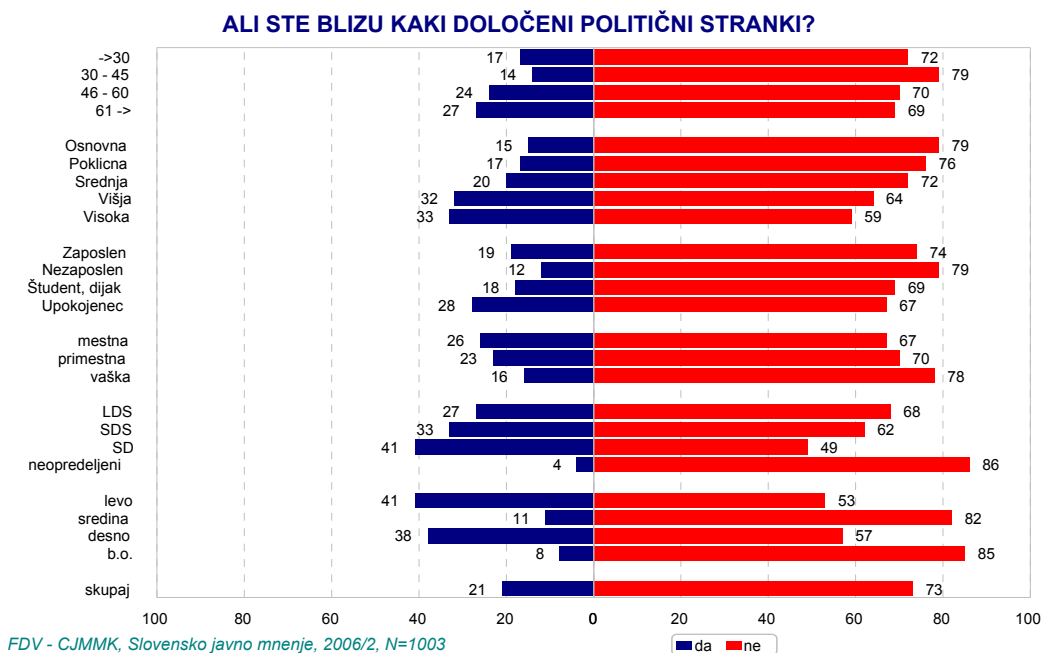
Graf 13 ilustrira opredeljevanje do tega vprašanja v obdobju 1995–2006. Slika, ki jo graf kaže, je v bistvu monotona, razen nihljajev v začetnem obdobju se respondenti do tega vprašanja opredeljujejo vseskozi enako.

Graf 13

Strukturalna analiza (graf 14) pokaže, da občutek bližine strankam izrazito narašča, skladno z naraščanjem stopnje izobrazbe, pa tudi s starostjo. Posledično se to pokaže tudi v nadpovprečnem izražanju bližine strank pri upokojenecih in podpovprečnem pri študentih, dijakih, pa tudi pri nezaposlenih. Najizraziteje pa opredeljevanje do strank učinkuje preferenčna opredeljenost ocenjevalcev, pa tudi levo-desna samoopredeljenost. Tako se npr. preferenti SD in SDS, pa tudi LDS, pogosteje izrekajo "blizu politični stranki", medtem ko strankarsko neopredeljeni tega "občutka" sploh nimajo. Tudi levo oz. desno opredeljeni se pogosteje čutijo blizu določeni stranki, kot sredinsko opredeljeni ali pa levo-desno neopredeljeni itd. Vse povedano že v izhodišču kaže, da se ljudje v političnem prostoru znajdejo v različnih, bolj ali manj izdiferenciranih položajih in vlogah, da so ti položaji in vloge pogosto socialno determinirani in da so torej možnosti za njihovo enakopravno delovanje v sistemu bistveno omejene.

Graf 14

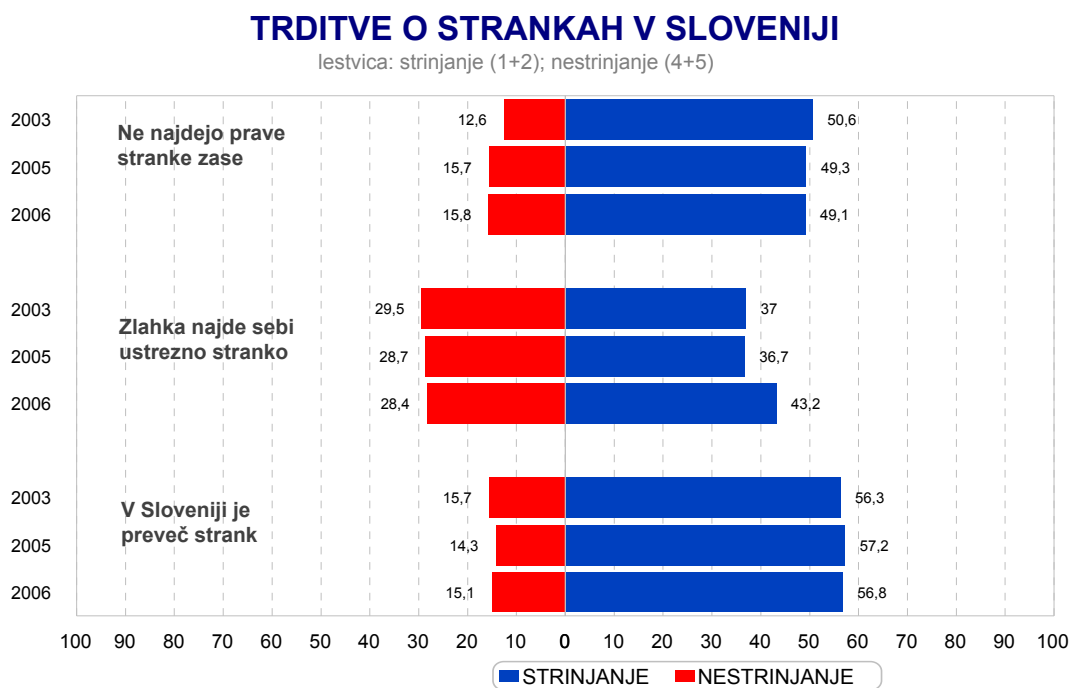

FDV - CJMMK, Slovensko javno mnenje, 2006/2, N=1003

V dopolnitev gornje slike podajamo še odgovore na vprašanja, ki kažejo, kako se respondenti znajdejo v strankarskem polju v konkretnih razmerah. Ali si zlahka najdejo stranko zase? Ali jim

množična ponudba strank povzroča težave oz. ali je strank v Sloveniji preveč ali premalo? Dobljeni odgovori na tri vprašanja, podani v treh časovnih presekih, so prikazani v grafu 15.

Graf 15

FDV - CJMMK, Slovensko javno mnenje, 2003, 2005 in 2006

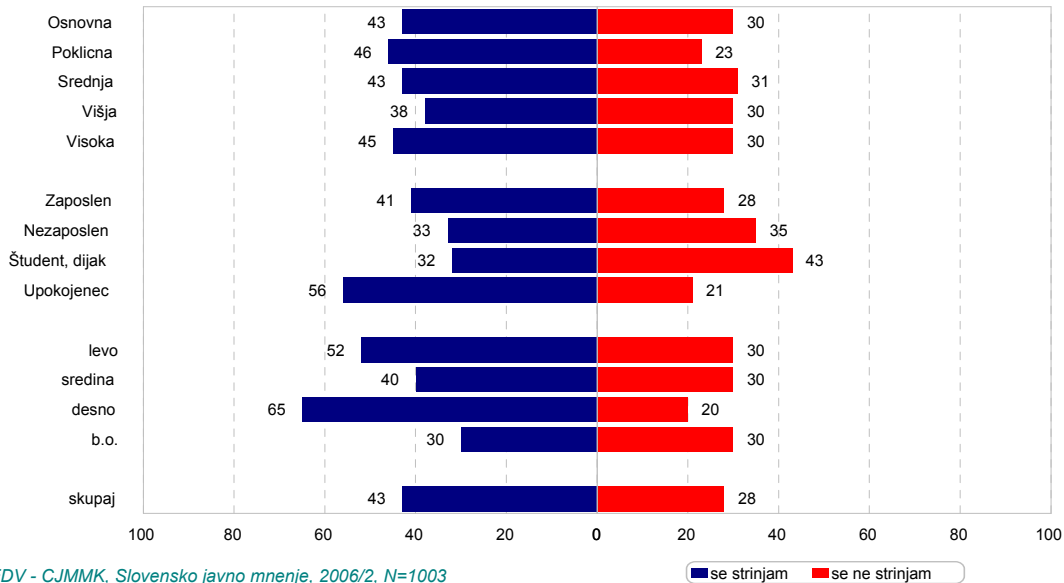
Iz prikazane podatkovne slike sledi, da imajo ljudje pri izbiri strank težave in da so te včasih zelo težko premostljive. Sama množičnost ponudbe strank pa jih posebej ne moti.

V grafu 16 so nakazane razlike med skupinami glede na izobrazbo, zaposlenost ter levo-desno samoopredeljenost pri odgovarjanju na trditev "zlahka se opredelim med obstoječimi strankami za tisto, ki ustreza mojim pogledom in interesom". Graf ne pokaže enoznačnih vplivov v preizkus vključenih variabel, razen, da se zdi, da se desno samoopredeljeni mnogo laže opredeljujejo do strank kot sredinsko opredeljeni.

Graf 16

SAM OSEBNO NIMAM TEŽAV, ZLAHKA SE OPREDELIM MED OBSTOJEČIMI STRANKAMI ZA TISTO, KI USTREZA MOJIM POGLEDOM IN INTERESOM.

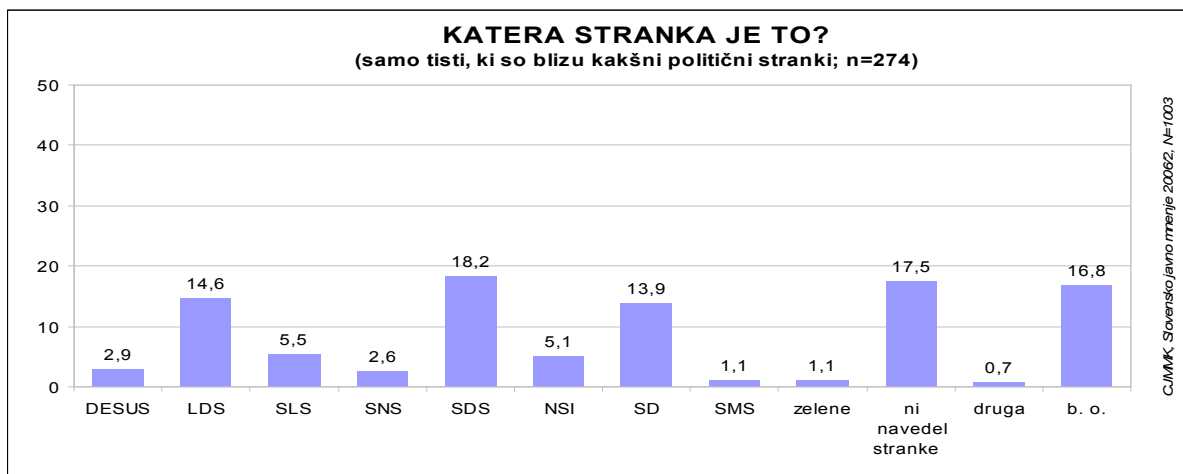
(seštevek odgovorov: 1+2 - strinjam se in 4+5 - ne strinjam se)

4.2 Izbire med strankami

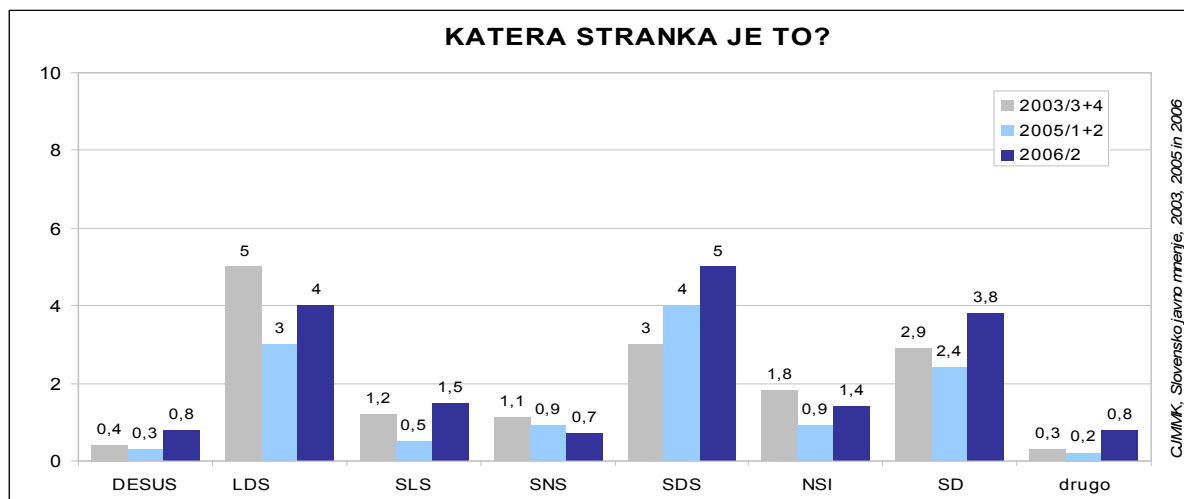
Na tem mestu bom prikazali odgovore, ki nakazujejo izbire med strankami. Najprej odgovore na vprašanje, v nadaljevanju predhodnega o bližnji stranki, katera stranka je to. Odgovori so prikazani v grafu 17. Pripominjamo, da je prikaz omejen na delež tistih, ki se čutijo neki stranki blizu in torej zadeva strankarsko opredeljevanje približno četrtine vseh respondentov. Graf 17 pokaže, da je približno dve tretjini vseh, ki so izrekli bližino neki stranki, odgovorilo tudi z navedbo imena konkretne stranke. Med navedenimi (november 2006) z večjo pogostostjo izstopajo SDS, LDS in SD.

Graf 17

Medletna primerjava odgovorov na vprašanje, ki zajame obdobje 2003–2006, je pokazana v grafu 18. Očitna so nihanja v navajanju strank, osnovna konfiguracija odgovorov pa ni spremenjena. Opazimo postopno dviganje deleža navedb SDS, izmenjujoče deleže LDS in SD.

Graf 18

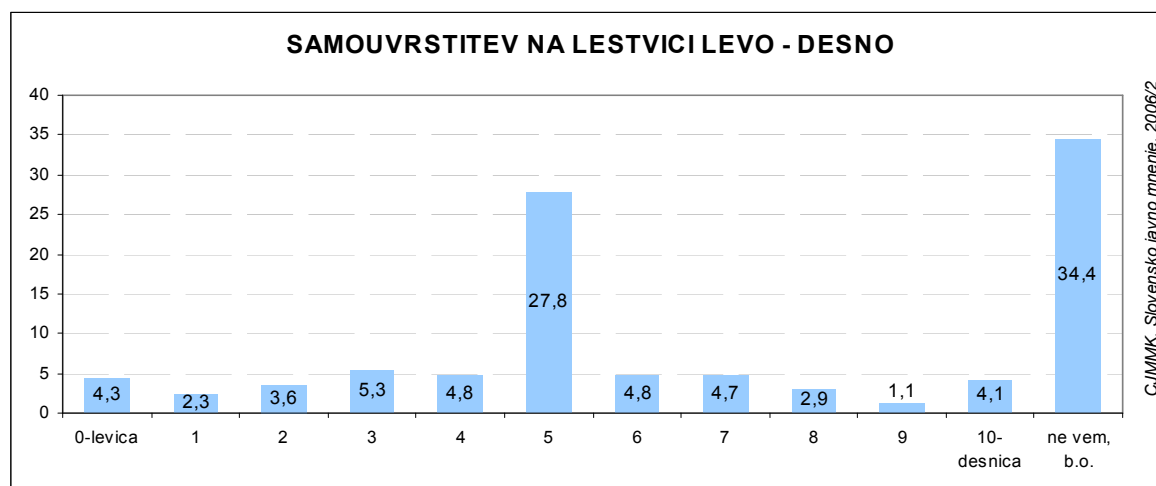

Iz obeh prikazov sledi, da se slaba šestina vseh respondentov zlahka opredeli za "bližnjo stranko".

4.3 Levo-desno samorazvrščanje

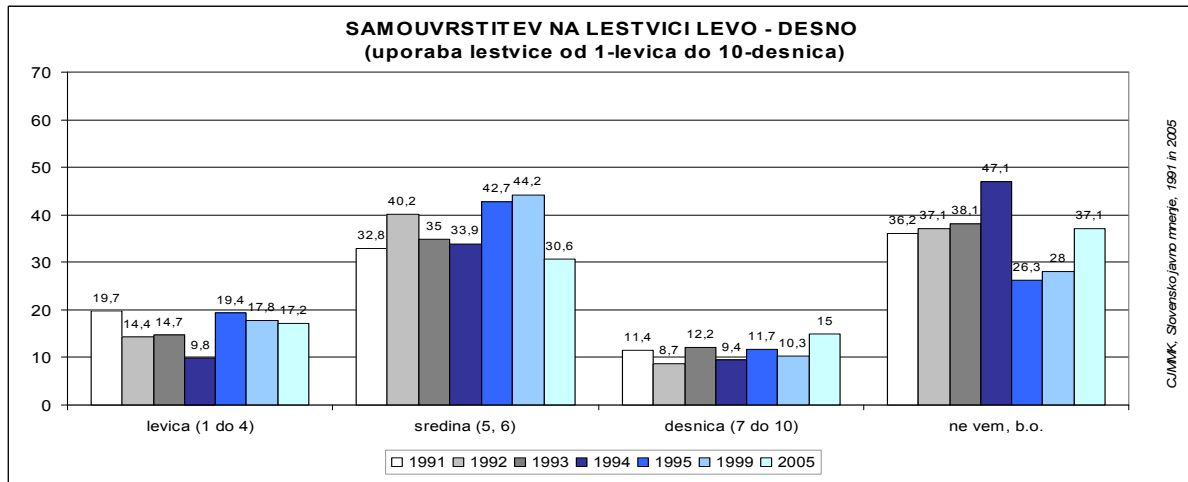
Levo-desna paradigma je v programu SJM prevzeta iz Svetovne raziskave vrednot in mednarodne raziskave volilnih sistemov. Dodatno lahko prispeva k razumevanju okoliščin, ki vplivajo na strankarsko opredeljevanje. Rezultat meritve SJM 2006 je prikazan v grafu 19. Tudi tokrat se pokaže, da se nekako dve tretjini vseh respondentov opredeljujejo znotraj levo-desne lestvice ter da več kot četrtina vseh same sebe uvrsti v sredino.

Graf 19

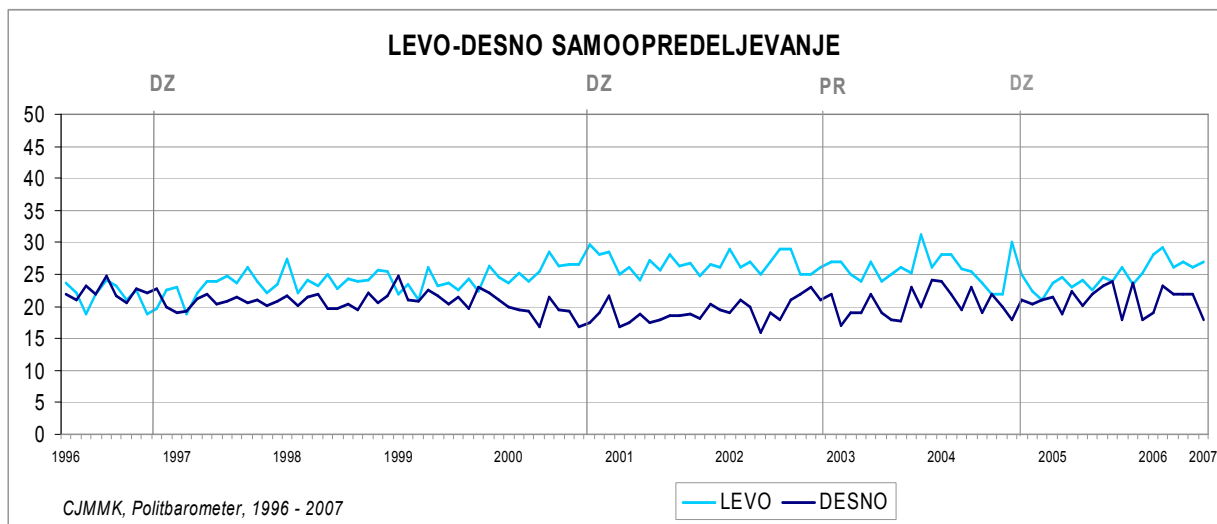
Nihanje deležev levo oz. desno samouvrščenih ilustrira graf 20, ki zajame meritve v obdobju 1991–2005. Ob vseh opravljenih meritvah dominira sredinska samouvrstitev, opazimo pa tudi rahla gibanja v razmerju med levo samouvrščenimi, ki jih je v povprečju značilno več in desno samouvrščenimi, ki jih je v povprečju manj. Izstopa pa tudi povečan delež desno samouvrščenih (15%) in izravnava z deležem levo samouvrščenih (17%) v časovnem preseku 2005, torej neposredno po zamenjavi nosilce izvršilne oblasti.

Graf 20

Potek levo-desnega samouvrščanja dobro ilustrira tudi niz meritev v okviru Politbarometra, ki so prikazane v grafu 21.

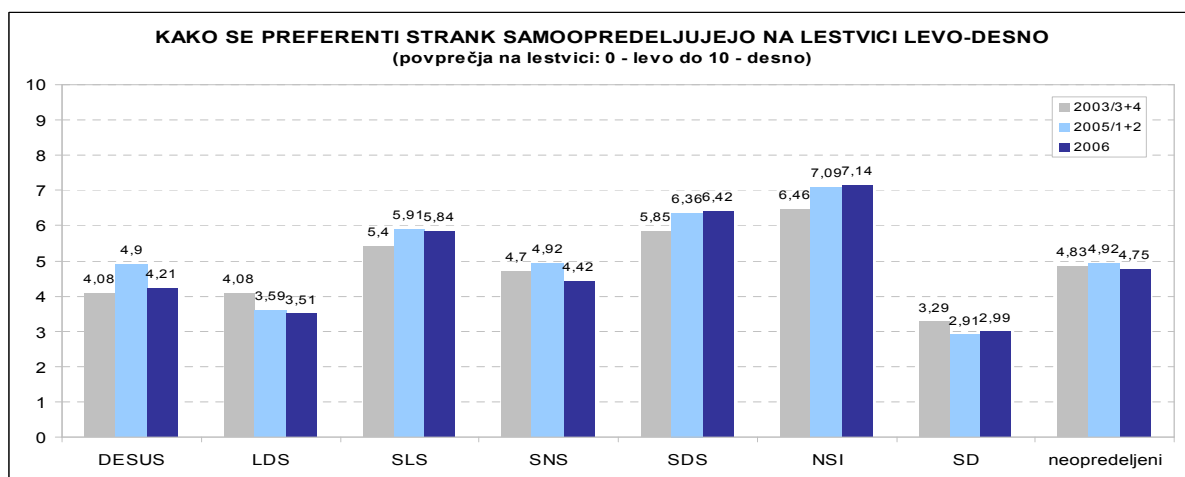
Graf 21

Na vprašanje, ali se levo-desna samoopredelitev izrazi tudi v strankarskih preferencah oz. obratno, ali se strankarska preferenčna opredelitev izrazi v levo-desni samoopredeljenosti, odgovori analiza, prikazana v grafu 22. Meritve v treh časovnih presekih v obdobju 2003–2006 in analiza, ki preizkusi povezanost med preferencami in levo-desnim samoopredeljevanjem, pokaže značilne razlike med strankami. Najbolj levo samoopredeljeni so preferenti SD in LDS. Sledijo pa preferenti DESUS ter SNS oz. neopredeljeni respondenti. Za slednje tri skupine je značilno, da

so še vedno pod ravno sredino. Desna samoopredeljenost respondentov pa je že izražena pri skupini SLS in SD, najmočneje pa pride do izraza med preferenti NSI. Ta analiza seveda ne govori o moči ali zastopanosti preferenčnih skupin, temveč o njihovi povprečni uvrščenosti na levo-desni lestvici. Ta in vrsta enakih predhodnih analiz nesporno pokaže, da se preferenti iz skupine t. i. desno-sredinskih strank (NSI, SDS, SLS) tudi sami razvrščajo bolj desno – in da se preferenti t.i. levo-sredinskih strank (SD, LDS, DESUS) tudi sami razvrščajo bolj levo. Razlike v samouvrstitvi pridejo najbolj do izraza med preferenčnima skupinama SDS (srednja vrednost: 2.99) in NSI (srednja vrednost: 7.14).

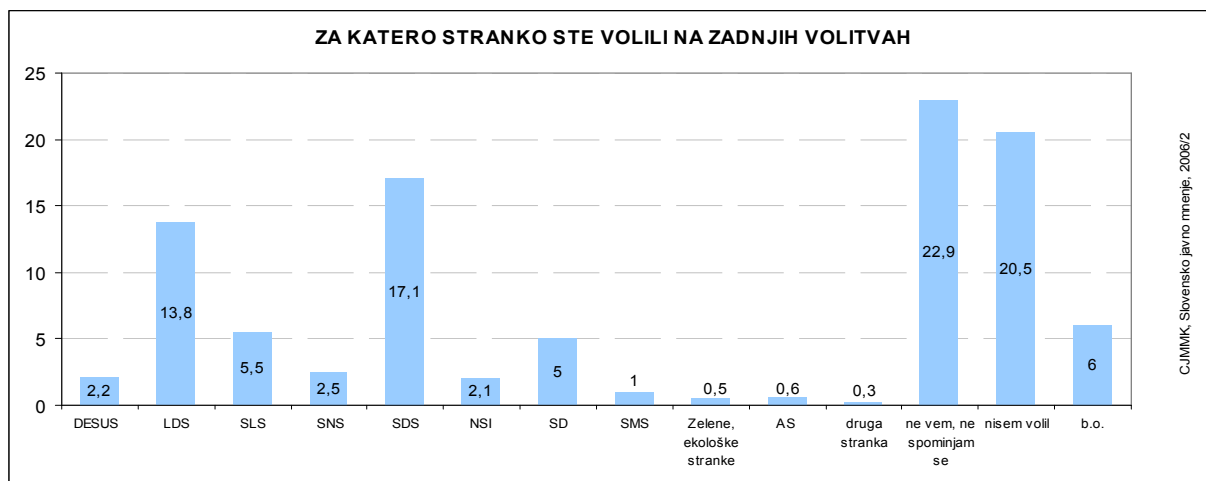
Graf 22

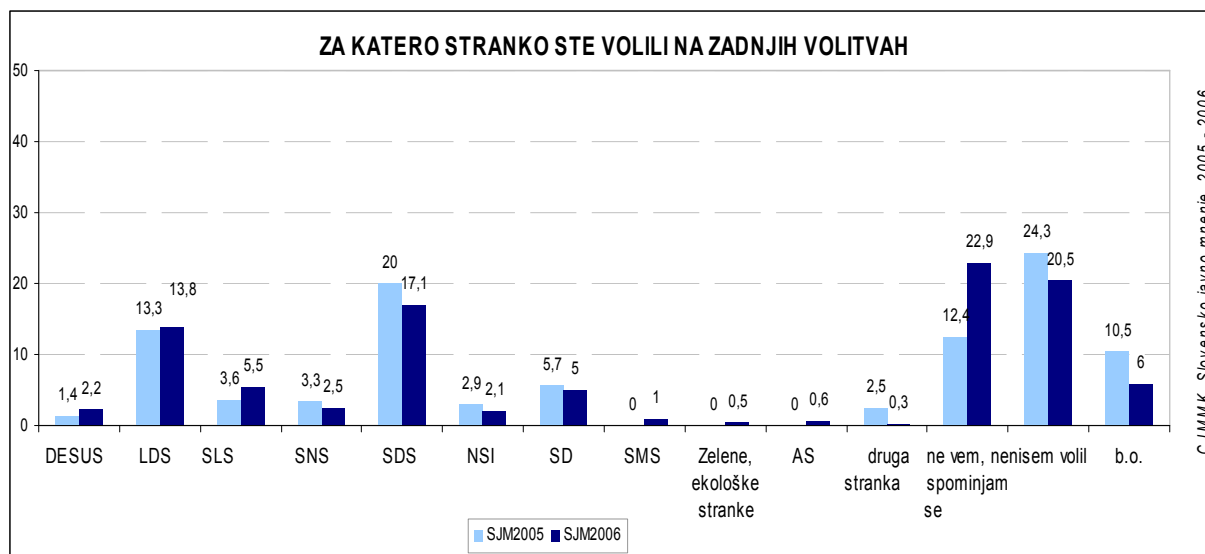
4.4 Pretekla volilna ravnanja

Podobno kot levo-desno samorazvrščanje, tudi povpraševanje o preteklih volilnih ravnanjih respondentov, prispeva k širitvi analitičnih možnosti strankarskega polja. Tako smo v raziskavi SJM 2006 povprašali: "Za katero stranko ste volili ob zadnjih volitvah v Državni zbor leta 2004?". Pomen odgovorov na to vprašanje v analizi in vse omejitve v zvezi z njimi, opisujemo kasneje – v tem poročilu. Rezultati so prikazani v grafih 23 in 24.

Graf 23

Graf 24

V grafu 28 prikazani meritvi nakazujeta, da se na vprašanje vsebinsko odziva dobra polovica vseh respondentov, preostali pa odgovarjajo, da se volitev niso udeležili oz. da se ne spominjajo, za katero stranko so glasovali. Dobljeni konfiguraciji odgovorov, vsaj v osnovnih obrisih, ustrežata rezultatom volitev, kar bomo prikazali kasneje v tem poročilu.

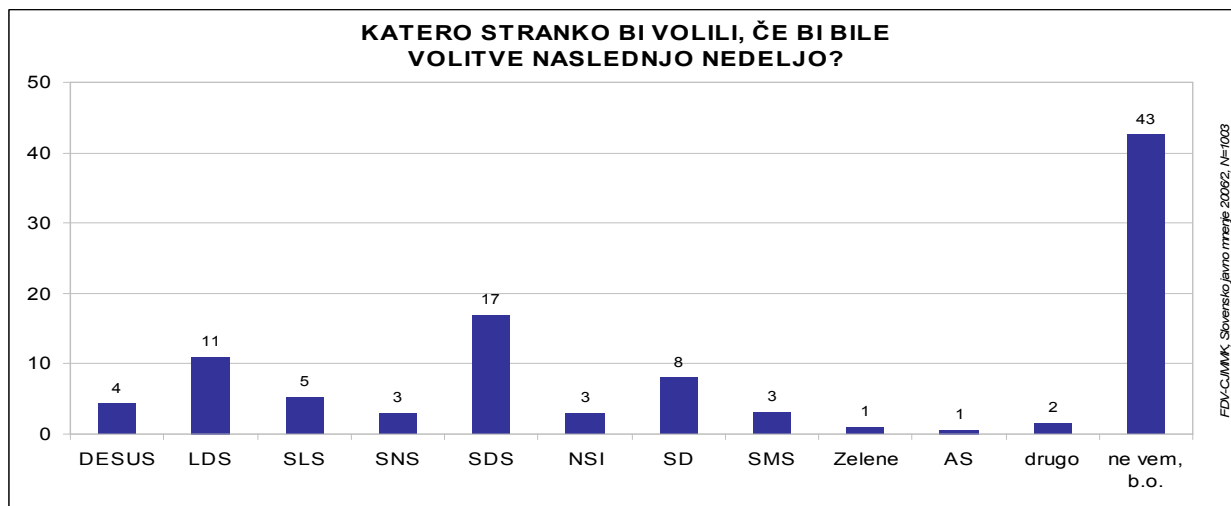
4.5 Strankarske preference - prvič

K ugotavljanju strankarskih preferenc, kot običajno, pristopamo s pomočjo dveh vprašanj:

- Denimo, da bi bile to nedeljo volitve v DZ, za katero od strank s spodnje liste bi glasovali? in
- (Če ni navedel stranke na predhodno vprašanje) Ali čutite, da ste neki politični stranki vendarle nekoliko bližje kot drugim strankam? Če da, kateri?

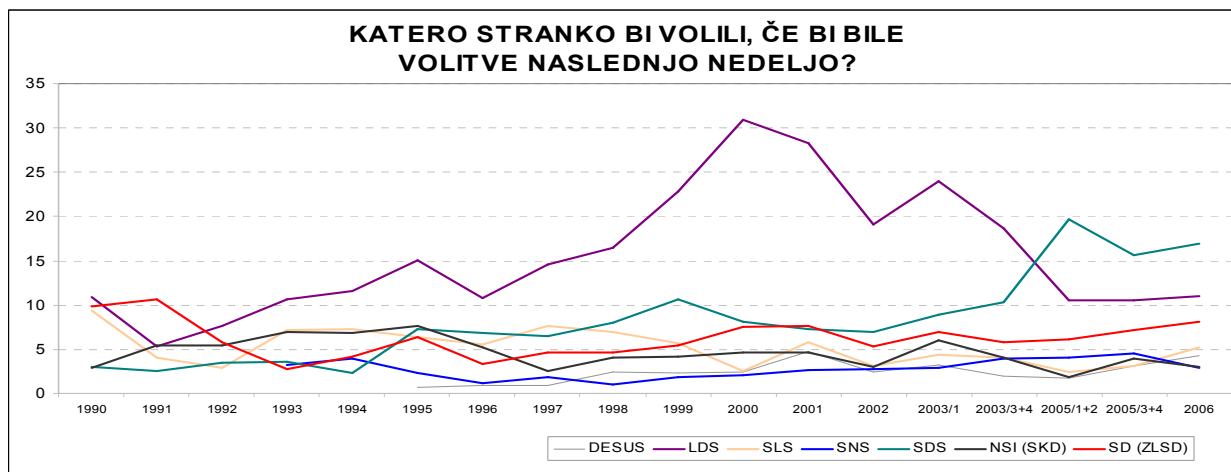
Odgovori na prvo vprašanje so prikazani v grafu 25. Graf 26 pa ilustrira spremenljivost opredeljevanja do strank na tej ravni v obdobju 1990–2006. Graf 25 pokaže na razmerje med tremi ključnimi strankami in njihovo uvrstitev: na prvem mestu SDS (17%), sledi LDS (11%) in SD (8%), za njimi pa preostale parlamentarne stranke s SLS (5%) kot četrto uvrščeno in dodatno še tri neparlamentarne stranke. Iz grafa je predvsem očitno, da se le dobra polovica vseh opredeli z izbiro oz. navedbo stranke.

Graf 25

Graf 26 ilustrira gibanja strankarskih opredelitev v obdobju od osamosvojitve do leta 2006.

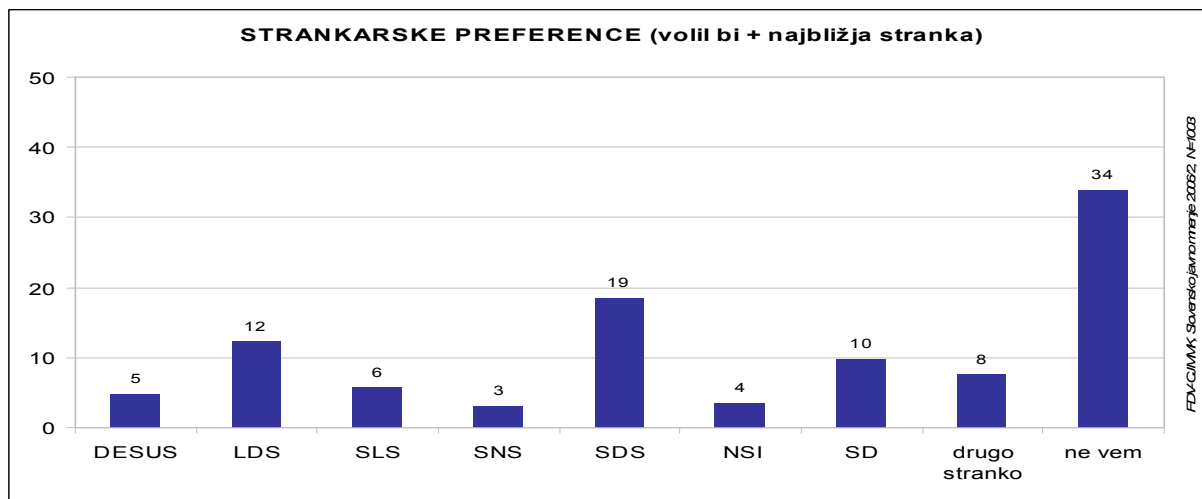
Graf 26

4.6 Strankarske preference - drugič

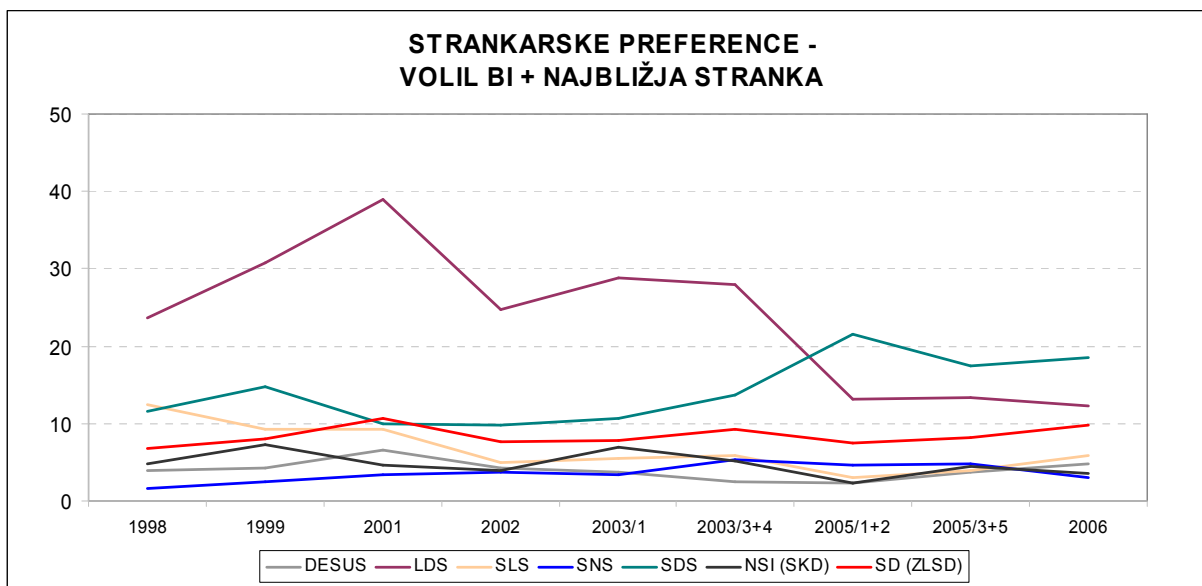
Ko k rezultatom odgovorov na vprašanje "volil bi" dodamo še odgovore na vprašanje "najbližja mi je", se izoblikuje indeks strankarske preference. Graf 27 pokaže, kako se uveljavijo parlamentarne stranke na tem preferenčnem indeksu. Predvsem je vidno, da je dobra tretjina (34%) vseh brez strankarskih preferenc ter da se ena dvanajstina vseh (8%) preferenčno veže na stranke, ki niso zastopane v parlamentu. Graf govori o umestitvi strank, ki je podobna umestitvi na ravni odgovorov "volil bi": na prvo mesto se umesti SDS (19%); sledi LDS (12%) in SD (10%). Te umestitve so rezultat meritev v obdobju oktober/november 2006. Preostale stranke se umestijo v obsegu 3% do 6%, med njimi na prvo mesto SLS (6%) in na zadnje mesto SNS (3%).

Graf 27

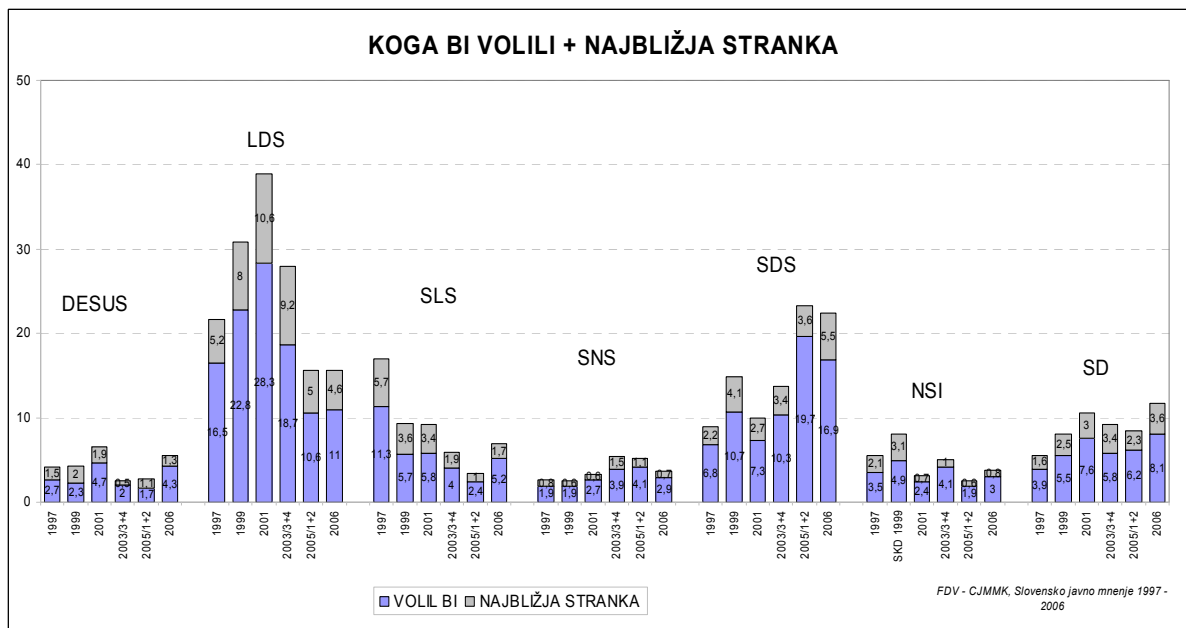

Gibanje strankarskih preferenc v času 1998–2006 ilustrira graf 28 in 29. Dodatno dinamiko izražanja strankarskih preferenc ilustrira graf 30 na osnovi velikega števila meritev, opravljenih v okviru raziskave Politbarometer od leta 1995–2006.

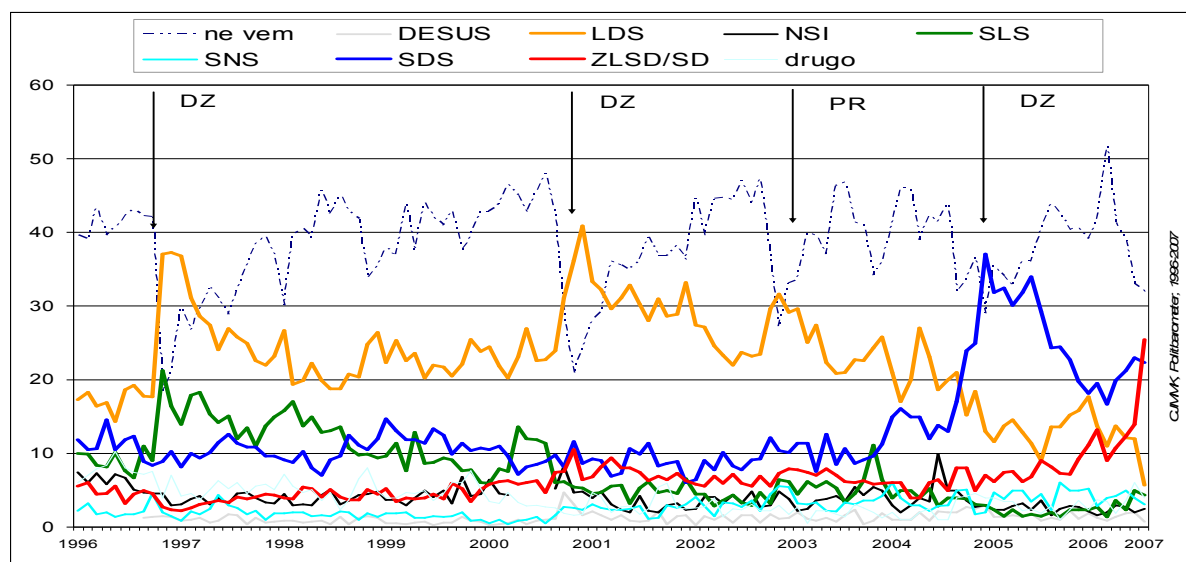
Graf 28

Graf 29

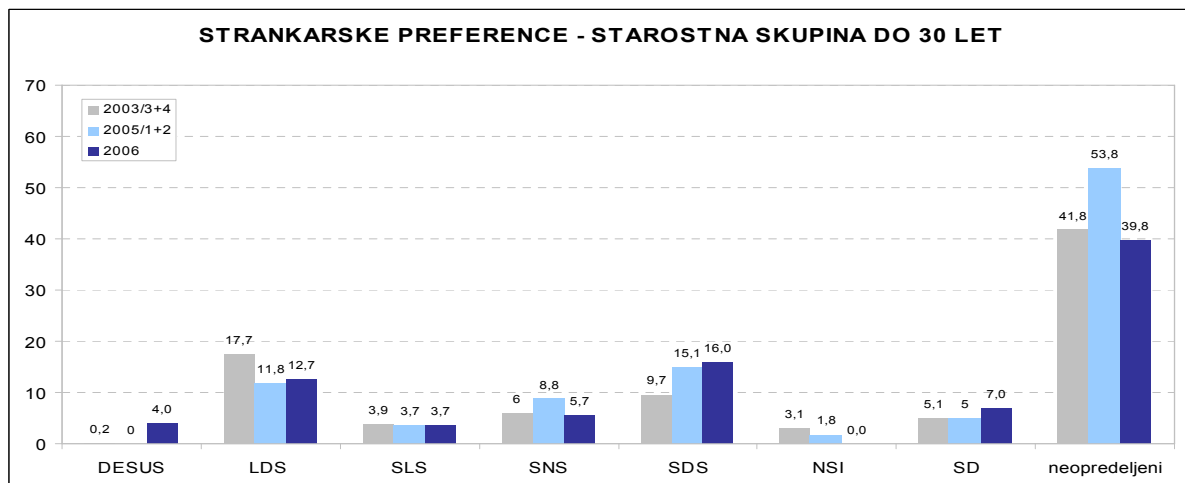
Graf 30

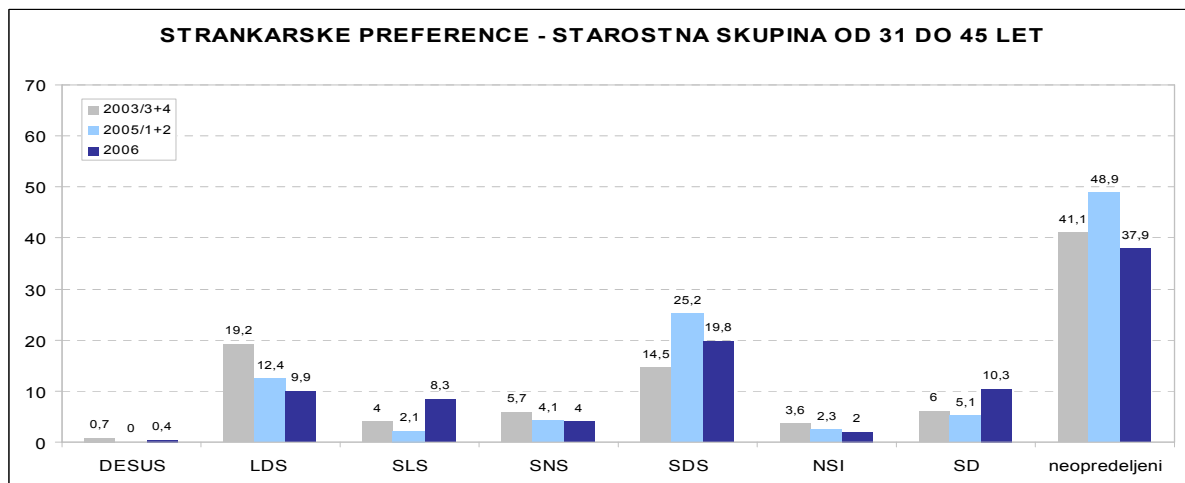
4.7 Strukturni prikazi preferenčnih skupin

V analizo izražanja strankarskih preferenc na tem mestu uvajamo spremenljivke pripadnost starostnim in izobrazbenim skupinam. V grafih 31 do 34 so prikazi preferenc po starostnih skupinah, ki so izvedeni na podatkih treh meritev v obdobju 2003–2006. Grafi prikazujejo povezave med preizkušenima spremenljivkama v aktualnem preseku 2006, pa tudi spremembe v obdobju, ki vključuje zadnje državnozborske volitve. Vidi se, kako je potekalo zmanjševanje preferenc LDS-u po izgubi na državnozborskih volitvah oz. naraščanje preferenc SDS-ju po državnozborskih volitvah (2004). V umeščanju preferentov SDS po opazovanih skupinah opazimo korekcijo v smeri zmanjševanja v preseku 2005, 2006 itd.

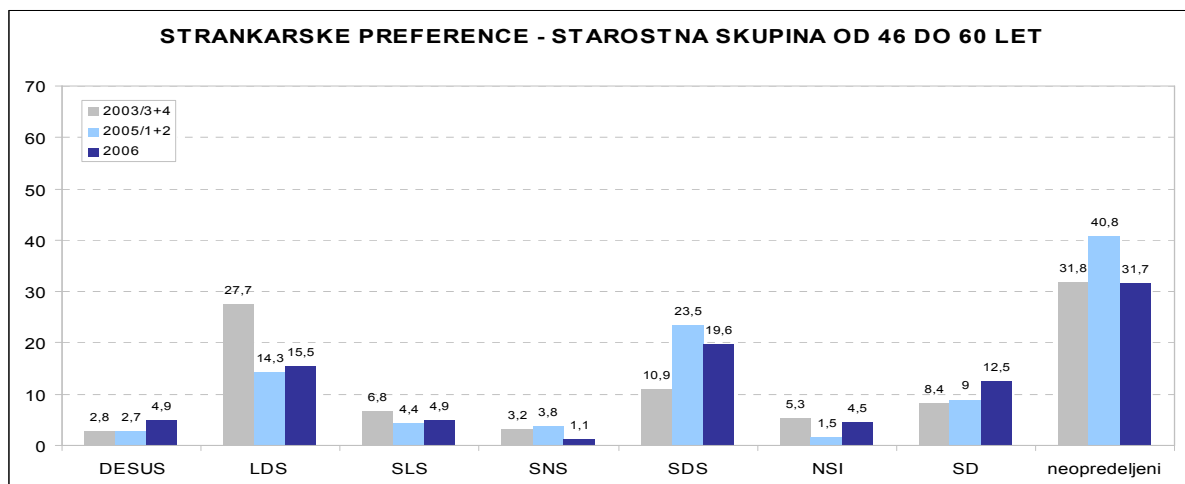
Graf 31

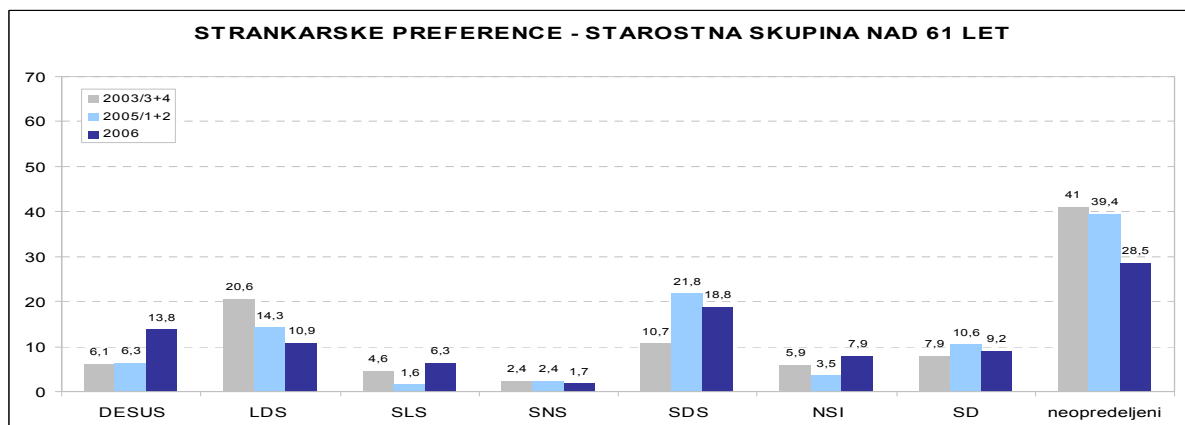
Graf 32

Graf 33

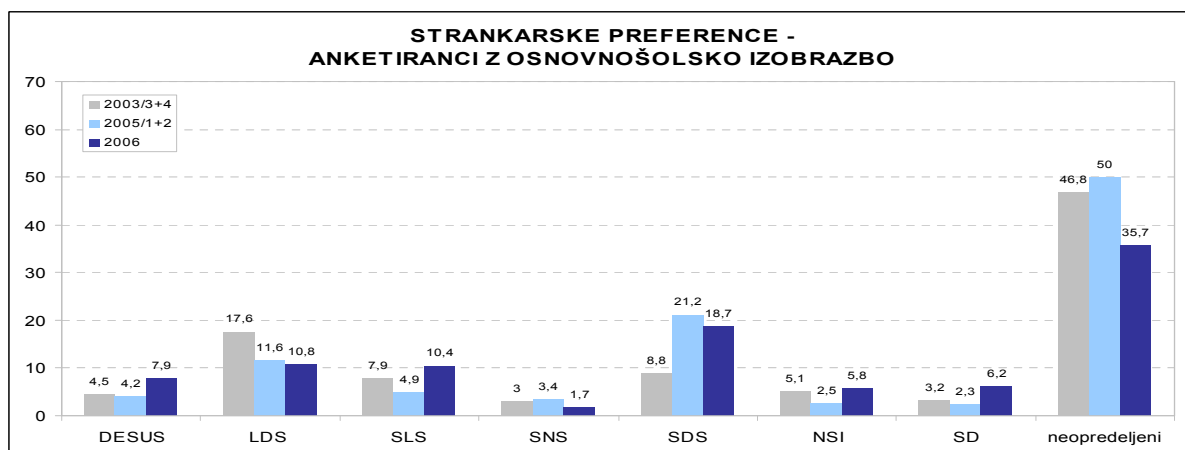

Graf 34

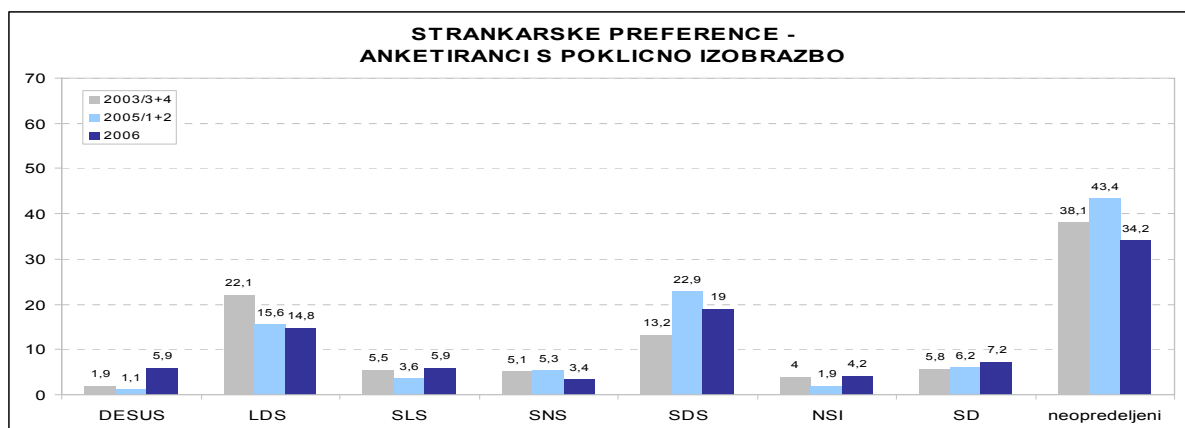

Grafi 35 do 38 pa ilustrirajo povezave med izražanjem preferenc in pripadnostjo izobrazbenim skupinam. Tudi tu se pokaže vmesni vpliv državnozborskih volitev in izmenjave nosilcev izvršne oblasti. Očiten je toerj upad preferenčnih podpor LDS iz izhodišča do zadnje meritve, viden pa je tudi upad preferenčnih podpor SDS v preseku 2005-2006. Oboje se pokaže pri vseh izobrazbenih skupinah. Očitno pa je tudi, da delež preferenčno opredeljenih v vseh opazovanih časovnih presekih odvisen od stopnje izobrazbe.

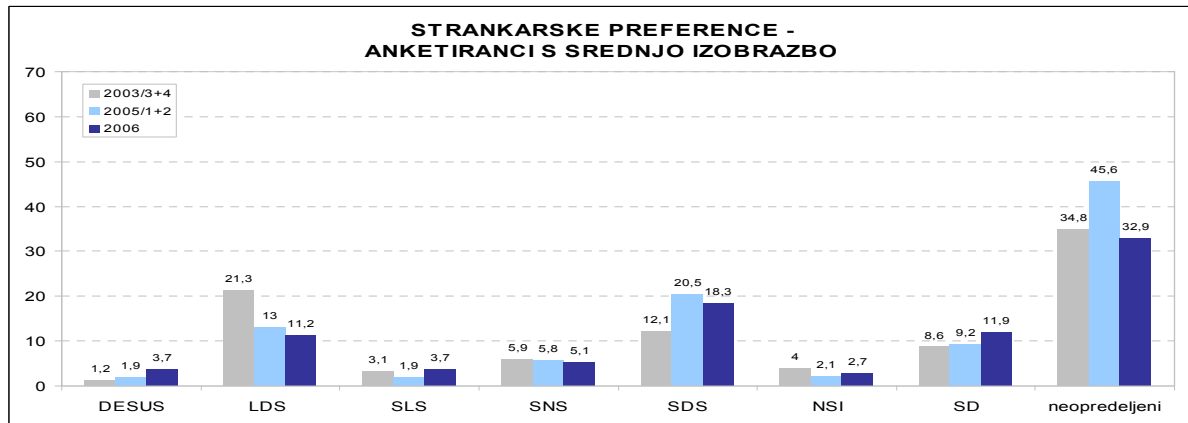
Graf 35

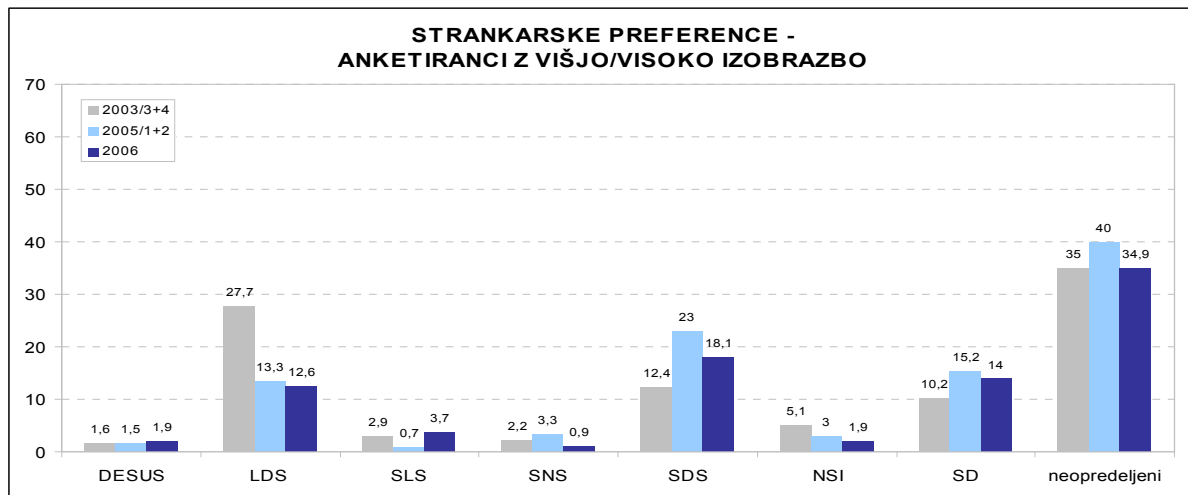
Graf 36

Graf 37

Graf 38

5.0 Analiza selitev volivcev oz. izbir strankarskih preferenc: iskanje sledi (SJM 2006/2 in PB 3/2007)

Za sodobne demokratične družbe oz. volilne izbire ljudi v njih je značilno, da se ljudje (volivci, državljani) o aktualnih izbirah, ki se izrazi kot preferenca ali pa kot volilno ravnanje, vse pogosteje odločajo "sproti". Ta sprotnost je izraz potrebe po vsakokratni aktualizaciji oz. sprotnem preverjanju in obnavljanju odnosa volivcev do strank. Seveda obseg in smer sprotnega opredeljevanja do strank, čeprav gre za splošen trend, nista enaka v vseh sistemskih prostorih oz. državah. Močno variirata glede na stanje razvitosti oz. stopnjo demokratične institucionalizacije, glede na uveljavljeno politično kulturo, ki se izraža tudi v razmerju med državljani in programi ter praktičnim delovanjem ključnih političnih strank itd. Gibljivost volilnega telesa v največji meri pogojuje zadovoljstvo oz. nezadovoljstvo ljudi s prevladujočimi razmerami v danem političnem in socialno-ekonomskem okolju in trenuten obseg zadovoljenosti njihovih lastnih pričakovanj na eni in ponudkov, zagotovil in obetov političnih strank na drugi strani.

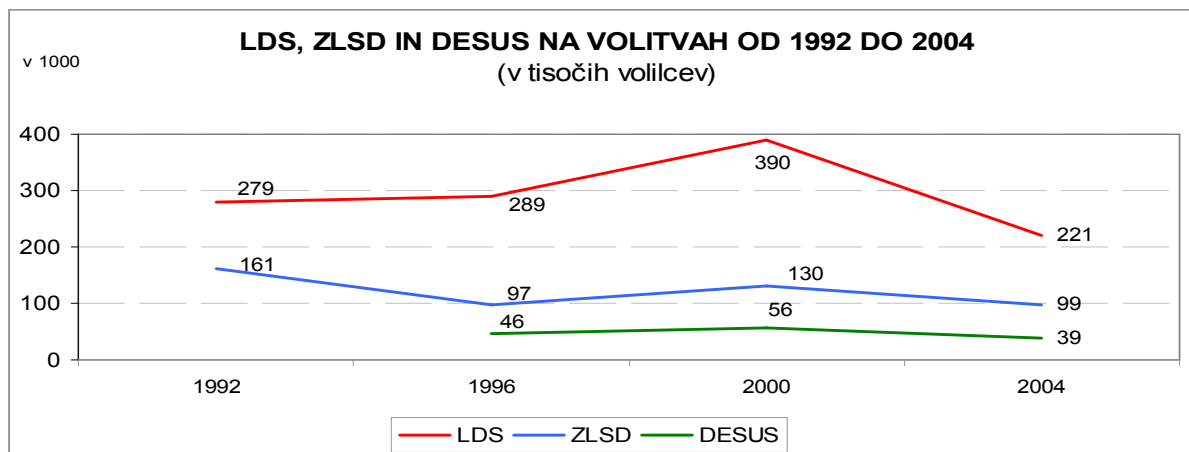
Analiza volilnih rezultatov v obdobju od 1992 do 2004, torej od prvih demokratičnih volitev, ki so potekale na osnovi Ustave Republike Slovenije (1991) do danes, pokaže gibljivost volilnega telesa od volitev do volitev, pri čemer so presoje, izražene v vsakokratnem volilnem rezultatu, določale strankarske sestave zakonodajne in izvršne oblasti ter razmerja med udeleženci na oblasti, ki so se izrazila v vsakokratnih koalicijskih programih. Ni sporno, da so premiki v volilnem telesu in alternacije volilnih presoj, kljub navidezni enoznačnosti, ki se je izražala v dejstvu, da je v dvanajstletnem obdobju ena politična stranka ohranjala ključno vlogo, imele velik vpliv na konstituiranje zakonodajne in izvršne oblasti. To pa se je najmočneje izrazilo ob volitvah v Državni zbor 2004, ko je prišlo do izmenjave v vlogi stranke relativne večine in s tem do možnosti oblikovanja drugačne koalicijske povezave med strankami in torej do nadomeščanja t.i. "levo-sredinskih" s t.i. "desno-sredinsko" koalicijo.

Sicer pa pustimo to miselno razpredanje ob strani in si oglejmo, s kakšnimi možnostmi razpolagamo za raziskavo "migracije" volivcev oz. za sleditev njihovih ustaljenih ali spreminjajočih se opredelitev in ravnanj. Objektivizacija teh potekov in njihovo čisto zajemanje je seveda iz več razlogov nemogoče. Poseganje v ta raziskovalni prostor prejkoslej temelji na spominu ljudi in na njihovi pripravljenosti sporočati o preteklih ravnanjih ali presojah. Ti dve omejitvi je težko preseči. Pri tem ne smemo zanemariti vpliva še tretje, z vidika poskusa objektivizacije teh procesov ključne ovire, ki se kaže v dejstvu, da se ljudje pod vplivom aktualnih opredelitev in gledanj opredeljujejo do svojih preteklih ravnanj in gledanj in da torej to, kar navajajo, o čemer izjavljajo, da je "res", ni res, ampak je aktualna predelava predstave o preteklosti in lastne vloge v njej. To potrjujejo tuje raziskave. In to velja seveda tudi v našem primeru. Vsi trije nakazani sklopi ovir pa vendarle niso dokončna prepreka za poskus raziskave "sleditve volilnih ravnanj".

5.1 Analiza selitev na osnovi SJM 2006/2

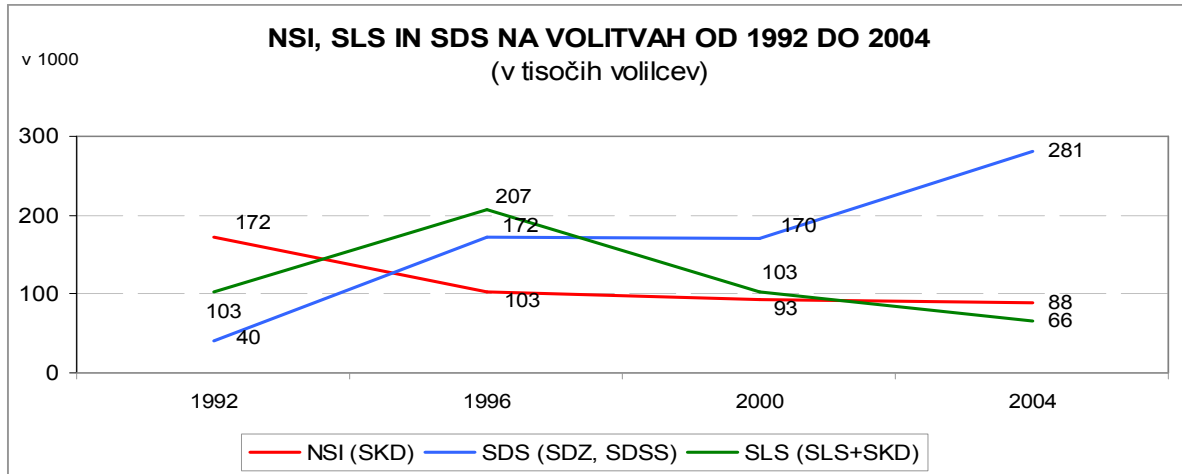
Kakšno osnovo imamo za sleditev volilnih ravnanj v raziskavi, ki jo na tem mestu interpretiramo? Žal je operacionalizacija tega vidika v raziskavi in datoteki SJM 2006/2 omejena na povpraševanju o ravnanju oz. stališču le na dveh časovnih točkah: kako je respondent ravnal ob zadnjih volitvah (leta 2004) in kako je v času raziskave (november 2006) izrazil svojo volilno (volil bi) oz. strankarsko preferenco. Pogled v datoteko (graf 39), pokaže kako respondenti v času raziskave (november 2006) izjavljajo o svojem volilnem ravnanju ob zadnjih volitvah (oktober 2004). Iz prikaza podatkov predvsem sledi, da je dobra petina vseh (20.5%) navedla, da se volitev ni udeležila, dobra četrtina (28.9%) pa se ne spomni, kako je ravnala na volitvah. Preostane torej polovica (50.6%) vseh, ki so navedli, za katero stranko so glasovali. In te navedbe po osnovni konfiguraciji razpršitev odgovorov se približajo dejanskemu izidu volitev. Primerjalno analizo med rezultati volitev in "izjavami" o ravnanju na volitvah bomo opravili pozneje. Navedbe potrjujejo, da je na teh volitvah bila relativna zmagovalka SDS, sledila ji je LDS, tej pa SD, SLS itd.

Graf 39

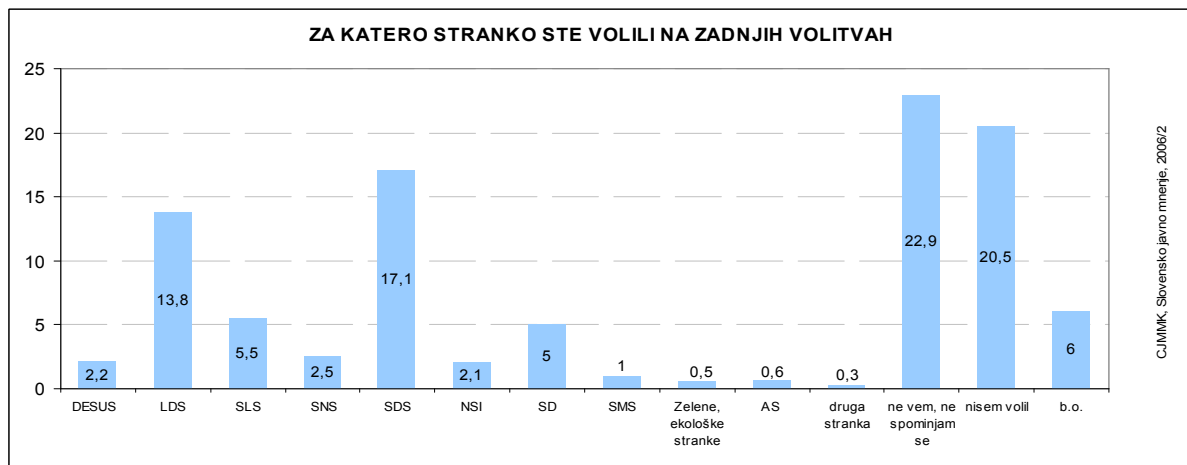
Drugi niz podatkov, ki je osnova za analizo sleditve, so aktualne izjave o strankarskih preferencah. Ta spremenljivka je zgrajena na seštevku odgovorov na dve vprašanji: (1) "Za katero stranko bi volili, če bi bile naslednjo nedeljo volitve?" in (2) za tiste, ki niso navedli stranke (pod t.1): "Pa vendarle, katera stranka vam je najbližja?". Dobljeni odgovori so prikazani v grafu 40. Pokaže se, da je delež aktualnih strankarskih opredelitev višji kot spomin na pretekla volilna ravnanja. Skoraj dve tretjini vseh respondentov se je opredelilo za eno ali drugo stranko. Med strankami po deležu preferenc izstopa na prvo mesto SDS, sledita pa LDS, SD in preostale štiri manj zastopane parlamentarne stranke. Tudi tukaj se pokaže, da je osnovna konfiguracija odgovorov skladna s prej prikazano sliko volilnih ravnanj 2004, pa tudi skladna s sliko volilnih ravnanj, kot jo ponuja uradna statistika državnozborskih volitev 2004.

Graf 40

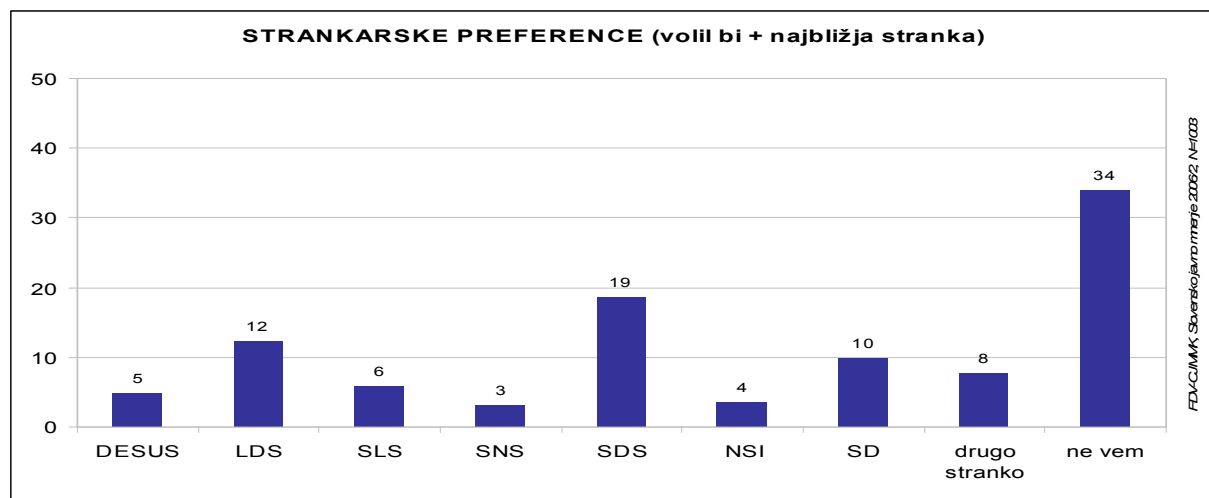

Ob vseh prej nakazanih omejitvah torej vendarle velja, da se v osnovnih obrisih in torej tudi na podlagi izpovedi o ravnanjih in opredelitvah razkriva pojav, ki smo ga uvodno označili kot "migracije volivcev" oz. selitve volivcev.

Graf 41

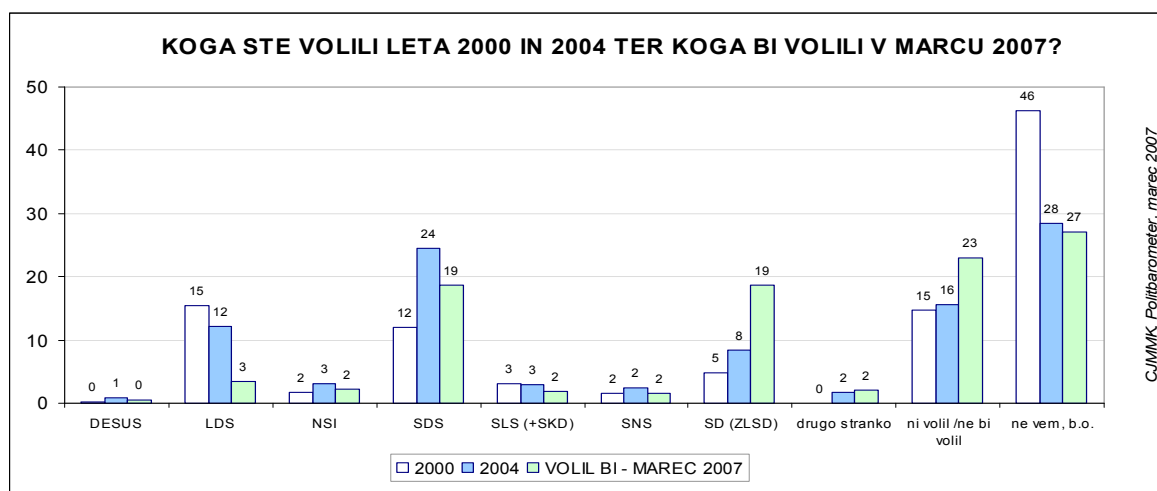

Graf 42

Dejstvo, da v okviru datoteke SJM 2006 razpolagamo samo z dvema časovnima točkama meritev, pa nas seveda bistveno omejuje. Zato je smiselno, da se dodatno opremo na aktualno datoteko Politbarometra, PB marec 2007⁵, ki poleg navedenih dveh zajame še tretjo časovno točko. PB 3/07 vključuje podatke o navedbah glede volilnih ravnanj respondentov ob volitvah leta 2000 in leta 2004 ter o strankarskih preferencah, izraženih v marcu 2007. Dobra šestina vseh respondentov (15.1%) je navedla, da se volitev tedaj ni udeležila, slaba polovica (44.5%) pa, da se ne spomni oz. ne ve za svoja volilna ravnanja, ali je ostala brez odgovora. Dve petini vseh respondentov je navedlo stranko, za katero so glasovali. Osnovni profil navedb je razviden iz grafa 41 (Prikaz odgovorov na vprašanje o volilnih ravnanjih leta 2000, 2004 in strankarskih preferencah 2007), ki pokaže značilno skladnost med navedbami respondentov in prikazom dejanskega izida volitev v Državni zbor leta 2000. Podobno velja tudi za navedbe glede volitev 2004, le da se pokaže, da je pomnjenje o udeležbi in ravnanju na volitvah boljše in da je kar tri petine vseh respondentov navedlo stranko, za katero so volili. Tudi tu se potrди, da je konfiguracija odgovorov skladna z rezultati volitev. Tretji presek na osnovi datoteke PB pa zajame strankarske preference v marcu 2007, kjer se pokaže, da je v aktualnem opredeljevanju do strank prišlo do značilnih, celo tektonskih premikov, ki jih predhodne meritve znotraj iste raziskave, pa tudi raziskava SJM (novembra 2006) le rahlo nakazujejo. Ta raziskovalni presek označujejo visoka stopnja opredeljenosti do strank (70%) in vidni premiki v celotnem v strankarskem prostoru, še posebej med strankami LDS-SD, neopredeljenimi-SD, SDS-SD, deloma pa tudi med manjšimi desno-sredinskimi strankami in SDS. Imamo torej dve osnovi za opazovanje sleditev strankarskega opredeljevanja.

Graf 43

Analiza sleditve na osnovi SJM 2006/2 poteka na relaciji "volil 2004" – "preference 2006". Pokaže se, kako so se odrezale posamezne stranke: ali so pridobile na podpori – in od kod, ali so izgubile na podpori – in v korist katerih drugih strank oz. ali se v njihovem položaju ni nič bistvenega spremenilo.

⁵ Longitudinalni projekt Politbarometer, PB marec 2007; www.cjm.si

Prvi preizkus govori o tem, v kakšni meri je posamezni stranki na preferenčni ravni uspelo zadržati svoje "volivce ob zadnjih volitvah". Ta analiza ne nakaže absolutne moči posameznih strank, temveč, kakšen je delež njenih "zvestih" volivcev.⁶ Stranki, ki aktualno izgublja preferenčno podporo, delež upada, stranki, ki aktualno izboljšuje preferenčno podporo, pa ta delež lahko, ne pa nujno, narašča. V tem preizkusu je relativni zmagovalec stranka SD, ki med preferenti ohrani skoraj vse (84%!) "volivce 2004", za njo se z nižjimi deleži uvrščajo SDS (72%), NSI (71%), LDS (62%) itd. Najnižji delež "zvestih" preferentov izkazuje DESUS (50%) in SNS (56%).⁷ Že ta preizkus pokaže, da je značilen del preferenčnih opredelitev, glede na volilna ravnanja 2004 "zaplaval" v prostoru med strankami – in tudi, da je glavni prevzemnik teh plavalcev SD, saj v preseku 2004–2006 podvoji svojo preferenčno skupino. SD je pridobil na račun skupine neopredeljenih volivcev, nato na račun LDS (slabo šestino njegovih "volivcev": 14.4%), pa tudi na račun SDS (5.2%) in drugih manjših strank. Socialnim demokratom je torej v lanskem jesenskem obdobju uspela "akvizicija" preferentov. Razlago seveda lahko tudi obrnemo: nekaterim parlamentarnim strankam, predvsem LDS in SDS, je uspelo "odbiti" del svojih bivših volivcev.

V presečišču analize prehodov na tej ravni izstopa LDS, ki je v preseku 2004–2006 izgubil na relativni podpori (iz 13.9% "volivcev" na 12.4% preferentov). Izgube LDS grede predvsem v korist SD in SDS, pa tudi med neopredeljene. Seveda je tudi LDS v tem preseku pridobivala, vendar predvsem izmed neopredeljenih (25.8%), kar ni moglo korigirati njenega končnega negativnega salda. Tendenčno se torej jeseni 2006 kaže zmanjševanje volilnih in preferenčnih podpor LDS.

Tretje presečišče te analize predstavlja volilna in preferenčna podpora SDS, ki v tej primerjani nič izgubila in je celo nekaj pridobila (iz volil 2004: 17.1% na preference 2006: 18.5%). Pokaže se, da je SDS v tem časovnem preseku relativno največ pridobila na račun SLS (7.3%) in NSI (9.5%), da je uspela z akvizicijo med strankarsko neopredeljenimi oz. nevolivci (24.7%), da pa je tudi oddala "volivce" v korist SD (5.2%), med neopredeljene in v korist drugih manjših strank. Pogled v bilanco med SDS in desno-sredinskima partnericama (NSI in SLS) pokaže, da je od njiju SDS več pridobila kot izgubila. Pregled ne pokaže primerov selitev od SD v korist SDS, pač pa viden premik iz SDS v korist SD; so pa tudi posamezni primeri selitev od LDS v korist SDS in od SDS v korist LDS. Analiza dalje pokaže visoko stopnjo nestabilnosti povezav pri vseh manjših strankah, še posebej pri SNS in NSI, vendar s pripombo, da pri njih, glede na majhne osnove, kakršnokoli sklepanje ni mogoče.

5.2 Sleditve na osnovi raziskave PB marec 2007

Analitične možnosti, ki nam jih ponuja raziskovalni okvir PB so omejene. Ob tem moramo upoštevati vse omejitve, ki smo jih navedli uvodoma, z dodatnimi omejitvami, ki so povezane z

⁶ Shema 3: Deleži stranki "zvestih" v preseku: volil 2004/preference 2007, SJM

⁷ Na statistično nezanesljivi osnovi.

metodološkimi značilnostmi te raziskave⁸. Posebna vrednost te raziskave pa je, da opiše aktualno stanje preferenčnega opredeljevanja, ki bistveno odstopa od prej nakazanega, na osnovi SJM 2006. Že površna analiza pokaže izrazita gibanja v "volilnem" oz. preferenčnem opredeljevanju na relaciji 2000/2004/2007. Podatki omogočajo pregledno sumarno analizo gibanj v teh presekih, torej na ravni primerjav rezultatov niza meritev, ki ustvarjajo navidezen prostor (longitudinalne) panelne raziskave, saj omogočajo sleditev "ravnanj" in opredeljevanj posameznikov skozi tri "časovne" preseke. Ta sleditev je informacijsko bogatejša, je pa tudi bolj vprašljiva glede na naravo vzorca, na katerem temelji. Podrobne "sledí" izjav z izhodiščem v letu 2000 kažejo na genezo aktualnega opredeljevanja. In obratno. Če analizo zasnujemo z izhodiščem na aktualnih preferencah, premiki "nazaj" pokažejo predhodne "izvore" na dveh stopnjah (2004/2000). Glede na to, da je v tem časovnem okviru prišlo do strukturnega obrata v strankarskem opredeljevanju in da leto 2000 označuje najvišji relativni uspeh LDS, leta 2004 relativno najvišji uspeh SDS in posledično zamenjava levo-sredinske z desno-sredinsko koalicijo, preferenčni presek marec 2007 pa označuje daleč najvišji uspeh SD, velja pričakovanje, da bo ta analiza prikazala in pojasnila osnovne vzgibe in smeri gibanj v volilnem oz. preferenčnem polju.

V nadaljevanju bomo prikazali analize v presekih:

- a) volil 2000 – volil 2004
- b) volil 2000 – preference 2007
- c) volil 2004 – preference 2007
- d) Volil 2000 – volil 2004 – preference 2007

a) Volil 2000 – volil 2004

Analiza v tem preseku predvsem potrdi strukturni premik v strankarskem opredeljevanju, kot je izražen v rezultatih volitev za državni zbor 2000/2004. V izhodišču je strankarsko opredeljenih nekako dve petini vseh respondentov, med njimi pa dominirajo opredelitve za LDS (16.2%), sledijo SDS (12.3%) in ZLSD (4.9%) itd. Ob koncu tega preseka (2004) LDS izgubi svoj dominantni položaj, SDS pa ga prevzame s tem, da močno okrepi svojo podprtost. Pri tem pa nas zanima predvsem, kakšne so smeri gibanja "volivcev". Pokaže se, da v tem časovnem preseku LDS izgubi v korist SDS slabo petino (18.8%) in v korist SD slabo desetino (8.3%) svojih volivcev; manj značilni odtoki iz LDS se kažejo tudi v smeri NSI, SNS in med neopredeljenimi. V tej medčasovni primerjavi SD okrepi svojo podporno okolje na račun LDS, pa tudi SDS in SNS ter predvsem izmed neopredeljenih oz. nevolivcev. SD se torej okrepi na račun neopredeljenih, pridobi pa enako podporo izmed levo in desno-sredinskih strank. SDS v istem preseku, kot že rečeno, predvsem izkaže visok delež "zvestih" volivcev, močno pa pridobi predvsem izmed neopredeljenih in v škodo LDS ter obeh manjših desno-sredinskih strank.

⁸ Politbarometer poteka kot telefonski intervju na osnovi vzorca telefonskih naročnikov med polnoletnimi prebivalci Slovenije; opravljena obtežitev po programu, ki je opisan v poročilu PB3/97.

b) Volil 2000 – preference 2007

Analizo v presekih 2002/2007 poglobi in intenzivira prej nakazan strukturni premik. To se najprej pokaže v izrazitem zmanjševanju volilnih oz. preferenčnih podpor LDS (iz 16.2% na 5.9%), dalje, v značilnem zmanjšanju deleža neopredeljenih (iz 49.7% na 33.2%) – in torej močnem povečanju deleža strankarsko opredeljenih, dalje, v skoraj podvojeni preferenčni podpori SDS (iz 12.3% na 22.8%) in končno, v "orkanskem" dvigu preferenčne podpore SD (iz nizke začetne volilne podpore (2000: 4.8%) na raven preferenčne podpore, ki zajame dobro četrtino (2007: 26.1%) vseh respondentov. To praktično pomeni, da stranki SD izreče preferenčni glas dve petini vseh opredeljenih respondentov. Tako močna gibanja, kot se kažejo v preseku 2000–2007 v Sloveniji, v okolju, kjer je opredeljevanje do strank strukturno determinirano in torej obstaja dolgotrajna, v določenih primerih celo intergeneracijska navezanost na določeno stranko ni verjetno – in ni mogoče. V razmerah mehkih povezav, ko se strankarsko polje šele oblikuje, ko so programatske meje med strankami zabrisane in ko se volivci opredeljujejo od volitev do volitev, pa je seveda učinek prej nakazanih omejitev izrazit. Pri razumevanju in vrednotenju rezultatov sleditev volilnih ravnanj moramo upoštevati tudi dejstvo, da anketirancu na točki spraševanja, izhajajoč iz njegovih aktualnih strankarskih preferenc, dopuščamo oz. omogočamo poljubno "kreacijo" lastnega volilnega oz. strankarskega curriculum.

Primerjava opredelitev 2000/2007 nakaže dva vrhova v opredeljevanju: leta 2000 v prid LDS in leta 2007 v prid SD. Položaj SDS, ki doseže svoj vrh 2004, sicer v tem primerjalnem prikazu ni ustrezno izražen – pa nakazuje izrazit in visok vzpon. V nadaljevanju – in na tem mestu – se ne bomo ukvarjali z okoliščinami, ki so odločilno vplivale na visok izhodiščni položaj LDS 2000 ter na "orkanski" dvig preferenčnih izbir v prid SD marca 2007 in tudi ne z vprašanjem, kaj določa vmesno dinamiko, ki se izrazi v podporah SDS. O tem lahko sklepamo le na osnovi poglobljene politično kontekstualne analize. Označimo pa lahko položaje posameznih opazovanih strank v tem preseku, ki se kaže predvsem v naslednjem:

- LDS doživi eksodus. Velika večina njenih "volivcev 2000" (45.8%) se leta 2007 prerazporedi med preferente SD, slaba šestina (15.3%) jih ostane neopredeljenih, desetina (9.9%) se preferenčno veže na SDS in le šestina vseh (16.8%) ostane "zvestih" stranki, ki so jo volili leta 2000. Za tak razpad preferenčnih in volilnih podpor je poleg volilnega poraza, ki ga je LDS doživel na volitvah 2004, potreben še popoln notranji razpad stranke in njena cepitev, kar je LDS doživljal postopoma vse od zadnjih državnozborskih volitev do točke meritve (marec 2007).
- Nasprotje procesa razpadanja LDS je proces graditve preferenčne podpore SD. SD je v tem časovnem preseku več kot popeterila podporno skupino (iz 4.8% vzorca na 26.1% vzorca). Seveda se ob tem potrdi visoka stopnja "notranje trdnosti" oz. visok delež stranki zvestih (79.5%), kar pa ne zadošča za njeno moč. Stranka je daleč več kot iz lastnega zaledja črpala iz zaledja LDS, pa tudi iz zaledja SDS, SNS, SLS – in predvsem še izmed nevolivcev in neopredeljenih.
- Tudi SDS v tem preseku pokaže visoko rast zaradi prej nakazanega velikega "srka" ob razpadanju LDS, pa vendarle ob tem ostaja v senci. Kot že rečeno, SDS je v preseku

2000/2007 uspela podvojiti obseg volilnih oz. preferenčnih podpor, krepiti in napaja pa se predvsem iz dveh virov. Prvič, iz bazena dveh desno-sredinskih strank, ki skupaj prispevata dobro dvanajstino (8.4%) preferenc (v glavnem na račun SLS) ter iz levo-sredinskega okolja (LDS: 7%). Polovica vseh aktualnih preferentov SDS (49.7%) pa se rekrutira izmed nevolivcev oz. neopredeljenih iz leta 2000.

Trenuten položaj SDS torej ni grajen predvsem na akviziciji preferentov iz drugih levo-sredinskih strank (12.1%) ali desno-sredinskih strank (8.6%), temveč predvsem iz skupine respondentov, ki svoj položaj ob volitvah 2000 označujejo kot nevolivci oz. neopredeljeni. SD na točki razpada LDS ni le pritegnila njenih preferentov (45.8%), temveč je uspešno privabljala preferenčne podpore tudi iz desno-sredinskega okolja (11.3%) ter iz okolja neopredeljenih (44%).

Opisovanje gibanja volilne oz. preferenčne podpore manjšim parlamentarnim strankam je otežkočeno vsled majhnih absolutnih deležev preferentov oz. volivcev. Samo v ilustracijo lahko navedemo, da si je v tem časovnem preseku SLS značilno poslabšal svoj položaj, da izkazuje nizko stopnjo notranje trdnosti (23%) in da je večina volivcev SLS 2000 v marcu 2007 med preferenti SDS (50%); NSI pa izkazuje večjo trdnost (43%), seveda pa tudi pri njej prihaja do značilnih selitev v preferenčno okolje SDS, SLS in SNS itd.

c) Volil 2004 – preference 2007

V tem presečišču je v izhodišču (2004) SDS z volilno izbiro več kot četrtine (25.4%) vseh respondentov oz. več kot dve petini vseh volilno opredeljenih respondentov. LDS za njo močno zaostaja, z vsega eno osmino respondentov (12.7%), za njo pa SD z eno dvanajstino (8.5%) volilnih podpor itd. Na drugi časovni točki v tem preseku (marca 2007) pa kot dominantna izstopa SD z več kot četrtino (26.1%) preferenčnih izbir. SD torej uspe v tem preseku potrojitev podpor in prevzem dominantne pozicije z več kot dvema petinama preferenčnih podpor med vsemi strankarsko opredeljenimi. SDS v glavnem ohrani svoj izhodiščni položaj (iz 25.4% na 23.0% volilnih izbir), SLS (iz 2.9% na 4.4%) in SNS (iz 2.4% na 3.3%) ga rahlo izboljšata, NSI (iz 3.3% na 2.7%) in DESUS (iz 0.9% na 0.7%) pa rahlo poslabšata.

Oglejmo si, kako so v tem preseku potekale selitve volilnih podpor med strankami. LDS je izgubila veliko večino (70%) svojih izhodiščnih "volivcev": preselili so se k SD (42.3%) in med neopredeljene (14.4%), v manjši meri pa tudi med podpornike SLS (4.8%) in SDS (2.9%). Glede na izhodišče (2004) je LDS-u tako ostalo vsega tri desetine zvestih volivcev, daleč več (42.3%) si jih je poiskalo novo zatočišče pri SD, značilna skupina (16.3%) pa je ostala neopredeljena. Ob tako velikem odlivu iz LDS pa selitve v smeri desno-sredinskih strank skoraj ne opazimo (skupaj 7.7%). Selitev volivcev LDS torej ni potekala preko meje levo-desnega strankarskega prostora. Odseljevanje volivcev pa beležimo tudi pri drugih strankah, relativno najizrazitejše pri DESUS-u, pa tudi pri NSI, vendar na zanemarljivi osnovi. SDS izgubi tretjino (33.2%) izhodiščnih volilnih podpor, njeni volivci pa se selijo k SD (16.8%), med neopredeljene (11.1%) in le v neznatni meri tudi k preostalima desno-sredinskima strankama (2.9%). SDS je ob volitvah 2004 pritegnila volilno podporo preko sredine desno-levega strankarskega prostora, zato tudi preko te meje

oddaja volilne podpore. Podoben prehod opazimo pri SLS, ki ji uspe ohraniti dobro polovico (54.2%) zvestih volivcev, približno enake deleže podpor pa izgubi v prid desno-sredinskih (16.7%) in levo-sredinskih (20.9%) strank. Drugače pa se to kaže pri NSI, ki sicer ohrani slabo polovico (44.4%) zvestih volivcev, večina prebežnikov (29.6%) pa se znajde pri SDS ali pa med neopredeljenimi (18.5%), le majhen pa je odtok v smer leve (7.4%).

Premiki v strankarskem polju torej kažejo, da SD pridobiva, predvsem na račun razpadanja LDS; da pa SD hkrati pridobiva tudi iz polja desno-sredinskih strank. Pokaže se, da SDS, pa tudi SLS izgubljata del volilne podpore, ki se seli k SD, torej preko meje levo-desno strankarskega polja. Podobno kot v levem polju pa se tudi v desnem polju dogajajo notranji premiki in koncentracija volilnih podpor pri SDS v škodo NSI in SLS – in predvsem še izmed nevolivcev in neopredeljenih.

d) Volil 2000 – volil 2004 – preference 2007

Predhodne tri prikaze, ki vselej vključujejo dva preseka, na tem mestu zaokrožamo še s četrnim, ki vključi vse tri preseke hkrati. Pri tem se bomo omejili na sleditve premikov med strankami, ki so dosegle svoj vrh v prvem (LDS), v drugem (SDS) in v tretjem (SD) preseku, dodali pa bomo še prikaz prehodov v oz. iz skupine strankarsko neopredeljenih oz. nevolivcev (SNV). Ob tem ponovno opozarjamo, da so vsi predhodni in prikazi v nadaljevanju tega poglavja, grajeni na izjavah o preteklih volilnih ravnanjih oz. na izjavi o strankarskih preferencah in ne na sleditvi dejanskih volilnih ravnanj.

LDS. Slaba šestina (15.5%) vseh vprašanih je navedla, da je leta 2000 volila za LDS; leta 2004 je za LDS od teh volilo le še dobra polovica (8.2%) in leta 2007 (preferirala) le še ena šestina (2.6%) od njih. V prvem koraku je torej LDS izgubila polovico svojih prvotnih volivcev, v drugem koraku pa še dodatno dve tretjini. Le vsak šesti izmed volivcev LDS v letu 2000 je leta 2007 izrekel preferenco za LDS. Kam so se torej izgubili? Od dobre polovice, ki je v drugem preseku (2004) navedla, da je glasovala za LDS (8.2%), jih desetina (1.8%) ostane neopredeljenih, slaba dvanajstina (1.2%) je preskočil k socialnim demokratom, največji del (4.7%) pa jih je preskočil k desno-sredinskim strankam in med njimi pretežno (2.9%) k SDS oz. manj izrazito (0.7%) k NSI.

V naslednjem koraku je ta skupina prvotnih volivcev LDS križarila po strankarskem polju in v vse smeri tako, da je od prvotnega deleža le še vsega ena šestina (2.3%) ostala zvesta LDS, več od tega (3.5%) jih je preferenčno pristalo pri Socialnih demokratih in nekaj (1.6%) med neopredeljenimi. Nove izbire med strankami pa so iskali tudi tisti, ki so v prvem koraku pristali pri SDS: polovica (1.5%) se je preferenčno opredelila za socialdemokrate in le manjši del vseh (0.9%) je v drugo izbral SDS. Značilno je, da je največ prvotnih volivcev LDS na preferenčni ravni (2007) pristalo pri socialdemokratih. Osnovna smer prehodov izhodiščne skupine LDS je torej naslednja:

LDS → SDS → SD.

Ta smer prehoda nakazuje, da je prestop levo-desne ločnice ob volitvah 2004 bil začasen ter da se je večina ob preferenčnem opredeljevanju 2007 vrnila, sicer k drugi levo-sredinski stranki (SD).

SDS. Slovenska demokratska stranka je dosegla vrhunsko uvrstitev ob volitvah 2004. Raziskava pokaže, da je SDS tedaj vezala nase četrtno (24.5%) vseh respondentov. Ker je bila štartna podpora (2000) SDS bistveno manjša (12%), se lahko vprašamo, od kod so se natekli; in ker se je zaključna preferenčna podpora zmanjšala (na 22.3%), ob tem pa so nastali tudi drugi večji premiki med strankami, je zanimivo ugotoviti, kam so se "volivci SDS 2004" preferenčno usidrali. Najprej lahko ugotovimo, da je SDS-ju ob volitvah 2004 uspelo aktivirati velik delež (10.1% vseh) izmed neopredeljenih ter značilen delež (1.5%) volivcev ZLSD (2000). Za ta presek pa je značilno tudi, da se potrди, da je SDS-ju uspelo ohraniti visok delež zvestih volivcev (6.6% vseh) oz. kot polovico prvotnih volivcev. Tudi tu torej lahko ugotovimo že v predhodnih raziskavah nakazano notranjo trdnost volilnega telesa SDS. In vendar se je izmed volivcev SDS (2004) za to stranko preferenčno opredelilo (2007) le še dobri dve tretjini (16.4%) volivcev 2004. Del od njih (2.8%) je ostal preferenčno neopredeljenih, daleč največ (4.2%) pa se jih je preferenčno opredelilo za Socialne demokrate. Le izjemoma in posamezniki so se razvrstili tudi k drugim manjšim strankam in LDS. SDS je torej svojo visoko uvrstitev leta 2004 dosegla s pritegnitvijo predvsem izmed neopredeljenih volivcev ter volivcev LDS; na preferenčnem preizkusu 2007 pa se pokaže, da je del izhodiščno neopredeljenih po prvi izbiri SDS preferenčno pristal pri SD oz. da je del volivcev LDS preko SDS preferenčno pristal pri Socialnih demokratih. Tudi tu se potrjuje tendenca vračanja prvotno neopredeljenih oz. volivcev levih strank, po enkratni izbiri SDS, nazaj k levim strankam (SD).

SD. Socialni demokrati so dosegli svoj višek v tretjem preseku z nadčetrtnskim (25.4%) preferenčnim deležem med vsemi respondenti. Glede na rast podpor v treh presekih nas tu ne zanima predvsem trdnost tega podpornega telesa, temveč njegovo stekanje od drugje. Leta 2000 je dobršen del preferentov SD (2007 – 11%) bilo strankarsko neopredeljenih ali pa volivcev LDS (7.1%) oz. v manjši meri volivcev SDS (2.4%). SDS-ju je na preferenčni ravni uspelo pridobiti značilen delež (5.9%) volivcev, ki so se v dveh predhodnih presekih uvrstili med neopredeljene. Preostali pa so se selili iz prvotne neopredeljenosti preko LDS k SDS (1.3%) oz. SNS (1.4%) ter seveda k ZLSD (2.1%). Dalje, Socialdemokratom je uspelo pridobiti značilen delež preferenčnih podpor od med dvakrat potrjenimi (zvestimi) volivci LDS (3.5%) oz. iz skupine, ki se je selila od LDS preko SDS k SD (1.5%) oz. med tistimi, ki so se za SD, ZLSD opredelili že v drugem preseku (1.2%). In končno je Socialnim demokratom uspelo pridobiti preferenčno podporo značilne skupine (1% vseh), ki se je pred tem dvakrat opredelila za SDS, kar bi lahko označili za "prevzem zvestih volivcev SDS". Čeprav velja, da je SD narasla preferenčna podpora predvsem iz vrst neopredeljenih in "volivcev LDS", pa je vendarle značilno, da je Socialnim demokratom uspel veliki met s preferenčno podporo iz skupine "volivcev SDS". To izraziteje izstopi v prehodu 2004/2007.

SNV - neopredeljeni. Podobno, kot smo sledili stekanjem oz. odtekanjem volilnih in preferenčnih podpor izbranim trem strankam, lahko sledimo tudi "stranki neopredeljenih volivcev" (SNV) – torej stekanju oz. odtekanju strankarsko neopredeljenih, nevolivcev itd., za preostale manjše

parlamentarne stranke ta vrsta analize ni uporabna, saj sleditev glede na majhno število "volivcev" oz. preferentov ni smiselna.

Poglejmo si torej sliko premikov v skupinah neopredeljenih. Glede na časovni odmik in zabrisane predstave o volilnih ravnanjih v preteklosti je razumljivo, da je delež neopredeljenih (brez odgovora, niso volili ipd.) v preseku 2000 najvišji in zajame tri petine (61.1%) vseh respondentov; leta 2004 ta delež upade na slabo polovico vseh (45.6%), medtem ko je preferenčno neopredeljenih leta 2007 le še dobra tretjina (35.9%) vseh respondentov. Ker je delež strankarsko neopredeljenih oz. nevolivcev daleč najvišji na izhodiščni točki (2000), si oglejmo, kako so se ti razvrščali v strankarskem polju v kasnejših dveh presekih.

Predvsem lahko ugotovimo, da je delež "zvestih" (3x) neopredeljenih "v drugem preseku (2004) dobri dve tretjini (42.0% vseh) izhodiščne skupine, v tretjem preseku pa le še polovica (30.4%). Prvotno neopredeljeni se ob volitvah 2004 najizraziteje vežejo na SDS (10.1%), bistveno manj pa na LDS (3.3%) in ZLSD (2.4%). Daleč največja skupina v izhodišču neopredeljenih se je torej 2004 vezala na SDS; večina njih (7%) je ostala na preferenčni ravni (2007) SDS zvesta, manjši del pa je prešel k SD (1.4%) oz. se vrnil med neopredeljene (1.1%). Tisti neopredeljeni, ki so se v prvem preseku opredelili za LSD pa so se v naslednjem nekako razpolovili in ostali preferenčno zvesti LDS (1.2%) oz. se vezali na SD (1.3%) itd.

SDS je torej uspela pritegniti in nase vezati del prvotno neopredeljenih volivcev. To je LDS uspelo v bistveno manjši meri. V akviziciji neopredeljenih volivcev je v preseku 2000/2004, pa tudi 2004/2007 bila SDS mnogo uspešnejša kot LDS. Podobno uspešna, predvsem z visokim zajetjem pred tem dvakrat neopredeljenih volivcev (5.9% vseh) pa je bila visoko uspešna tudi SD, ki je zbrala tudi prvotno neopredeljene, ki so v drugem preseku pristali pri LDS (1.3%) ali SDS (1.4%).

Vsi štirje delni prikazi, ki pojasnjujejo vrhunce podprtosti posameznih strank, nakazujejo:

- visoko dinamiko strankarskega opredeljevanja na sploh;
- pri akviziciji oz. pridobivanju podpor se izkaže, da je bazen strankarsko neopredeljenih prvenstvenega pomena: naraščanja in upadanja volilnih izbir oz. preferenc se ustrezno izrazijo v odtokih in dotokih v bazen neopredeljenih;
- v obsegu treh opazovanih presekov so vidne selitve znotraj levo-sredinskega strankarskega polja v smeri LDS-SD, kar se še posebej izrazi z naraslim deležem preferenčnih izbir 2007 za SD;
- podrobna opazovanja kažejo nezanemarljiv delež selitev iz levo-sredinskega v desno-sredinski strankarski prostor, bodisi da gre za trajne oz. dvakrat potrjene prerazporeditve (v manjši meri), bodisi da gre za enkratne (nepotrjene) selitve (v večji meri). Značilno pa je tudi, da selitvam preko sredine strankarskega polja, ki so začasne, sledi vračanje preko sredine strankarskega polja, nazaj na izhodišče. V osnovi pa velja, da se volivci (preferenti) opredeljujejo med strankami znotraj levo-sredinskega oz. desno-sredinskega strankarskega prostora.

6.0 Naklonjenost strankam

Raziskovanje odnosa do strank v okviru mednarodne raziskave volilnih sistemov vključuje koncept "naklonjenost do političnih strank", ki smo ga v projekt SJM prvič uvedli leta 1996 in doslej z letnimi ponovitvami uporabili desetkrat (1996–2006). Operacionalizacija temelji na vprašanju: "Radi bi vedeli, kakšen je vaš odnos do posameznih slovenskih parlamentarnih političnih strank. Najprej vam bom prebral-a ime politične stranke, vas pa prosim, da jo ocenite z lestvico od 0 do 10, kjer 0 pomeni, da tej stranki sploh niste naklonjeni, 10 pa pomeni, da ste tej stranki naklonjeni" (11-stopenjska lestvica).

Velja domneva, da je izražanje naklonjenosti v korelaciji z močjo uvrstitve posamezne politične stranke v parlament – vendar z jasno omejitvijo, ki se izraža v dejstvu, da respondenti posameznim političnim strankam izrekajo naklonjenost tudi tedaj, ko za to stranko ne glasujejo. Lestvica pa meri tudi odbojnost do strank. In v zvezi s tem velja domneva, da respondenti za odklonjene stranke praviloma ne glasujejo. Sicer pa se z operacionalizacijo koncepta naklonjenost strankam odpira možnost široke mrežne analize, ki pojasnjuje relacije respondentov oz. posameznih skupin do posameznih strank oz. do skupin strank v njihovem medsebojnem razmerju. V zvezi s tem velja domneva, da respondenti, ki izrekajo naklonjenost strankam, ki zavzemajo osrednje položaje v shemi medstrankarskih antagonizmov ali ki so razpoznane kot nosilke notranje (levo-desne) politične polarizacije v parlamentu, izrekajo višjo naklonjenost strankam, ki so uvrščene bližje tej osrednji stranki. Denimo, da iz tega sledi, da preferent, ki izrazi visoko naklonjenost SDS-ju, izreka višjo naklonjenost bližje uvrščenim desno-sredinskim strankam oz. če izreka visoko naklonjenost stranki LDS (v preteklem obdobju) bližje uvrščenim SD, DESUS ipd. Seveda kaže te domneve v analizi preizkusiti.

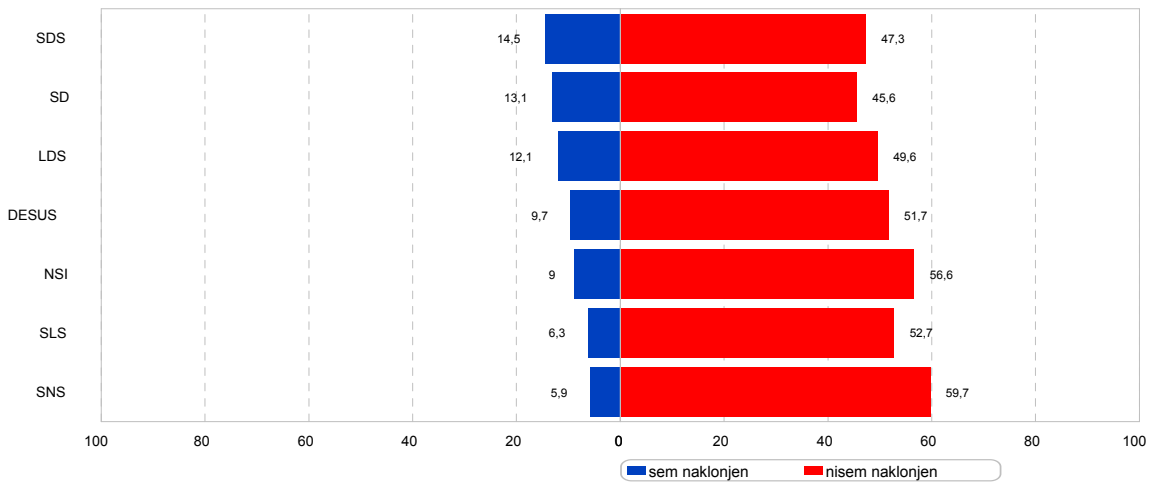
6.1 Prikaz meritev naklonjenosti – SJM 2006

Graf 44 ponazori izražanje naklonjenosti oz. nenaklonjenosti opazovanih sedmim parlamentarnim strankam – v strnjem prikazu. Pokaže se, da se ob zadnji meritvi (november 2006) z najvišjim deležem naklonjenih (14.5%) uvrsti SDS. Sledijo pa SD, LDS itd., vse do SNS, ki izkazuje najnižji delež naklonjenosti (5.9%). SNS pa se najvišje uvrsti po deležu nenaklonjenih (59.7%), za njo pa NSI, SLS itd. Z najnižjim deležem nenaklonjenih se na zadnje mesto uvrsti SD (45.6%).

Graf 44

(NE)NAKLONJENOST DO POLITIČNIH STRANK

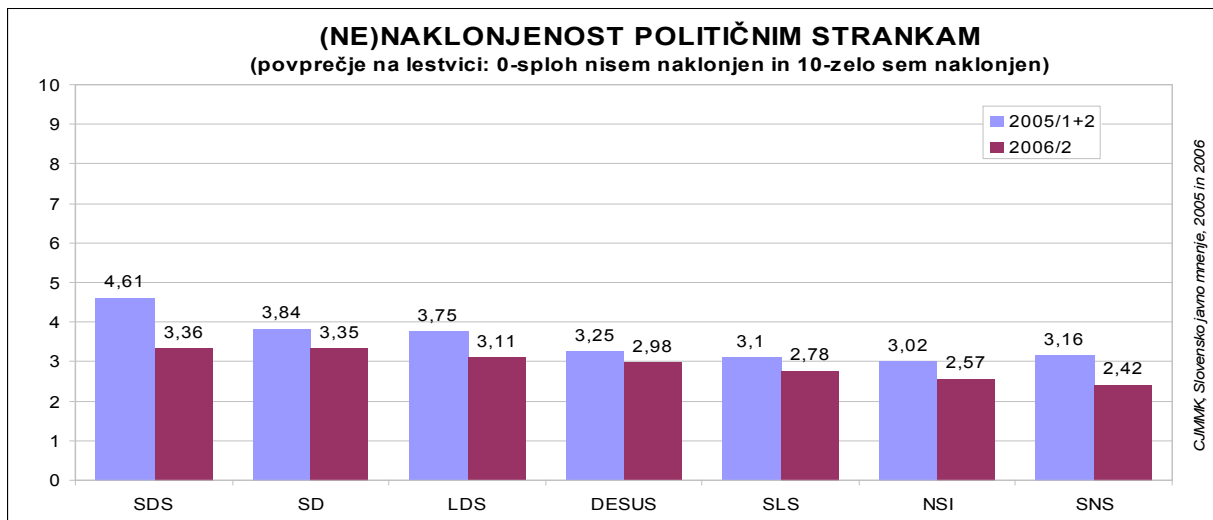
(seštevek odgovorov: 0-3 za nenaklonjenost in 7-10 za naklonjenost)

FDV - CJMMK, Slovensko javno mnenje, 2006/2, N=1003

V grafu 45 so prikazani rezultati iste meritve, vendar na osnovi prikazanih srednjih vrednosti, dodana pa je tudi primerjava z rezultati meritev SJM 2005. Na tej osnovi pridemo do ugotovitve, da se enako visoko, na prvo mesto uvrščata SDS in SD, da po naklonjenosti za njima značilno zaostaja LDS itd. in da je na zadnjem mestu na tej razporeditvi uvrščena SNS. Medletna primerjava pa pokaže, da je v obdobju 2005–2006 prišlo do značilnih premikov v pripisovanju naklonjenosti posameznim strankam, kar kaže predvsem pripisati dejstvu, da je prva meritev potekala v času kmalu po volitvah, druga meritev pa je potekala dve leti po volitvah, ko so se že jasno nakazovale nove tendence in trendi v zavezništvih, kritičnosti in naklonjenosti do posameznih strank. Očitno je, da so vse opazovane stranke v prehodu 2005/2006 izgubile na naklonjenosti oz. pridobile na nenaklonjenosti. Hkrati pa, gledano v celoti, so največ naklonjenosti izgubile stranke, vključene v vladno koalicijo in med njimi še posebej SDS.

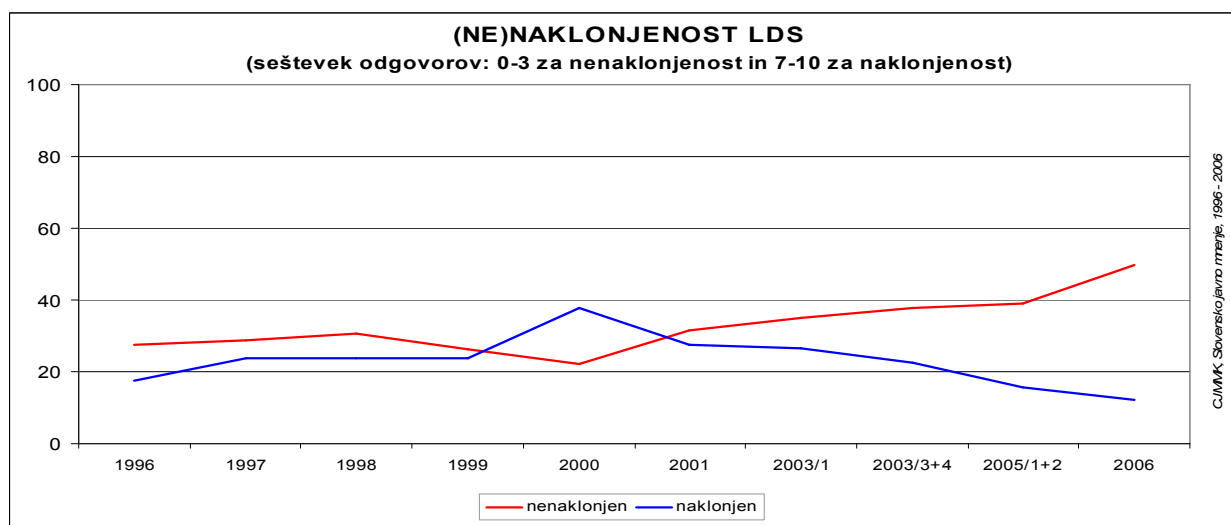
Graf 45

6.2 Naklonjenost: medčasovne primerjave

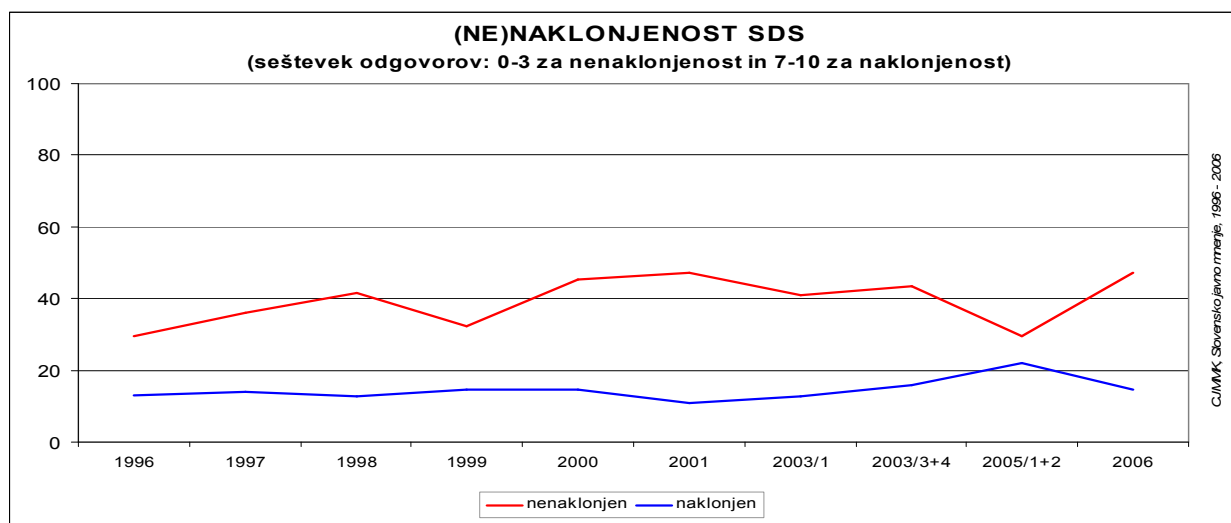
Na osnovi opravljenih desetih meritev se oblike ocena umeščanja posamezne opazovane parlamentarne stranke v strankarskem prostoru. Rezultati opravljenih meritev so za vsako stranko posamič in za vse stranke skupaj prikazani v grafih (grafih od 46 do 54). Grafi temeljijo na prikazih deležev naklonjenih (0 do 3) in nenaklonjenih (7 do 10). Tako npr. graf 46 ponazarja gibanje (ne-)naklonjenosti LDS-u. Najvišje naklonjenosti je ta stranka bila deležna v drugi polovici leta 2000, torej v času t.i. Bajukove vlade. Od te točke do aktualne meritve pa je opazen enoznačen trend upadanja naklonjenosti in naraščanja nenaklonjenosti.

Graf 46

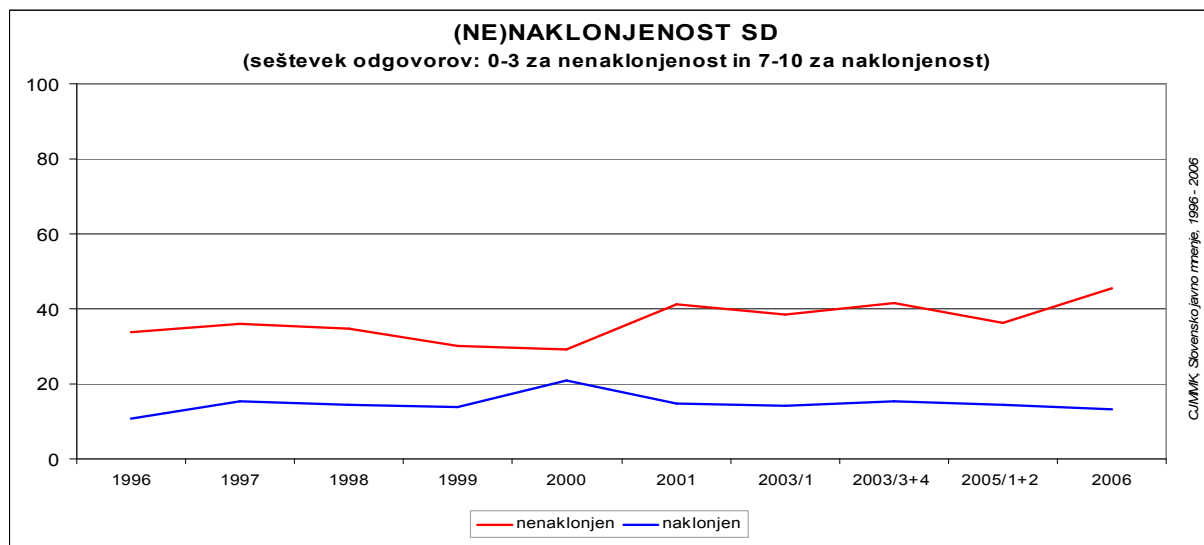
Graf 47 ponazarja tendenčno nizko naklonjenost SDS vse od začetne meritve do meritve 2003, močan vzpon naklonjenosti 2005 in ponoven upad na raven povprečja 2006.

Graf 47

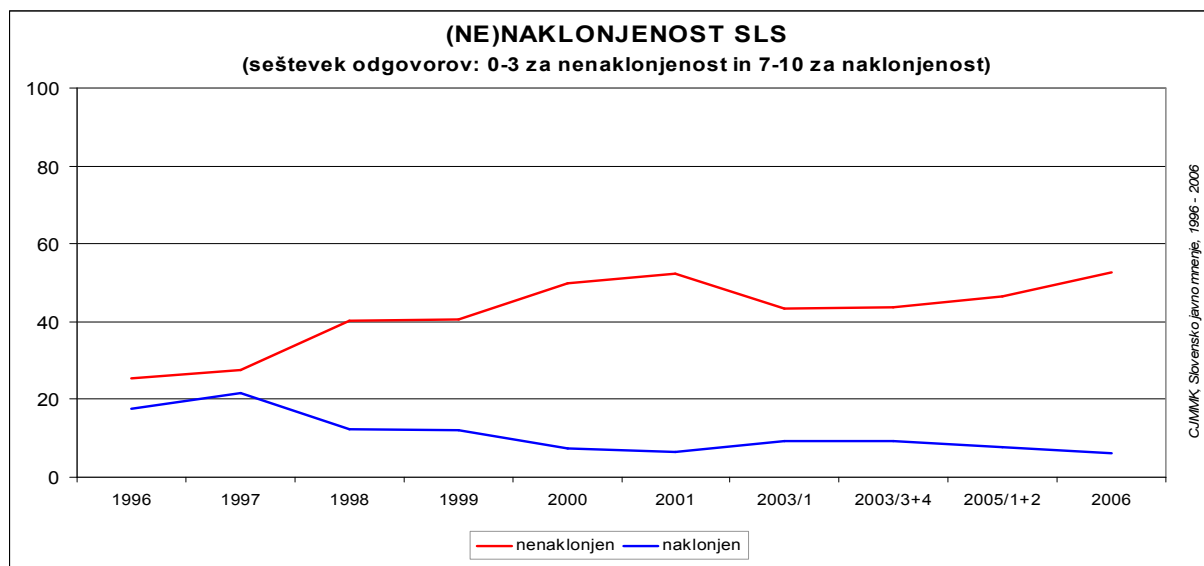
Graf 48 ponazarja spremembe v izražanju naklonjenosti SD, ki jih v opazovanem obdobju skoraj ne opazimo. Osnovna tendenca je monotona, višek SD doseže leta 2000, vendar na nizki ravni.

Graf 48

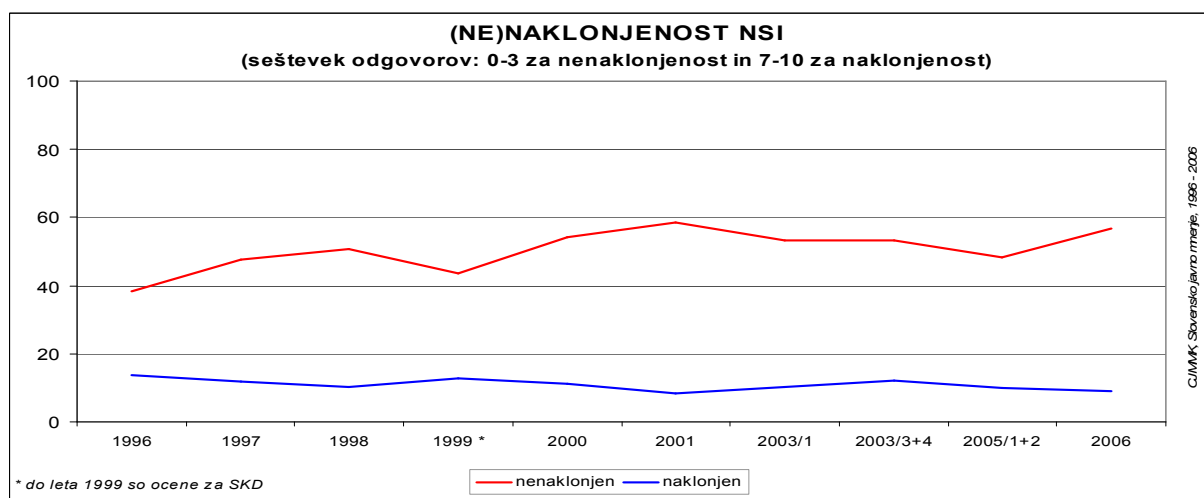
Graf 49 ilustrira položaj SLS, kjer opazimo, da ta stranka v začetnem obdobju dosega visoko uvrstitev, vse od 1998 dalje pa se umešča nizko in monotono.

Graf 49

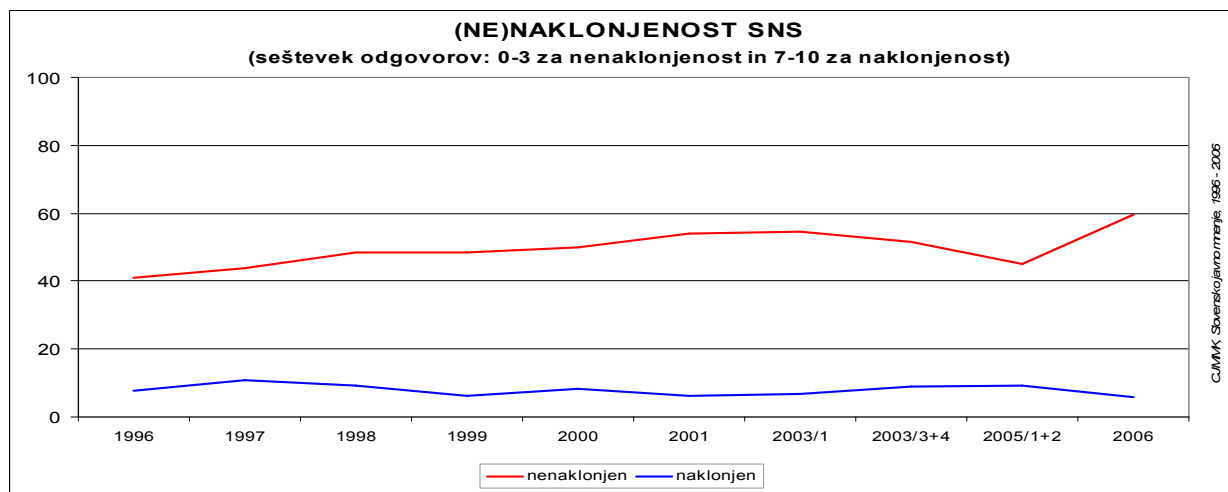

Nizke umestitve na osnovi izmerjene naklonjenosti pa so več kot očitne tudi pri NSI (graf 50), SNS (graf 51) in DESUS (graf 52).

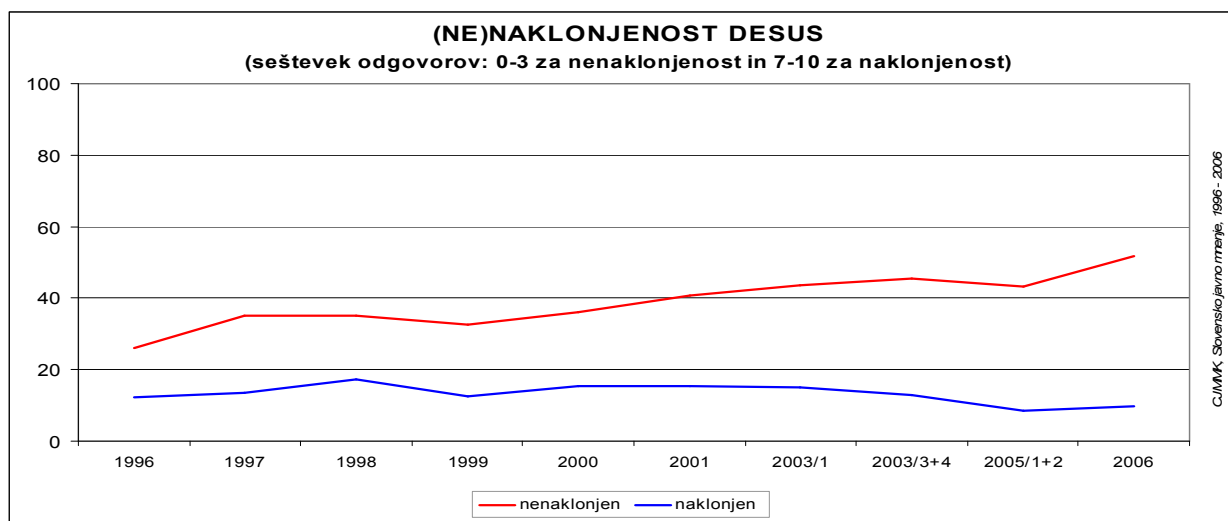
Graf 50

Graf 51

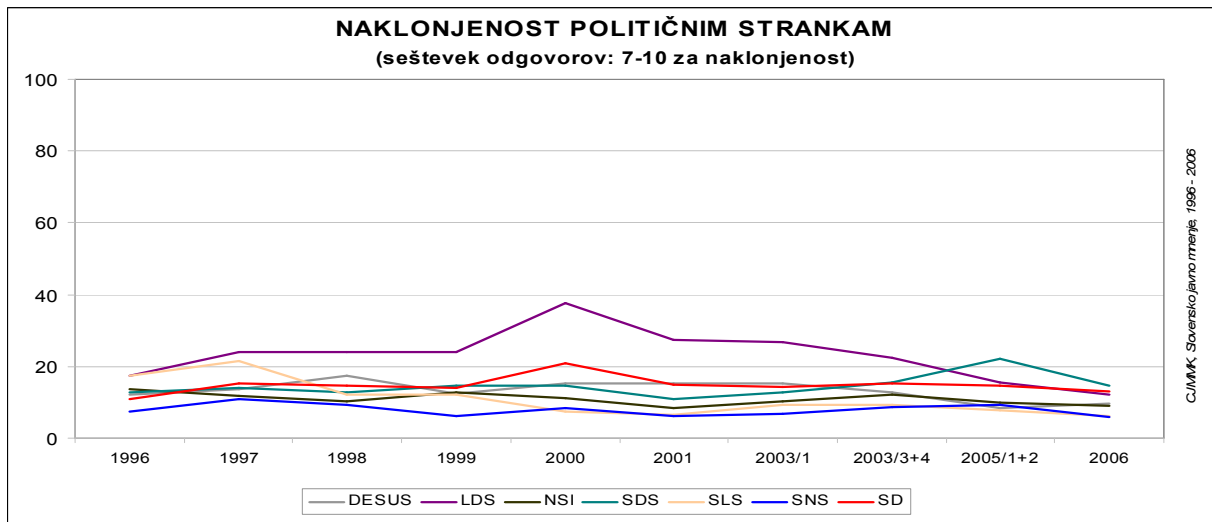

Graf 52

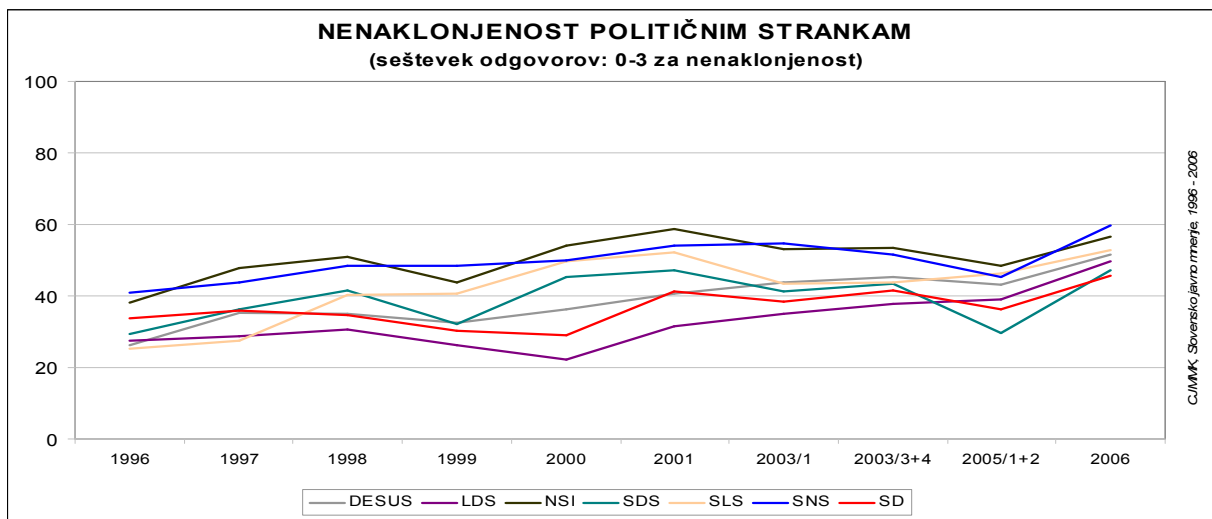
Razmerja med strankami v izraženi naklonjenosti oz. nenaklonjenosti pa ilustrirata grafa 53 in 54. Iz prvega je očitno, da je LDS vezala nase v povprečju dosti več naklonjenosti kot druge parlamentarne stranke, kar se kaže v obdobju 1997 do 2003. V tem času je LDS dosegla tudi višek v izražanju naklonjenosti leta 2000. V preseku 2003–2005 pa je očiten postopen vzpon naklonjenosti SDS in dovolj izrazit padec naklonjenosti LDS. SDS svoj višek doseže 2005. Od te časovne točke dalje je v izražanju naklonjenosti pri vseh opazovanih strankah zaznaven negativen trend.

Graf 53

Zgornjo sliko dopolni še prikaz izražanja nenaklonjenosti v preseku 1996–2006, ki kaže na prerazvrščanje strank na negativnem polu.

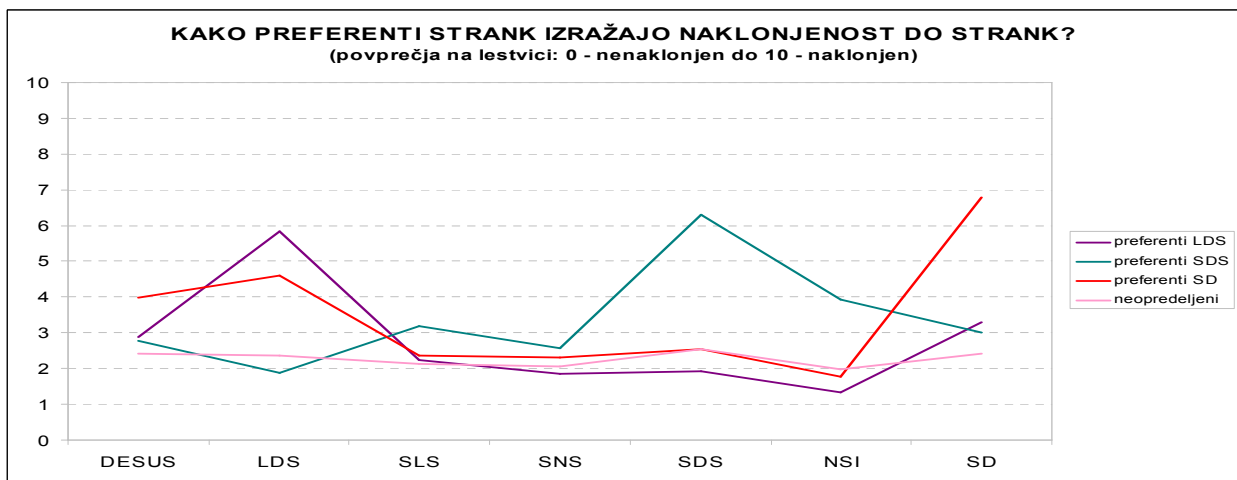
Graf 54

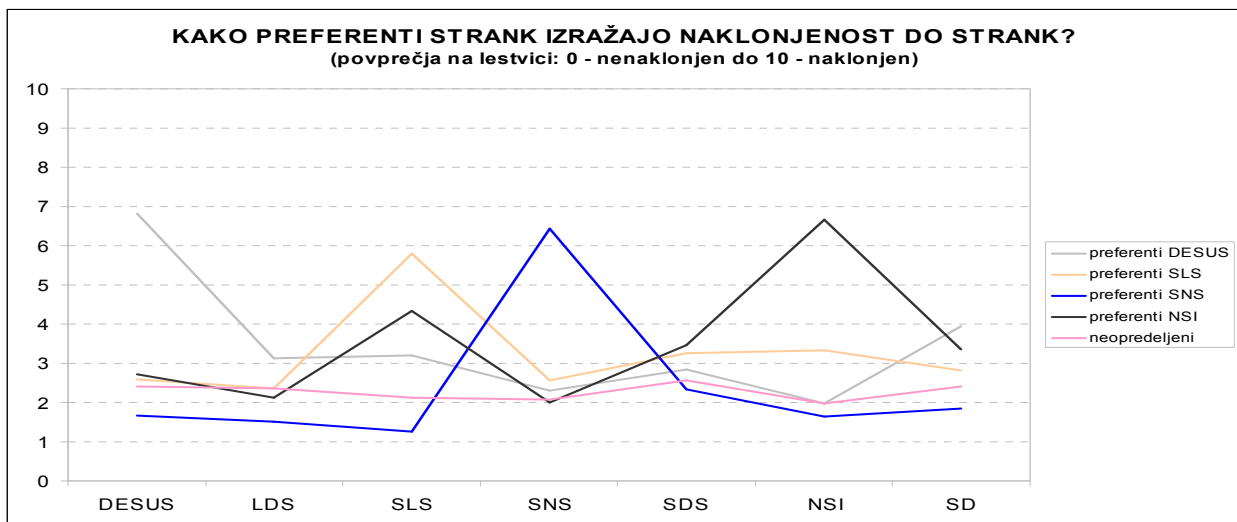
6.4 Vpliv preferenčne opredeljenosti na izražanje naklonjenosti

Med okoliščinami oz. lastnostmi, ki vplivajo na izražanje naklonjenosti posameznim strankam, največ prispeva preferenčna opredeljenost. To dobro ilustrirata grafa 55 in 56, ki jasno pokažeta, da je preferirana stranka deležna daleč največ naklonjenosti in da izražena naklonjenost upada sorazmerno z odklikom stranke od nje v prostoru medstrankarskih konfrontacij oz. levo-desnem prostoru. Tako je iz grafa 62 mogoče razbrati, da preferenti SDS izrekajo največ naklonjenosti svoji stranki, v značilno manjši meri NSI ter, v značilno manjši meri SLS, najmanj pa LDS. In obratno: preferenti LDS izrekajo največ naklonjenosti svoji stranki in še SD, najmanj pa NSI in SDS itd.

Graf 55

Graf 56

Kako poteka izražanje naklonjenosti v skupini sedmih parlamentarnih strank in kakšne so osnovne smeri zgoščanja odzivov, ilustrira factorska analiza, prikazana v grafu 57. Skupina opazovanih sedem strank se uvrsti v dva faktorja. Prvega bi lahko pogojno poimenovali kot

desnega, drugega pa kot levega. V prvega se, poleg NSI in SDS, uvrstita še SLS in SNS, v drugega pa, poleg SDS in SD, še DESUS.

Graf 57 **NAKLONJENOST STRANKAM: POVEZOVANJE V SKUPINE (prikaz faktorjske analize)**

Rotated Component Matrix ^a

	Component	
	1	2
V405F NSI	,877	
V405E SDS	,840	
V405C SLS	,752	
V405D SNS	,571	
V405B LDS		,869
V405G SD		,785
V405A DESUS		,719

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

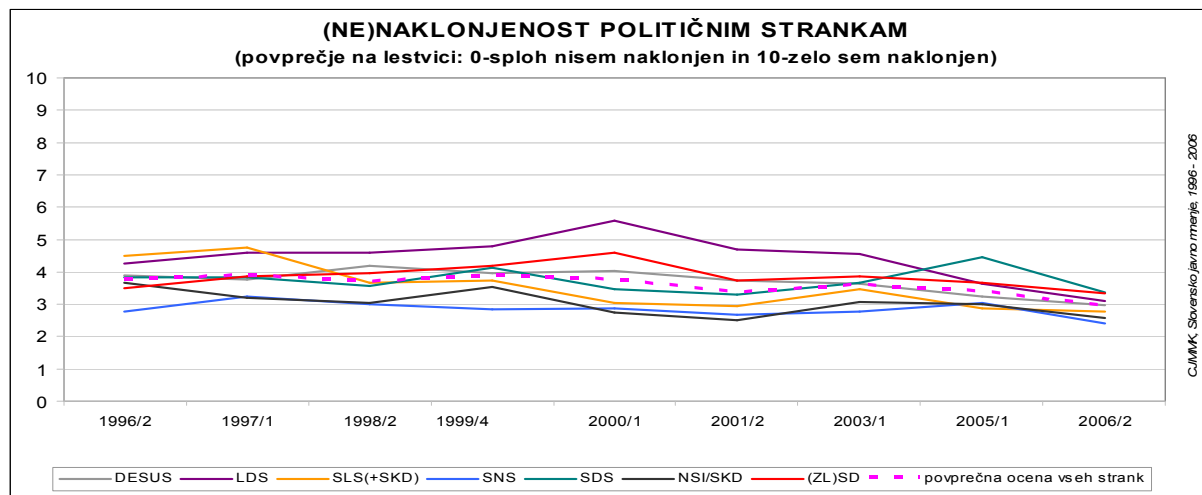
a. Rotation converged in 3 iterations.

FDV – CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006/2

6.5 (Ne-)naklonjenost: trend 1996–2006

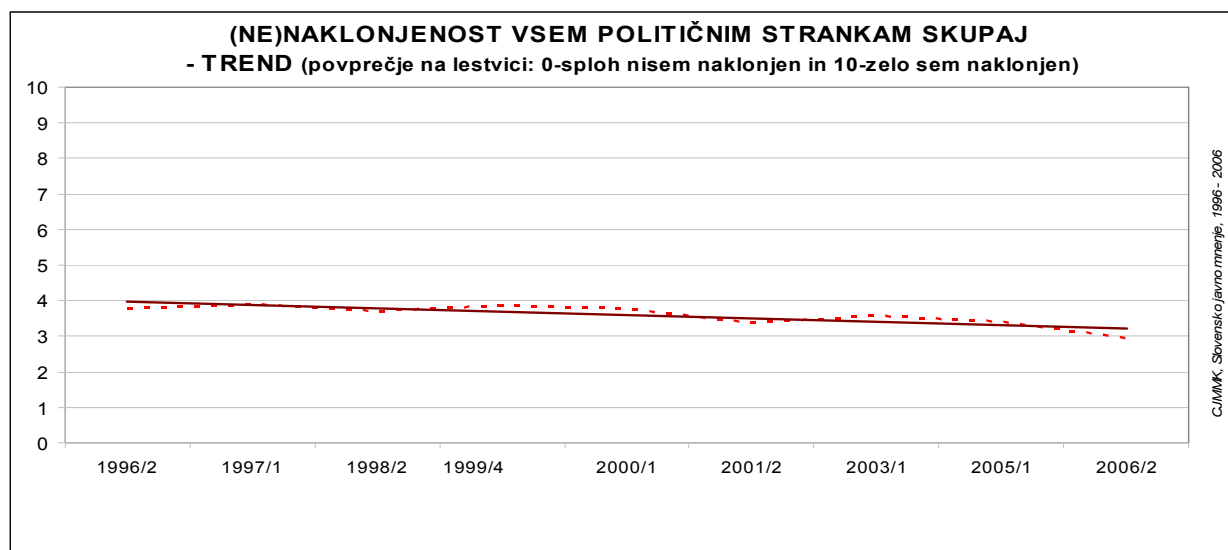
Graf 58 ilustrira izražanje naklonjenosti za opazovanih sedem parlamentarnih strank na osnovi izračunanih srednjih vrednosti meritev v desetletnem obdobju – za vsako stranko posebej. Ponazoritev dopolnjuje predstavo o dinamiki izražanja naklonjenosti in pokaže na umestitev posameznih strank. Predvsem so vidni nivojski premiki: v začetnem obdobju visoko umestitev SLS, vzdrževanje visoke naklonjenosti LDS v obdobju 1997–2003 in vzpon SDS v prehodu 2003–2006.

Graf 58

Splošno tendenco v izražanju naklonjenosti političnim strankam pa ilustrira graf 59, ki potrjuje splošen negativen trend v oblikovanju odnosa do parlamentarnih strank v obdobju 1996–2006. S kopičenjem izkušenj iz delovanja demokratičnega sistema in funkcioniranja političnih strank v njem slovenske volivke in volivci političnim strankam izražajo vse manj naklonjenosti. Tak negativen trend je skladen z ugotovljenim negativnim trendom izražanja zaupanja v politične institucije na sploh, še posebej pa v parlament, vlado in politične stranke.

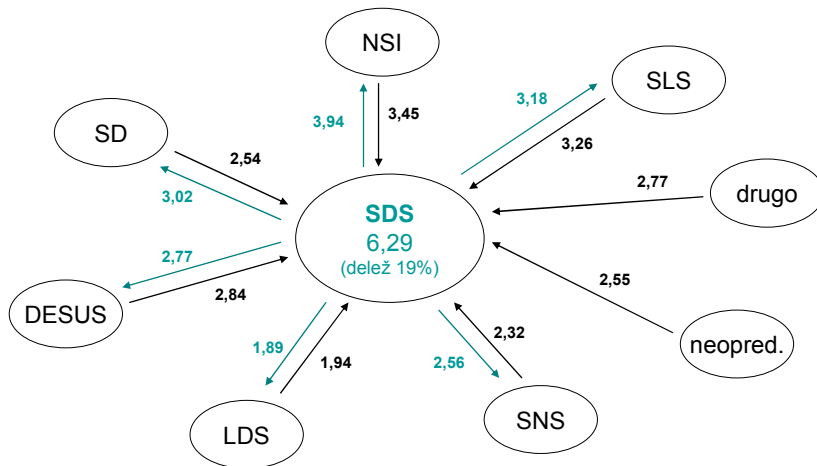
Graf 59

6.6 Vpliv preferenčne opredeljenosti na izražanje naklonjenosti – podrobna analiza in prikaz

K razumevanju medstrankarskih razmerij, tako kot se oblikujejo skozi preferenčno opredeljenost in izražanje naklonjenosti, lahko prispevajo prikazi v grafi 60 do 62. V vsakem od njih je za skupino preferentov določene stranke oz. skupine neopredeljenih prikazano, kako se oblikujejo oz. izražajo medsebojne "naklonjenosti". Tako npr. graf 60, ki je oblikovan kot "pajek", s preferenti SDS v središču, ki svoji stranki izrekajo visoko naklonjenost (srednja vrednost 6.29), izrekajo naklonjenosti drugim strankam in kako preferenti drugih strank stranki SDS. Graf 60 pokaže, da so preferenti SDS daleč najbolj naklonjeni svoji stranki, nato pa – in bistveno manj kot svoji – NSI. Razmerje med tema dvema strankama je sorazmerna, saj tudi preferenti NSI izražajo SDS daleč več naklonjenosti kot preferenti drugih strank. Daleč najmanj naklonjenosti je od SDS deležna LDS, zato pa njeni preferenti SDS-ju vračajo z najnižjo naklonjenostjo itd. Jasno je mogoče razbrati, kako je z bližinami in oddaljenostmi od izhodiščne stranke. Najbližja je sama sebi. Sledi NSI in SLS itd., zadnja uvrščena je LDS. Pri tem je zanimivo "odkritje", da je sorazmerno visoke naklonjenosti (3.02) med preferenti SDS deleža SD, da pa preferenti te stranke SDS-ju te mere naklonjenosti ne vračajo itd.

Graf 60

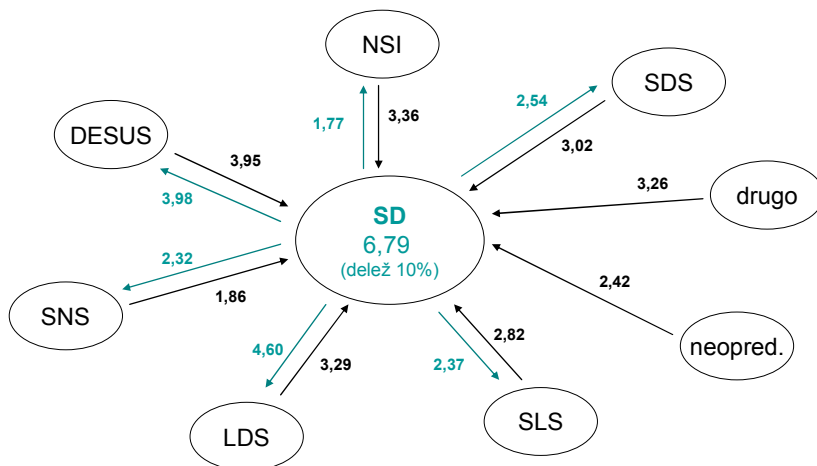

Izražanje naklonjenosti SDS po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-splošno nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 61 ilustrira medsebojne razporejanje naklonjenosti z izhodiščem pri SD. Tudi za to skupino preferentov je značilno, da stranki izreka visoko naklonjenost, podobno kot npr. NSI in bistveno višjo kot LDS. Preferenti SD izražajo največ naklonjenosti LDS-su; LDS pa ne vrača te visoke mere naklonjenosti. Preferenti SD najbolj odklanjajo NSI. Razmerje v medsebojne izražanju naklonjenosti ni obojestransko (reverzibilno) Preferenti NSI izražajo daleč več naklonjenosti SD.

Graf 61

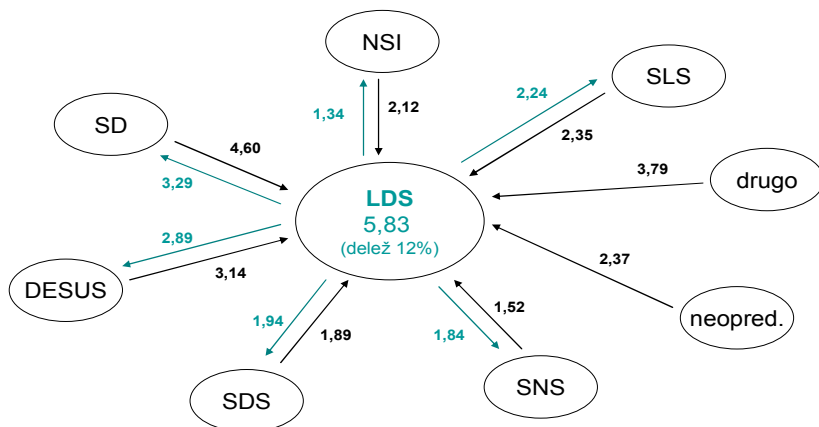

Izražanje naklonjenosti SD po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-splošno nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 62 ilustrira razmerja v izražanju naklonjenosti z izhodiščem pri LDS. Mera "samonaklonjenosti" pri LDS je nižja kot pri SD in SDS in podobna kot pri SLS. Preferenti LDS so najbolj naklonjeni SD in najmanj naklonjeni NSI, SNS in SDS. Preferenti SD izrekajo LDS več naklonjenosti kot obratno.

Graf 62

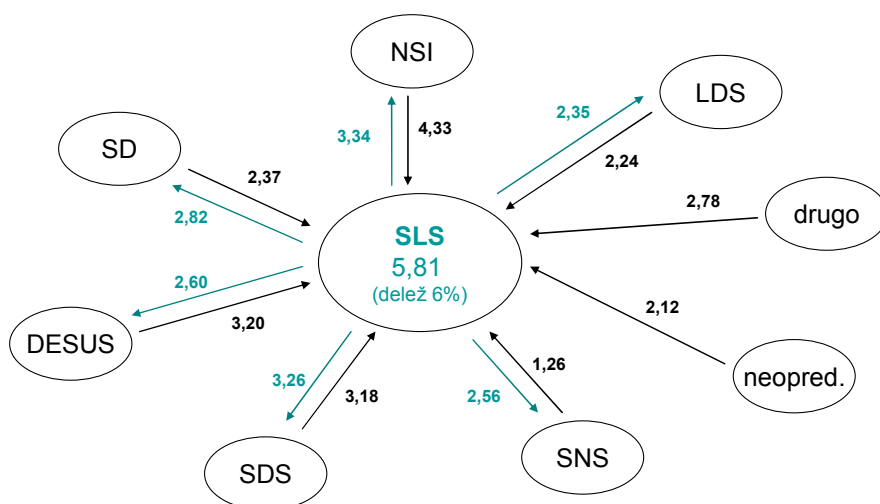

Izražanje naklonjenosti LDS po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Grafi 63 do 66 ilustrirajo medsebojna razmerja v izražanju naklonjenosti z izhodiščem pri SLS, SNS in DESUS in NSI.

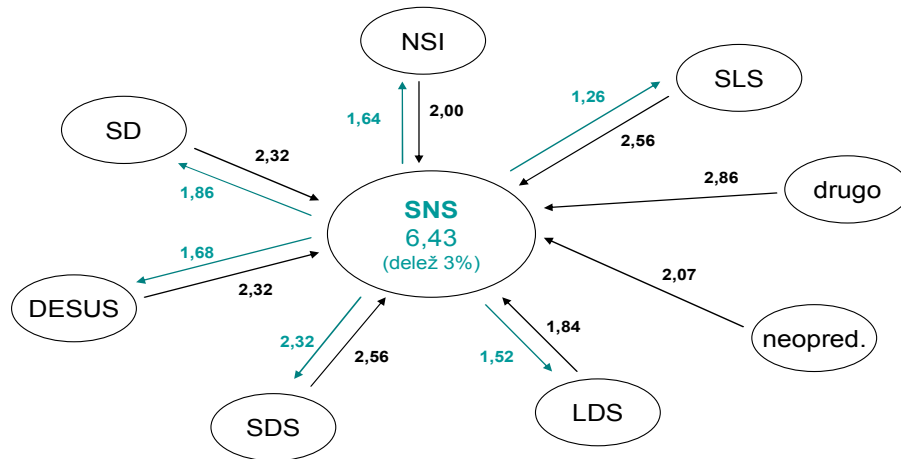
Graf 63

Izražanje naklonjenosti SLS po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

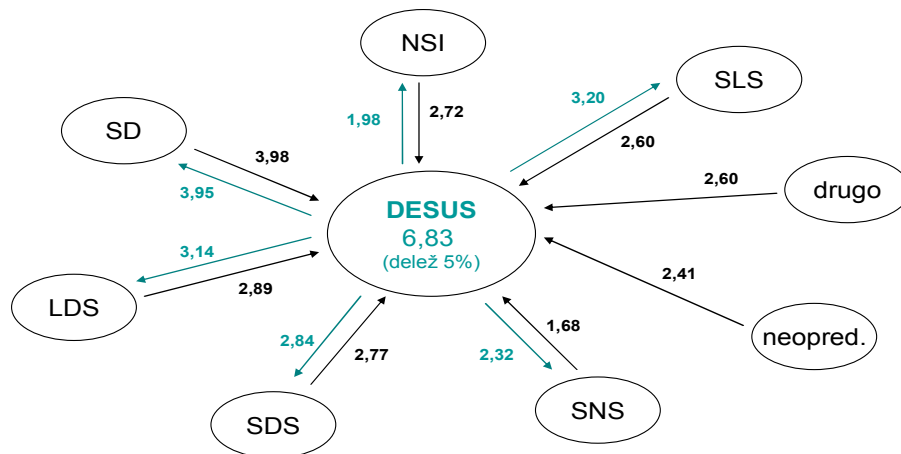
Graf 64

Izražanje naklonjenosti SNS po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

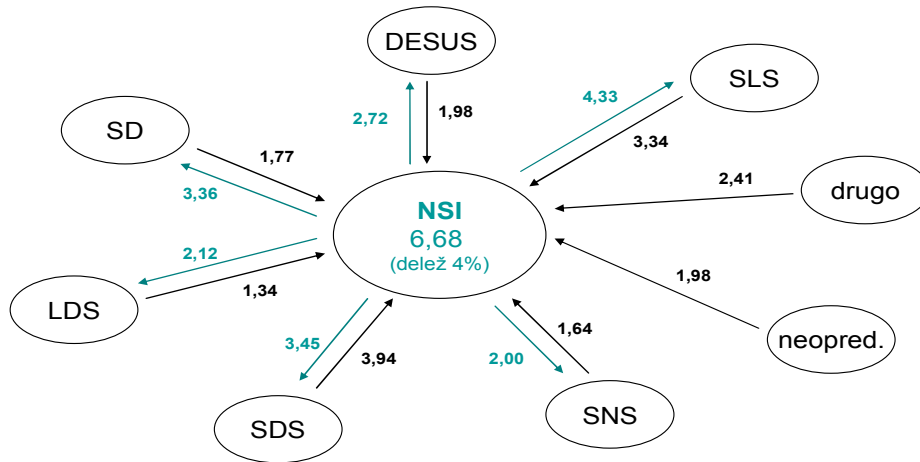
Graf 65

Izražanje naklonjenosti DESUS po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 66

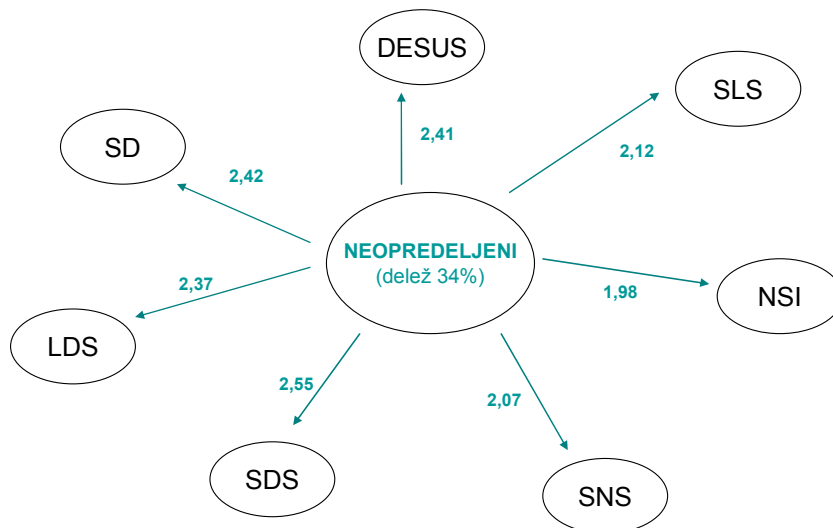

Izražanje naklonjenosti NSI po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 67 pa ilustrira izražanje naklonjenosti velike skupine strankarsko neopredeljenih (34% vzorca). Pokaže se, da strankarsko neopredeljeni v večji meri izrekajo naklonjenost trem osrednjim parlamentarnim strankam in DESUS-u kot preostalim, pa četudi njim na sorazmerno nizki ravni. Sicer pa velja, so neopredeljeni zvesti svoji neopredeljenosti.

Graf 67

Izražanje naklonjenosti neopredeljenih do preferenčnih skupin strank (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

7.0 Naklonjenost politikom – ugledni politiki

7.1 Pojasnitev pristopa

V kontekstu raziskovanja odnosa do politike in političnih strank poteka tudi raziskovanje odnosa do politikov. V okviru raziskave SJM to smer raziskovanja opiramo na dve operacionalizaciji in sicer:

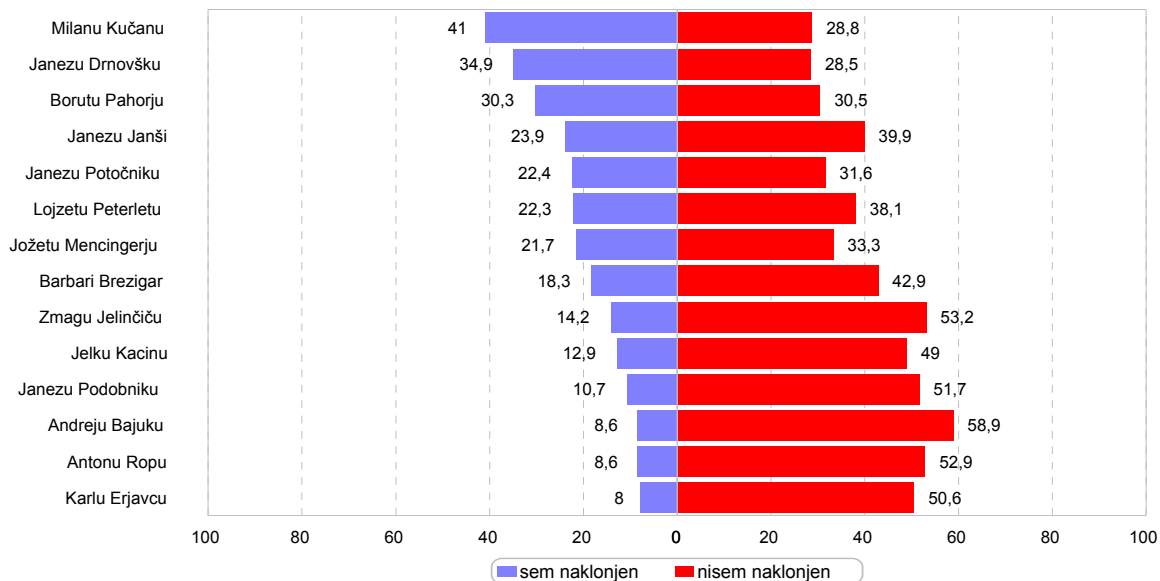
- ugotavljanje naklonjenosti politikom je povzeto iz primerjalne raziskave volilnih sistemov (CSES). Ta koncept uporabljamo od leta 1996 dalje, koncept je usmerjen na politike v definiranih vlogah, v naših primerih gre za predsednike parlamentarnih strank ter individualne nosilce sistemskih vlog (predsednik republike, predsednik vlade), ugotavljanje naklonjenosti poteka na osnovi 11-stopenjske lestvice.
- ugotavljanje uglednih oz. neuglednih politikov. Ta smer raziskovanja poteka v projektu SJM od leta 1968 s prekinitvami in je ponovno uvedena koncem osemdesetih let kot longitudinalni koncept. Pri tem uporabljamo odprto vprašanje in nabiramo do štiri odgovore za ugledne in dva odgovora za neugledne politike;

7.2 Naklonjenost politikom – prikaz rezultatov

Graf 68 prikazuje rezultate meritev naklonjenosti politikom v preseku novembra 2006. V prikazu so seštete vrednosti na obeh poljih: naklonjeni (vrednosti 7 – 10), nenaklonjeni (vrednosti 0 – 3). Pokaže se, da je z najvišjim deležem naklonjenih na prvo mesto uvrščen Milan Kučan, bivši predsednik RS neposredno za njim sedanji predsednik Janez Drnovšek ter Borut Pahor, predsednik SD ter v javnosti razpoznan kot kandidat za predsednika RS. Za vse tri prvouvrščene je značilno, da so nizko uvrščeni po deležih naklonjenosti (od 28.8% do 30.5%). Z nizkim deležem nenaklonjenih izstopajo še Janez Potočnik (31.6%) in Jože Mencinger (33.3%). Oba sta vključena v meritev kot netipična, saj nista nosilca konkretnih političnih vlog, prvi je evropski komisar, drugi pa dolgoletni rektor ljubljanske Univerze. Kot netipična sta v meritev naklonjenosti vključena tudi Lojze Peterle, prvi predsednik slovenske vlade (Izvršnega sveta RS), kandidat na predsedniških volitvah 2007 in Barbara Brezigar, sicer državna tožilka, ki je iz preteklih predsedniških volitev izšla v drugem krogu z visoko volilno podporo.

(NE)NAKLONJENOST DO POLITIKOV

(seštevek odgovorov: 0-3 za nenaklonjenost in 7-10 za naklonjenost)

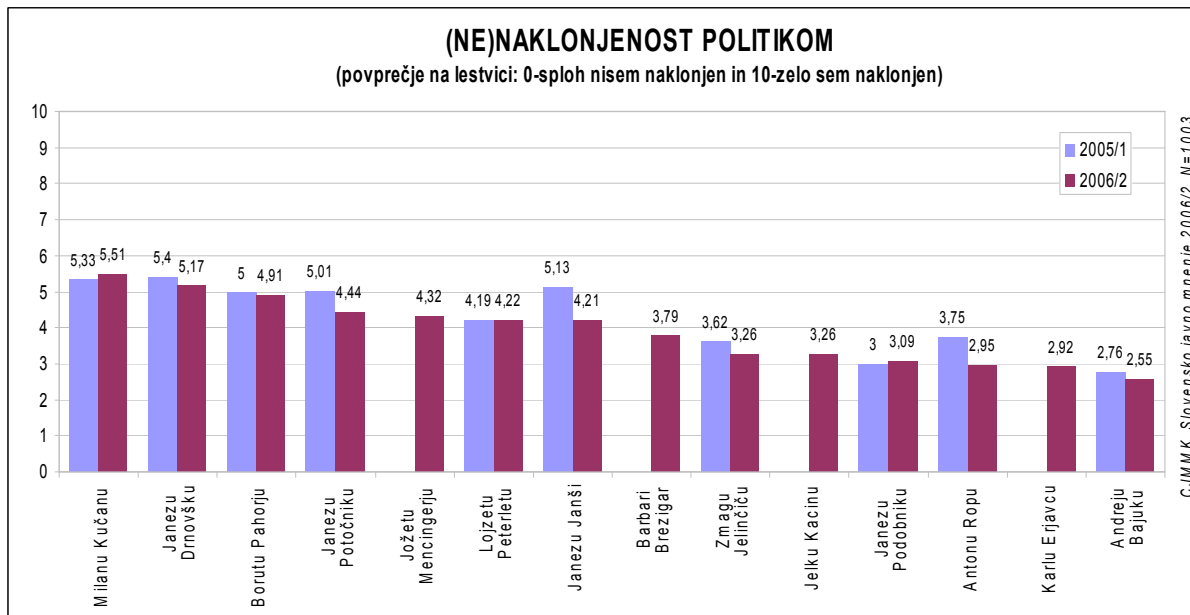

FDV - CJMMK, Slovensko javno mnenje, 2006/2, N=1003

Prikaz v grafu 68 pokaže razmerja v izražanju naklonjenosti in nenaklonjenosti. To razmerje je najugodnejše za M. Kučana (41% – 28.8%) in J. Drnovška (34.9% – 28.5%). V obeh primerih delež naklonjenih značilno presega delež nenaklonjenih. Pri tretje uvrščenem, Borutu Pahorju, sta deleža naklonjenih in nenaklonjenih izenačena (30.3%– 30.5%). Četrto uvrščeni po deležu naklonjenih je Janez Janša (23.9%), ki pa je deležen bistveno več izrazov nenaklonjenosti (39.9%) kot nižje umeščeni. Razmerje med deležem naklonjenih in nenaklonjenih je izraženo v srednji vrednosti, ki Janeza Janšo uvršča na sedmo mesto v rangi opazovanih politikov (glej graf 69).

Janez Potočnik je izrazito sredinsko uvrščen in na osnovi srednjih vrednosti zavzema četrto mesto. Podobno velja tudi za Jožeta Mencingerja, ki se v rangi umesti na peto mesto itd. Z največ nenaklonjenosti se nižje in nizko uvrščajo Andrej Bajuk (58.9%), Zmagu Jelinčič (53.2%), Anton Rop (52.9%) itd. Predstavitev meritve dopolni prikaz v grafu 69, ki ocenjevane politike umesti na osnovi srednjih vrednosti iz zadnje in predzadnje meritve SJM (SJM 2006 in SJM 2005). Medletna primerjava pokaže majhne premike v uvrstitvah. Tako npr. v letu 2005 prvo uvrščenega J. Drnovška ob zadnji meritvi preskoči M. Kučan, tretje uvrščenega J. Janšo in četrto uvrščenega J. Potočnika preskoči B. Pahor itd. Očiten je upad v izraženi naklonjenosti do politikov v preseku 2005/2006. Ta upad se pokaže predvsem pri izražanju naklonjenosti J. Janši (2005: 5.13; 2006: 4.21) ter pri A. Ropu (2005: 3.75; 2006: 2.95), pa tudi pri J. Potočniku (2005: 5.01; 2006: 4.44) itd. V obeh presekih sta visoko na vrh ranga uvrščena Janez Drnovšek in Milan Kučan, Janez Janša prvotno visoko umestitev izgubi itd. V obeh presekih je najnižje uvrščen A. Bajuk.

Graf 69

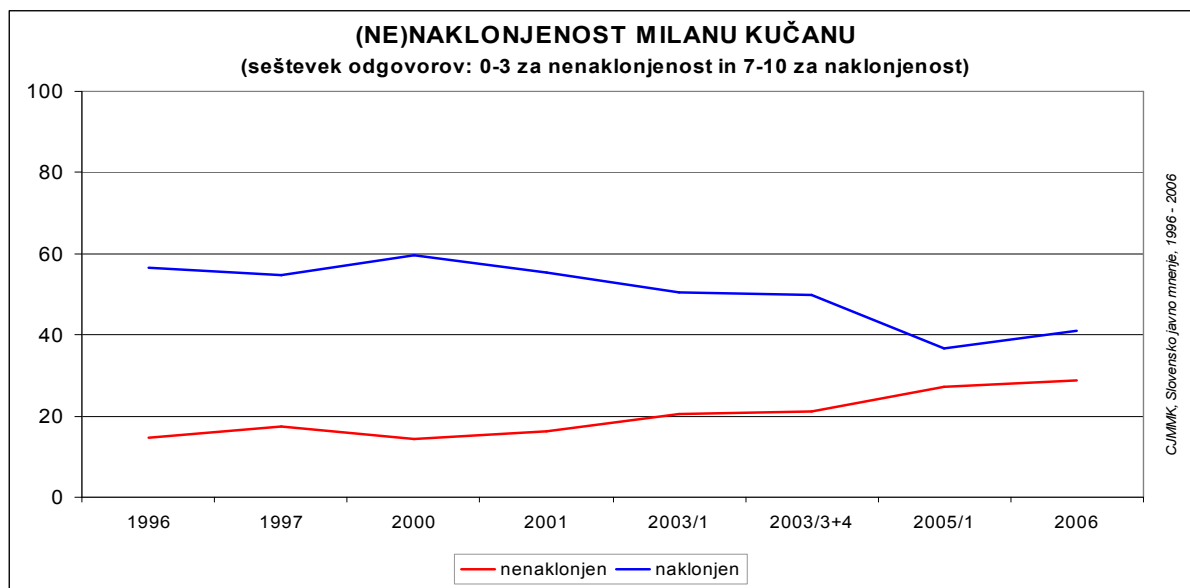

7.3 Naklonjenost politikom – medčasovne primerjave

Grafi **70 do 75** prikazujejo meritve naklonjenosti posameznim politikom, ki so v to operacionalizacijo vključeni daljše obdobje, pretežno od leta 1996.

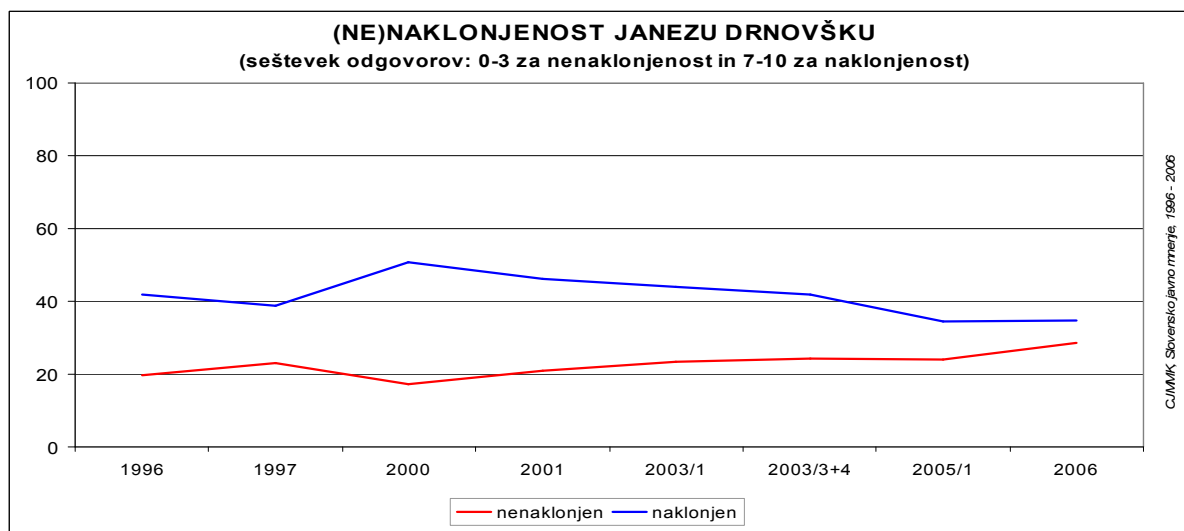
Graf 70 ilustrira dinamiko izražanja naklonjenosti Milanu Kučanu, ki mu je mandat predsednika republike iztekel leta 2002. Pokaže se, da v tem časovnem preseku do zadnje raziskave izražanje naklonjenosti pada in nenaklonjenosti narašča, vendar v razmerju, ki ga v primerjavi s preostalimi v raziskavo vključenimi politiki vseskozi umešča na visoko, pretežno prvo mesto.

Graf 70

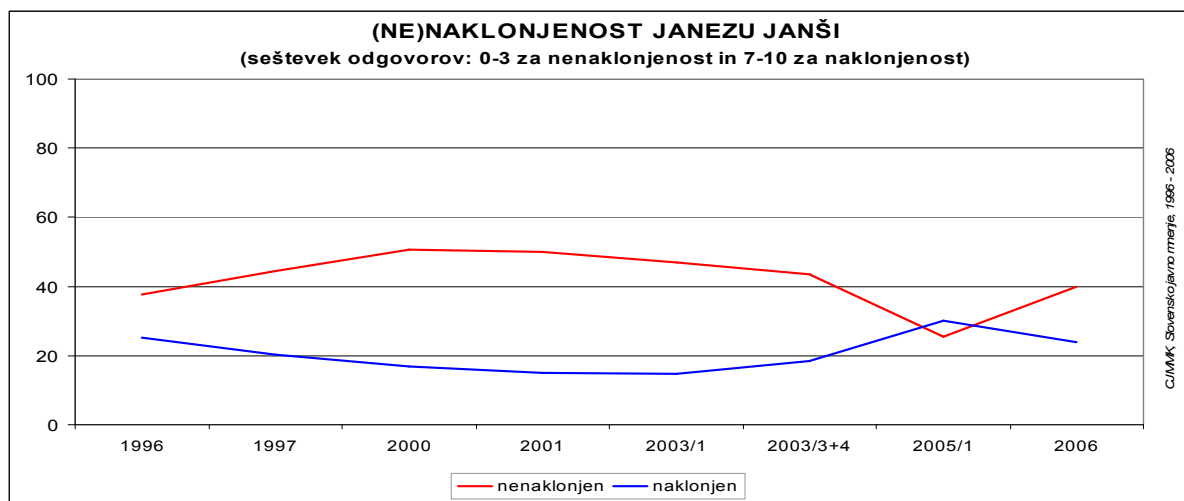
Podobno sliko razkriva tudi graf 71, ki nakazuje razmerje v izražanju naklonjenosti oz. nenaklonjenosti Janezu Drnovšku, v opazovanem obdobju predsedniku vlade oz. od leta 2002 predsedniku republike. Kot pri opazovanju naklonjenosti strankam, se tudi tu potrdi "vrh" z najvišjo naklonjenostjo leta 2000. Od te točke je opazen negativen trend v izražanju naklonjenosti in naraščanje nenaklonjenosti – in vendar je Janez Drnovšek vseskozi visoko oz. najvišje uvrščen, ob zadnji meritvi na drugem mestu.

Graf 71

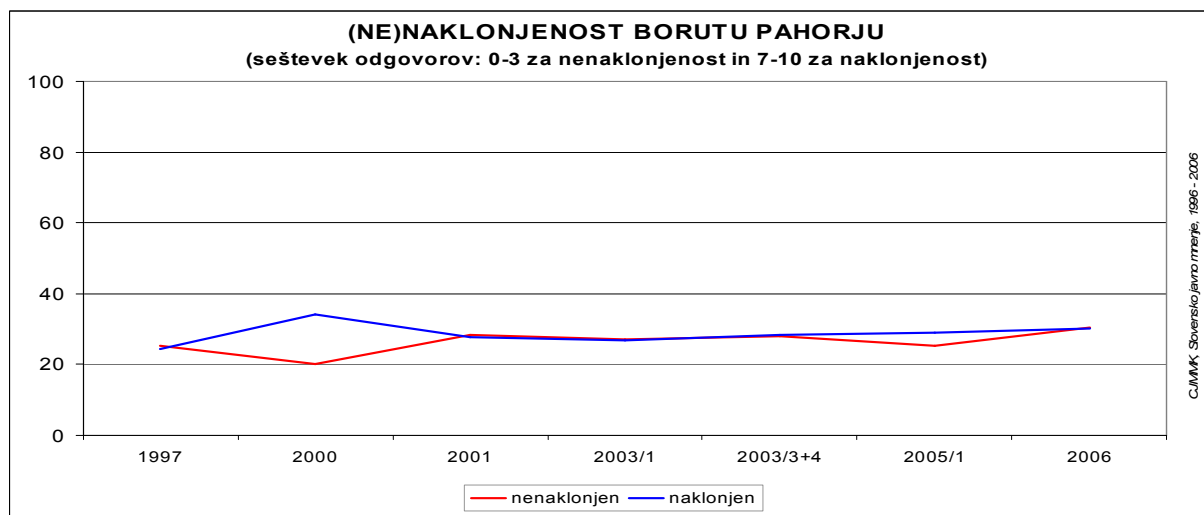
Graf 72 ilustrira izražanje naklonjenosti Janezu Janši. v obdobju od 1997 do 2003 se deleži naklonjenih gibljejo značilno pod ravnjo 20% in deleži nenaklonjenih značilno nad ravnjo 40%. V prehodu 2003–2005, kot posledica nastopanja v predvolilnem času 2004 in vzpostavitve nove koalicijske vlade naklonjenosti Janezu Janši naraste in preseže nenaklonjenost. V preseku 2005–2006 pa se razmerje "normalizira" tako, da delež nenaklonjenih močno poraste, delež naklonjenih pa upade. Že prej prikazano zaključno stanje v izražanju naklonjenosti J. Janšo uvršča na sedmo mesto med opazovanimi politiki.

Graf 72

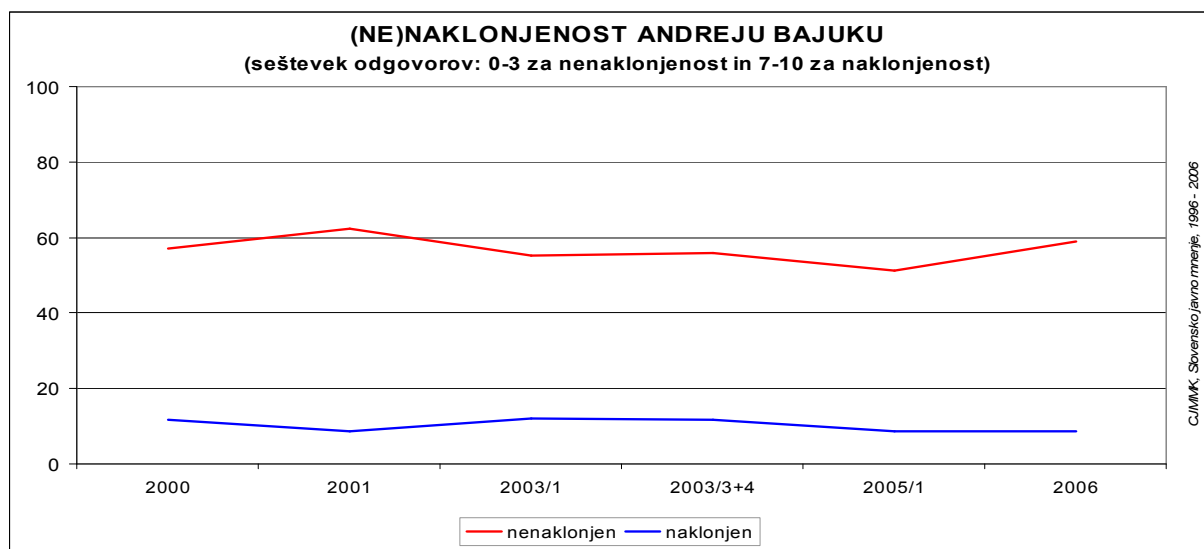
Graf 73 ilustrira položaj Boruta Pahorja. Deleži naklonjenih in nenaklonjenih so, z izjemo leta 2000, v vsem obdobju od 1997 do 2006 izenačeni. Večjih nihanj ne opazimo. Njegova sorazmerno visoka umestitev temelji na solidnem povprečju.

Graf 73

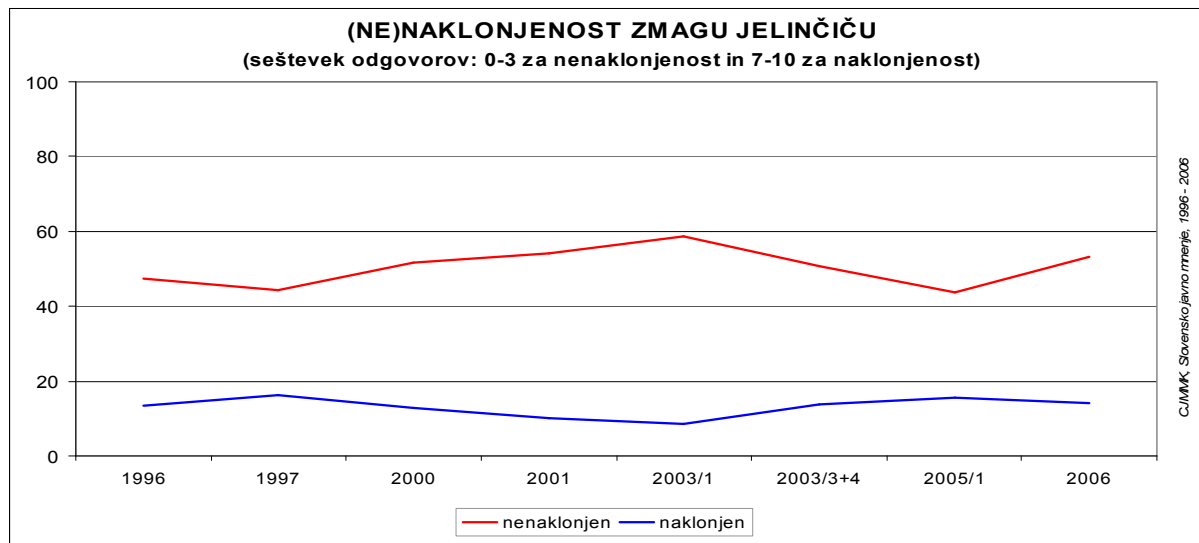

Grafa 89 in 92 ilustrirata umeščanje Zmaga Jelinčiča (1996–2006) in Andreja Bajuka (2000–2006). Njune umestitve so podobne. Deleži naklonjenih ostajajo na ravni med 10% in 15%. Pri Z. Jelinčiču opazimo pozitiven trend v preseku 2003–2006, medtem ko je izražanju naklonjenosti A. Bajuku izrazito monotono in na nizki ravni. Enako lahko ugotovimo za izražanje nenaklonjenosti, ki pri Z. Jelinčiču izraziteje izstopi na točki 2003, pri A. Bajuku pa na točki 2001. Pri obeh opazimo rast nenaklonjenosti v preseku 2005–2006.

Graf 74

Graf 75

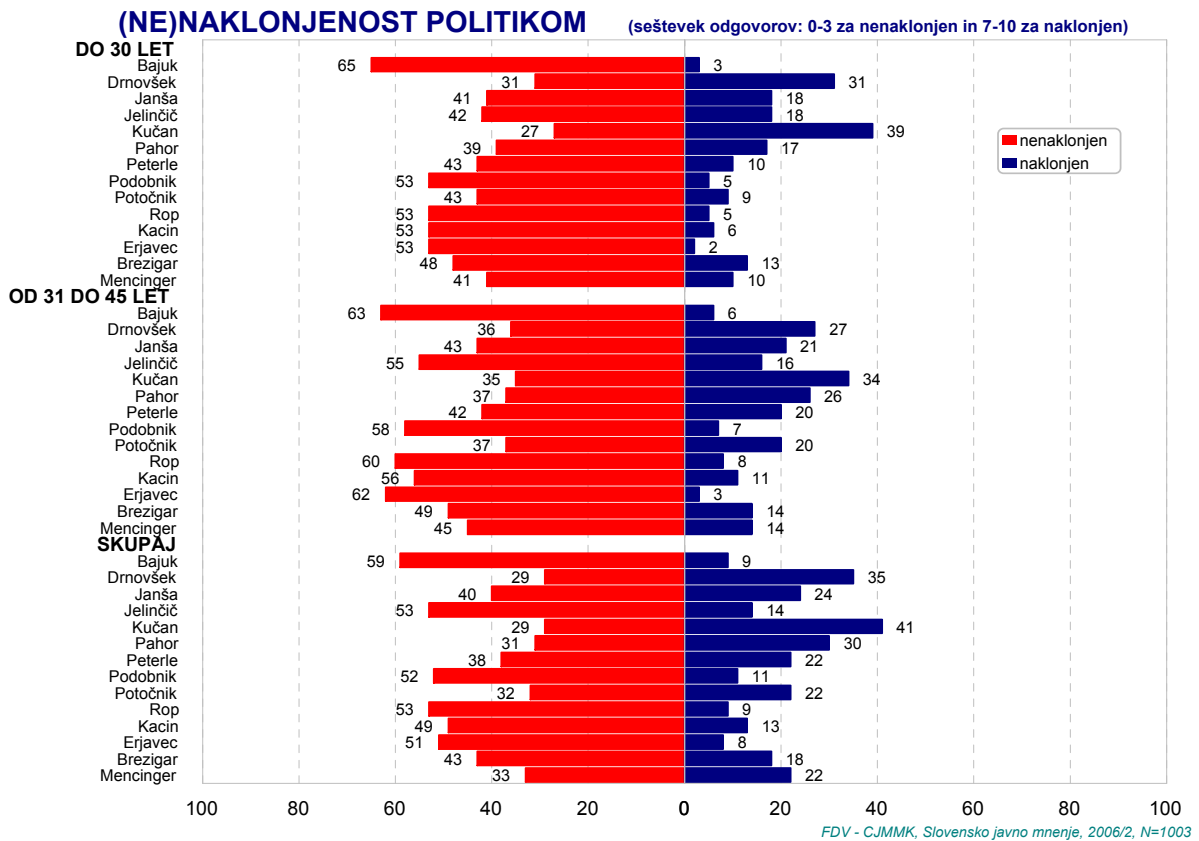

7.4 Izražanje naklonjenosti – strukturne povezave

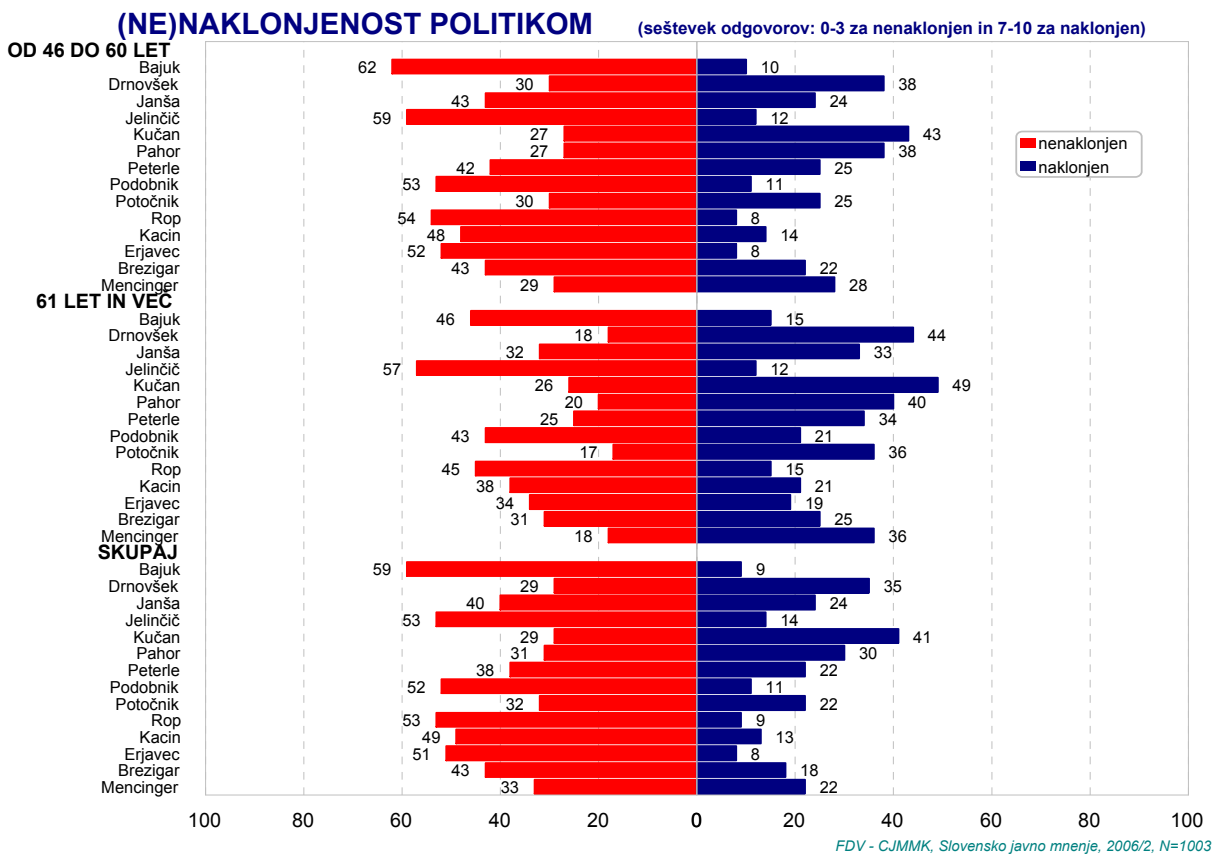
V analizo izražanja naklonjenosti smo vključili vse standardne neodvisne in posredujoče spremenljivke, na tem mestu pa bomo prikazali le izbrane, ki največ prispevajo k razlikovanju pogledov na politike oz. stranke. Tako smo za prikaz izbrali starost, levo-desno samoopredeljenost in strankarske preference.

Grafa 76 in 77 nazorno prikazeta prispevek pripadnosti starostni skupini na izražanje naklonjenosti politikov. Seveda moramo biti pri tem pozorni na odstopanja, ki se kažejo med porazdelitvijo naklonjenosti, k se kaže na ravni celotne populacije in porazdelitvijo v posamezni starostni skupini. Če torej velja, da se na sumarni ravni po izražanju naklonjenosti najvišje uvrstita Kučan in Drnovšek, se to potrdi tudi v preizkusu za vsako starostno skupino posebej. Pri tem opazimo, da pri najmlajših (do 30 let) odmere naklonjenosti obema rahlo zaostajajo, pri starejših in najstarejših pa močno presegajo povprečja. Med najnižje uvrščenimi na sumarni ravni, npr. pri Bajuku, se potrdi enaka tendenca: med najmlajšimi pridobi bistveno manj naklonjenih in več nenaklonjenih kot med najstarejšimi. Sicer pa opazimo, da je opredeljevanje do politikov v srednjih dveh starostnih skupinah daleč bolj izdiferencirano, kot med najmlajšimi in najstarejšimi. Med respondenti iz dveh mlajših starostnih skupin opazimo močno zaostajanje K. Erjavca v izraženi naklonjenosti, kar izrazito korigirajo respondenti iz obeh starejših skupin. Tako je npr. med najmlajšimi K. Erjavcu naklonjenih vsega 2% respondentov, med najstarejšimi pa 19%. Med najmlajšimi je A. Bajuku naklonjenih 3%, med najstarejšimi pa 15% respondentov. Podobno je umeščen tudi L. Peterle: med najmlajšimi mu je naklonjenih 5%, med najstarejšimi pa 34% itd.

Graf 76

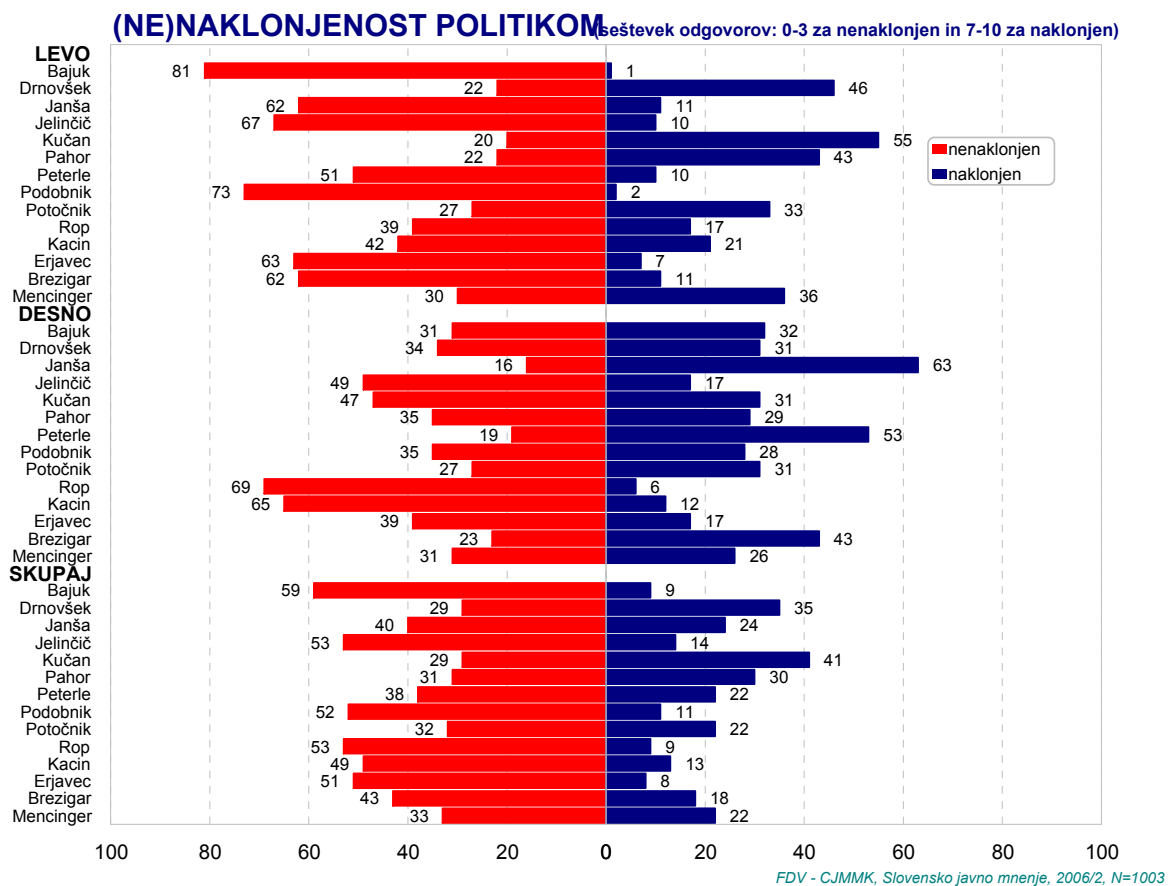

Graf 77

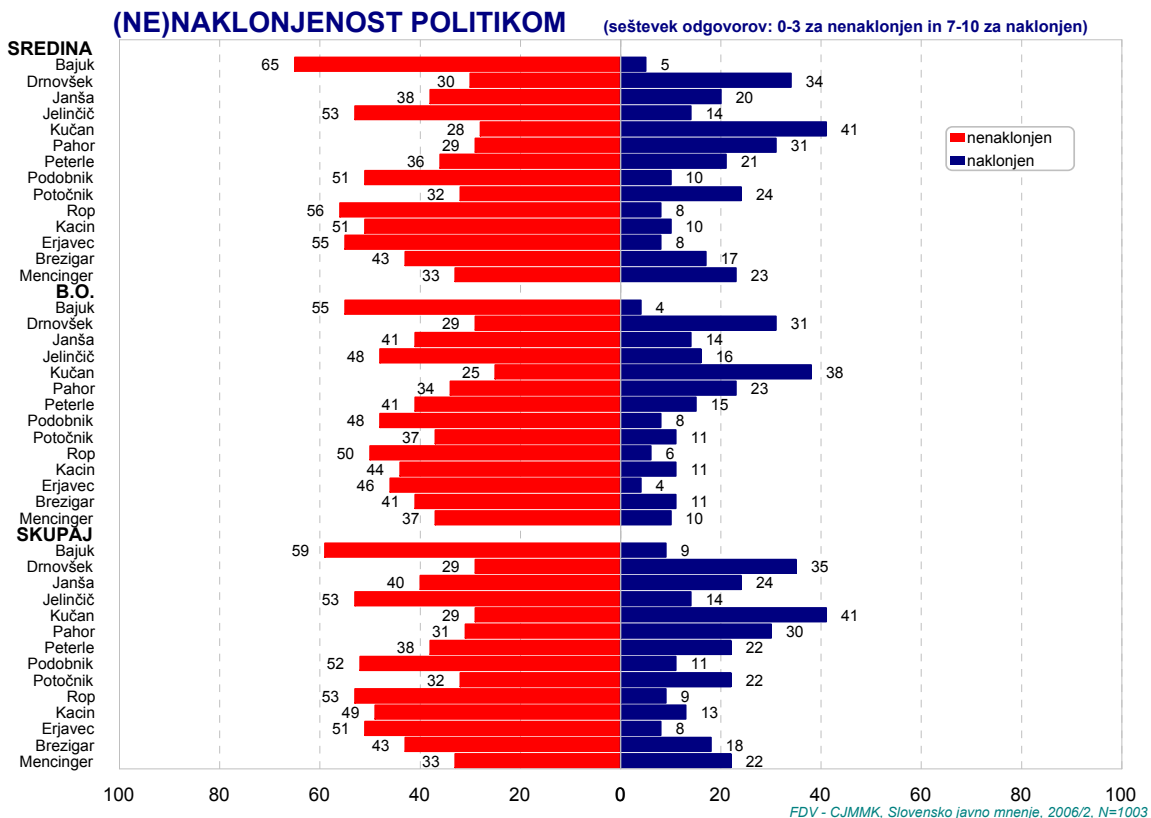

V grafih 78 in 79 pa je prikazan vpliv levo-desnega samoopredeljevanje na izražanje naklonjenosti strankam. Ta variabla še izraziteje intervenira v izražanje naklonjenosti. To najbolj ilustrirajo ekstremi. Tako npr. levo samoopredeljeni sploh ne kažejo naklonjenosti do A. Bajuka, J. Podobnika in podpovprečno naklonjenost do J. Janše, L. Peterleta itd. In obratno, desno samoopredeljeni izražajo manj naklonjenosti kot v povprečju A. Ropu, na višji ravni pa tudi M. Kučanu, B. Pahorju, J. Drnovšku itd. Pri tem pa tako za levo-desne in sredinsko samoopredeljene velja, da največ naklonjenosti izražajo istim izbranim politikom: M. Kučanu, J. Drnovšku in B. Pahorju. Pri tem pa med desno samoopredeljenimi močno nad povprečje izstopata J. Janša, z najvišjim izmerjenim deležem naklonjenosti (63%) in L. Peterle (53%) z najvišjima deležema naklonjenih.

Graf 78

Graf 79

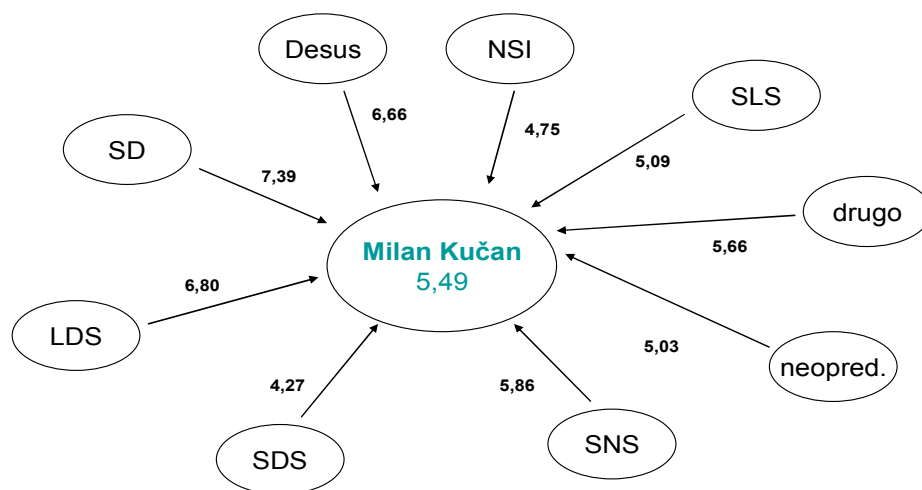

Še bolj izrazito povezanost kot jo kaže levo-desna samoopredeljenost, pa lahko ilustriramo s preizkusom strankarskih preferenc. V osnovi gre za paralelni spremenljivki, ki indicirata isti pojav – opredeljenost do strank. Pričakujemo torej lahko visoko povezanost med izražanjem naklonjenosti strankam in izražanjem naklonjenosti strankarskim voditeljem oz. drugim izpostavljenim politikom. Seveda pa ni nujno, da je ta zveza povsem skladna in prehodna. Odnos do nosilcev političnih vlog se lahko oblikuje tudi bolj ali manj neodvisno od načelne strankarske neopredeljenosti. In obratno, odnos do strank z izražanjem naklonjenosti se lahko oblikuje bolj ali manj je neodvisno od preferenčne opredeljenosti oz. naklonjenosti posameznim strankam. Pričakujemo lahko, da bo razkrivanje povezav potrdilo že prej nakazano pozitivno razmerje med opredeljevanjem do posameznikov in razumevanjem njihove umeščenosti v (levo-desni) politični prostor. Bližine strankam se bodo bolj ali manj izražale tudi v opredeljevanju do njihovih voditeljev – oz. obratno. Serija grafov (grafi od 80-92) pokaže, kako so v preferenčnem prostoru umeščeni posamezni politiki. Pregled posameznega grafa, ki prikazuje umeščenost posameznega politika v rang u naklonjenosti, pokaže, kako k tej skupni meri naklonjenosti prispevajo preferenti posameznih strank oz. strankarsko neopredeljeni respondenti. Pri pojasnjevanju povezav je še posebej pomembna prav zadnja skupina, saj predstavlja daleč največji delež celotnega vzorca, medtem ko skupine preferentov DESUS, NSI, pa tudi SLS in SNS predstavlja le ozke segmente vzorca.

V grafu 80 je v središču analize Milan Kučan z najvišjo povprečno izraženo naklonjenostjo (na lestvici od 0 do 10: srednja vrednost 5.49). Pokaže se, da k taki umestitvi M. Kučana prispevajo še posebej preferenti SD (7.39), LDS (6.80), DESUS (6.66), SNS (5.86), preferenti drugih strank

(5.66) itd. Preferenti SLS (5.09), SNS (4.75) in SDS (4.27) izražajo M. Kučanu manj in podpovprečne deleže naklonjenosti, vendar so ta zaostajanja sorazmerno majhna. Tako npr. preferenti SDS izrekajo manj naklonjenosti (3.87) J. Podobniku, K. Erjavcu (3.58), A. Bajuku (4.14) itd. Preferenti SD pa izrekajo nekaj več naklonjenosti (7.53) le B. Pahorju, medtem ko je med preferenti LDS po naklonjenosti podobno visoko uvrščen le J. Drnovšek (6.45). Največji delež respondentov, ki so strankarsko neopredeljeni, sicer na videz v izražanju naklonjenosti M. Kučanu zaostaja, vendar je v tej skupini M. Kučan visoko na prvem mestu v rangi.

Graf 80

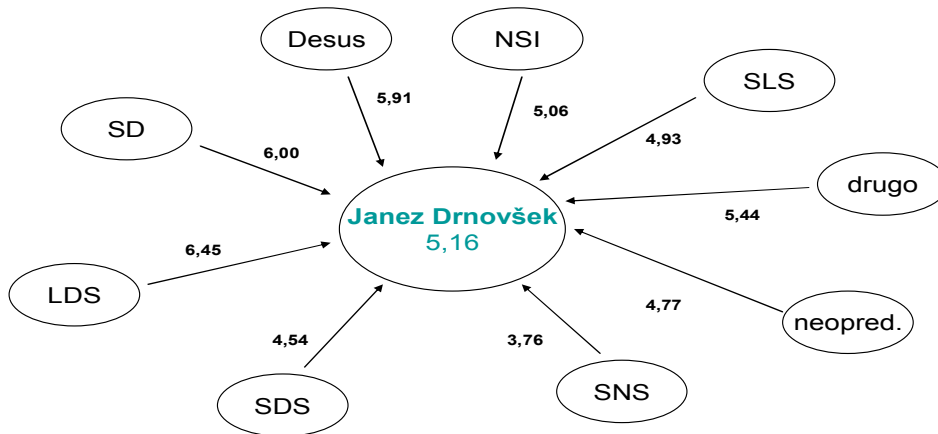

Izražanje naklonjenosti Milanu Kučanu po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploh nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 81 pokaže, kako je v istem prostoru umeščen J. Drnovšek. Največ naklonjenosti mu izrekajo preferenti LDS (6.45), kar je druga najvišja mera naklonjenosti, ki jo izreka skupina preferentov LDS kakemu politiku. Drugi politiki iz širšega kroga LDS vežejo nase bistveno manj naklonjenosti (J. Kacin: 4.67, A. Rop: 4.47). Tudi za J. Drnovška velja, da sprejema izraze naklonjenosti med vsemi preferenčnimi skupinami in tudi med strankarsko neopredeljenimi. Najnižjo mero naklonjenosti izmerimo med preferenti SNS (3.76). Analiza in graf pokažeta njegovo široko umeščenost v strankarsko izdiferencirani prostor.

Graf 81

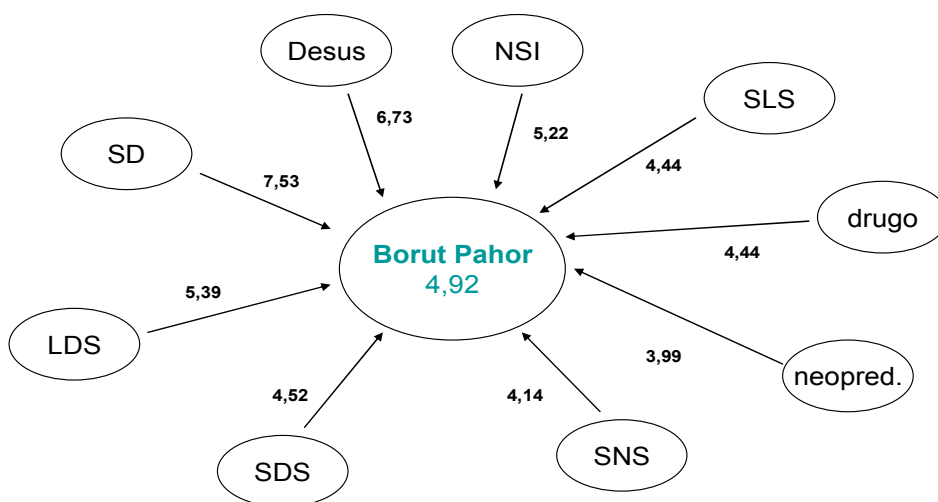

Izražanje naklonjenosti Janezu Drnovšku po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 82 pozicionira Boruta Pahorja. Pri opazovanju in razlagi povezav, ki jih analiza in graf razkrivata, ne smemo zanemariti dejstva, da je zbiranje podatkov na terenu potekalo v oktobru in novembru 2006. B. Pahor je po stopnji naklonjenosti že tedaj umeščen na visoko tretje mesto (4.92) z izjemno visoko podporo preferentov svoje stranke (7.53), izrazito podporo preferentov DESUS (6.73), LDS (5.39) in tudi NSI (5.22), medtem ko se naklonjenost pri vsem ostalih preferenčnih skupinah giblje le rahlo pod povprečjem in najnižje pri strankarsko neopredeljenih (3.99). B Pahor veže nase sorazmerno visoko naklonjenost preferentov koalicijskih strank itd.

Graf 82

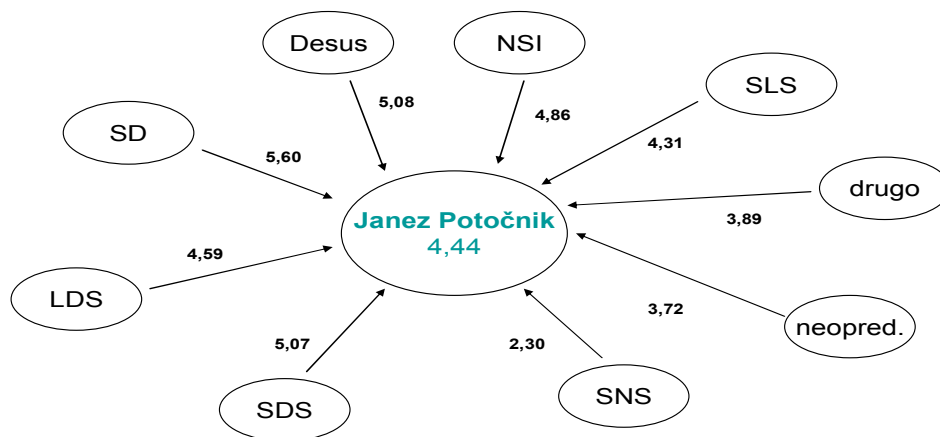

Izražanje naklonjenosti Borutu Pahorju po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 83 ilustrira visoko (4.44) in neizdiferencirano umeščenost Janeza Potočnika. Najbolj je podprt s strani preferentov SD (5.60), visoko pa tudi od preferentov SDS (5.07), DESUS (5.08) itd. Najmanj naklonjenosti mu izrekajo preferenti SNS (2.30).

Graf 83

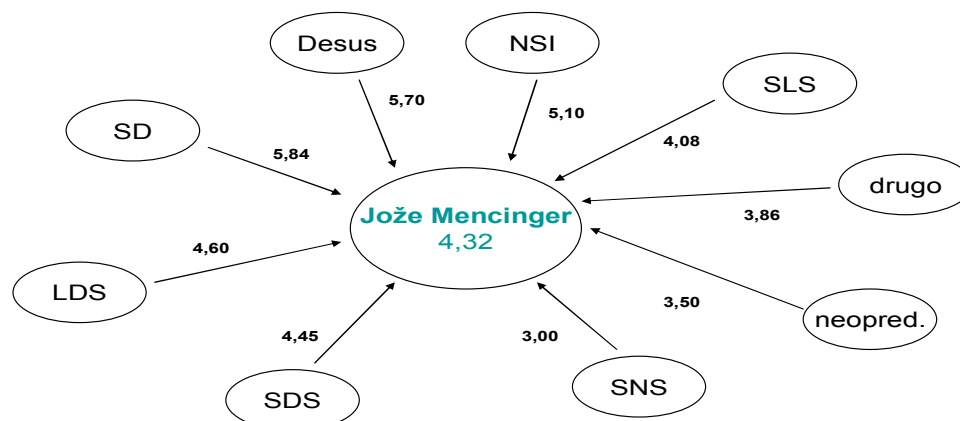

Izražanje naklonjenosti Janezu Potočniku po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-spolh nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 84 pozicionira J. Mencingerja, ki je deležen največ naklonjenosti med preferenti SD (5.84), DESUS (5.70), NSI (5.10). Preferenti LDS (4.60) in SDS (4.45) se do njega opredeljujejo izenačeno. Ocenjevanje J. Mencingerja v strankarskem prostoru je torej izrazito neizdiferencirano.

Graf 84

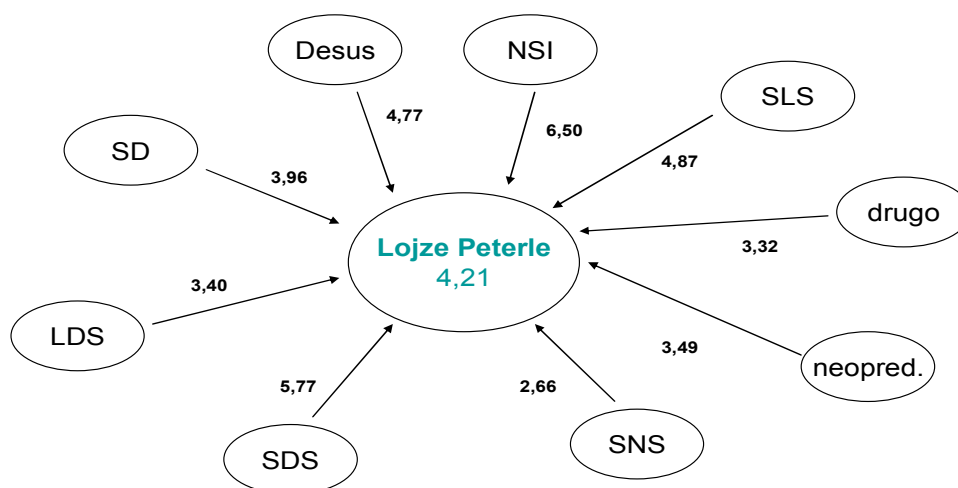

Izražanje naklonjenosti Jožetu Mencingerju po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-spolh nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Bolj razčlenjeno pa je opredeljevanje do L Peterleta (graf 80). Daleč največ naklonjenosti mu izrekajo preferenti NSI (6.50), najmanj pa preferenti SNS (2.60). Visoke naklonjenosti je deležen še med preferenti SDS (5.77), medtem ko je med preferenti SLS umeščen nižje (4.87). Za preferente NSI sicer velja, da L. Peterletu izrazijo največ naklonjenosti med vsemi opazovanimi politiki, tudi več kot A. Bajuku (5.97) in J. Janši (6.36).

Graf 85

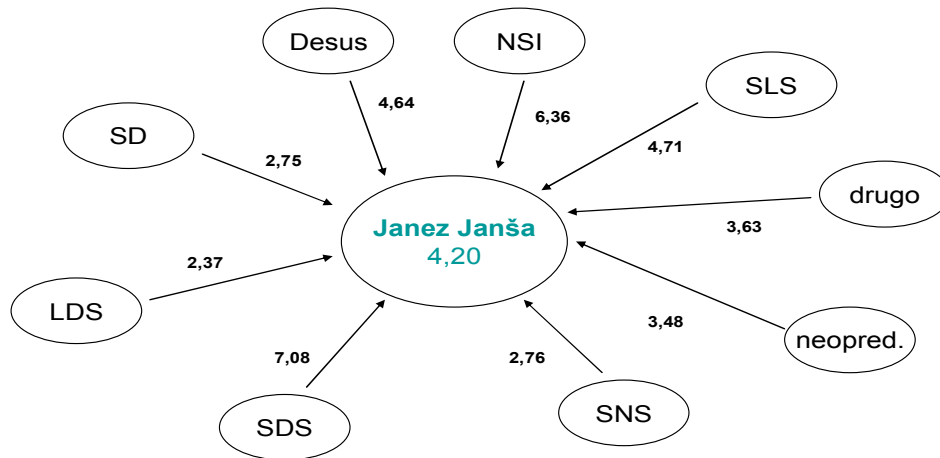

Izražanje naklonjenosti Lojzetu Peterletu po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-splošno nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 86 kaže na umestitev J. Janše (4.20), ki zbere daleč največ naklonjenih med preferenti SDS (7.08), visoko naklonjenost pa tudi med preferenti NSI (6.36). Preferenti LDS (2.37), SD (2.75) in SNS (2.76) mu izrekajo največ nenaklonjenosti. Tudi strankarsko neopredeljeni (3.48) značilno zaostajajo za povprečjem. Med preferenti SLS (4.71) pa je J. Janša umeščen za M. Kučanom (5.09), J. Podobnikom (4.95), J. Drnovškom (4.93), L. Peterletom (4.87).

Graf 86

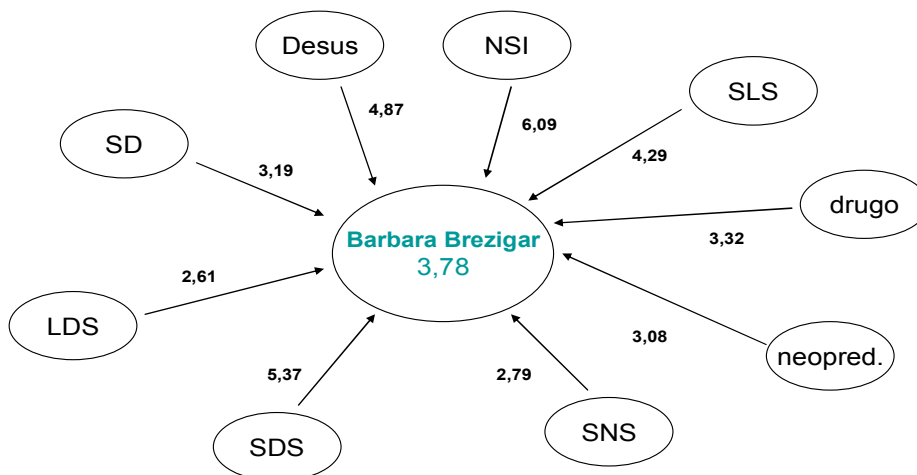

Izražanje naklonjenosti Janezu Janši po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 87 torej ponazori izdiferenciranost podpor, ki jih je deležna B. Brezigar; podpore preferenčnih skupin NSI (6.09) in SDS (5.37) so visoke, v preferenčnih okoljih LDS (2.61) in SNS pa nizke.

Graf 87

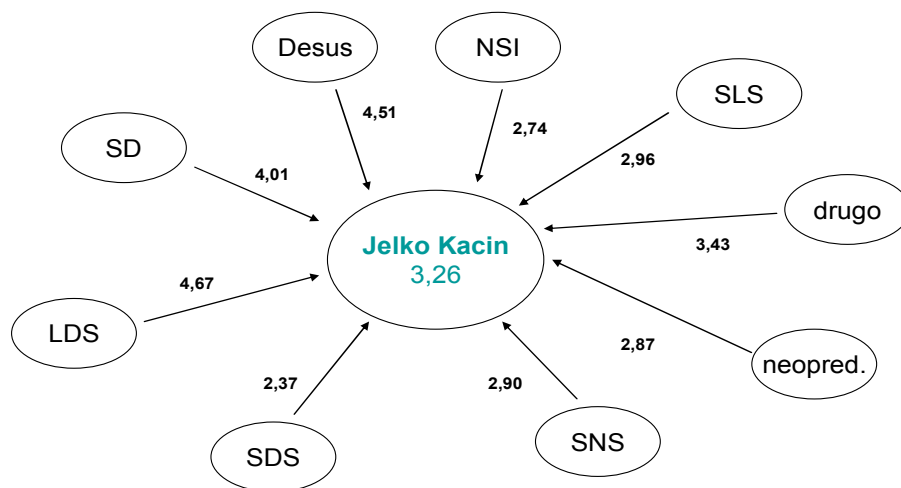

Izražanje naklonjenosti Barbari Brezigar po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploš nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Grafi 88 do 92 ponazarjajo umestitev v preferenčno okolje še za preostale opazovane politike.

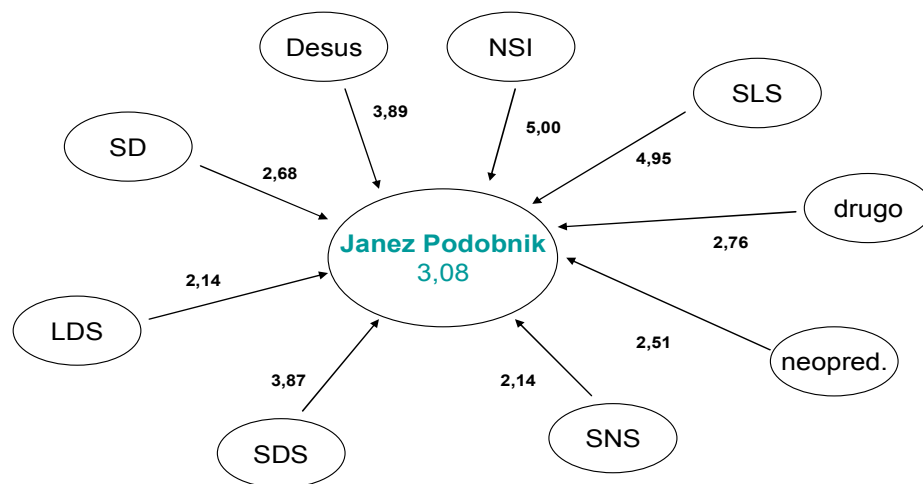
Graf 88

Izražanje naklonjenosti Jelku Kacinu po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-splošno nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

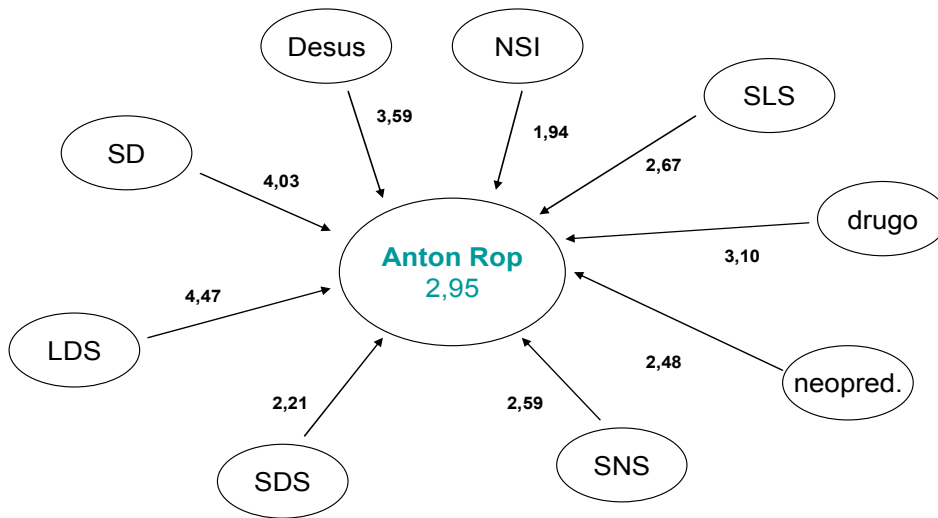
Graf 89

Izražanje naklonjenosti Janezu Podobniku po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-splošno nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

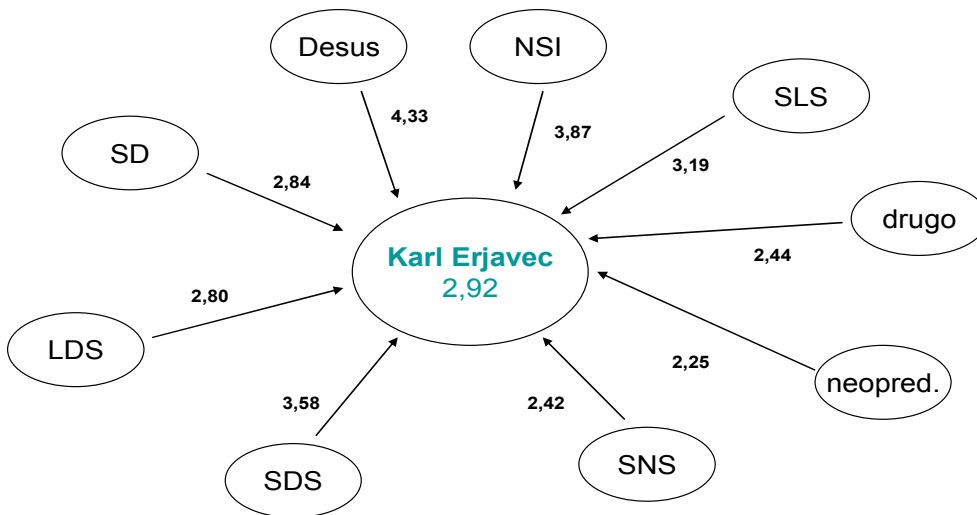
Graf 90

Izražanje naklonjenosti Antonu Ropu po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploh nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

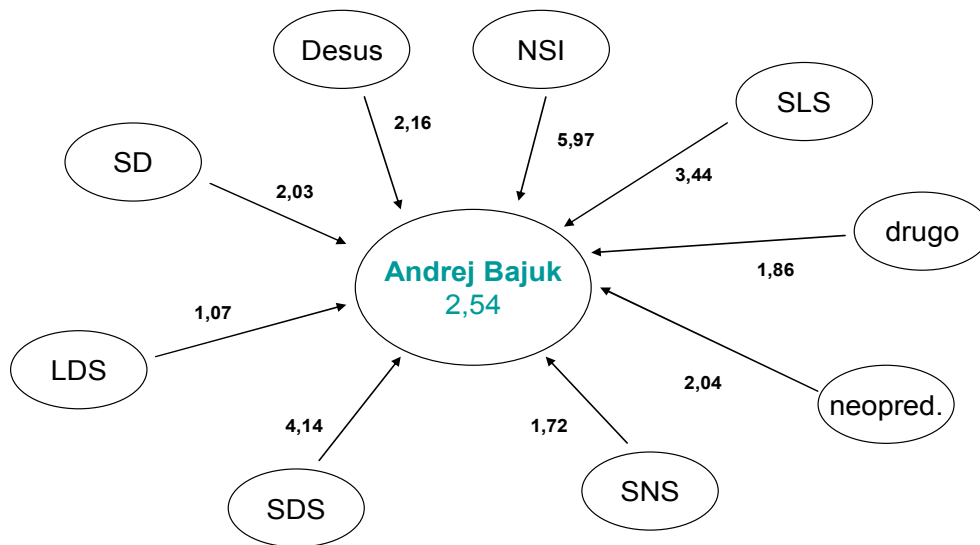
CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Graf 91

Izražanje naklonjenosti Karlu Erjavcu po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploh nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

Izražanje naklonjenosti Andreju Bajuku po preferenčnih skupinah strank in neopredeljenih (povprečje na lestvici: 0-sploh nisem naklonjen in 10-zelo sem naklonjen)

CJMMK, Slovensko javno mnenje 2006, N=1003

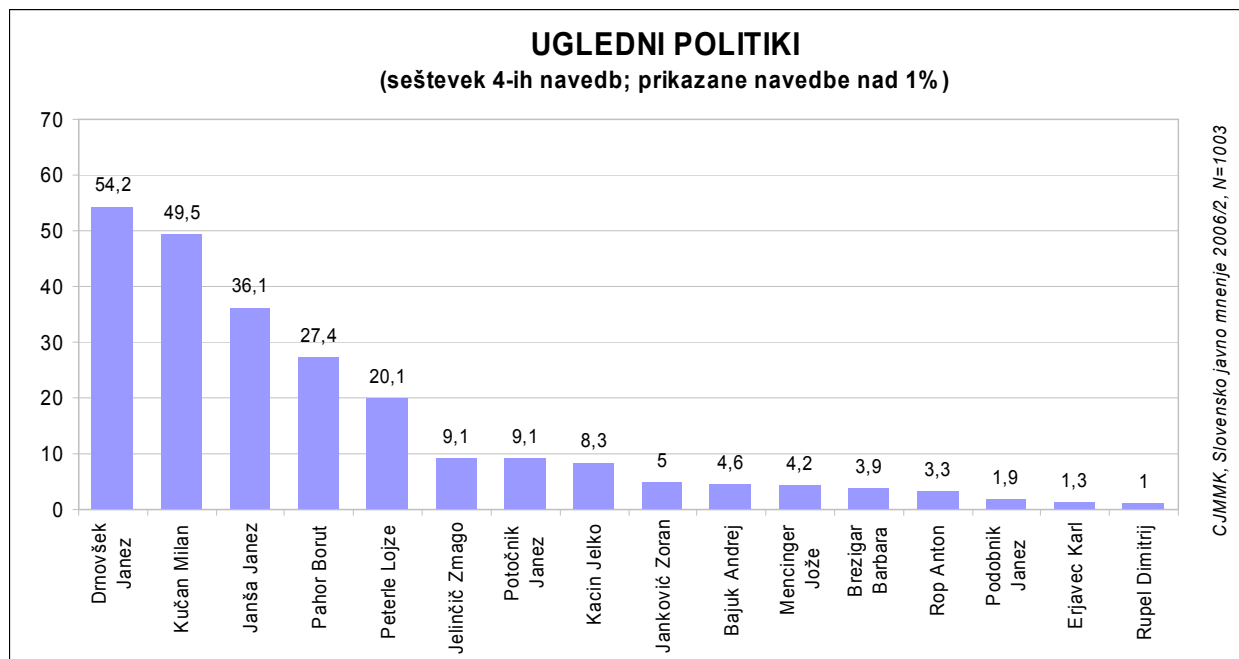
7.5 Raziskovanje ugleda politikov

Raziskovanje ugleda politikov je v okviru programa SJM bilo sproženo in prekinjeno koncem šestdesetih let ter ponovno uvedeno kot del longitudinalnega programa 1990. Poteka na osnovi odprtega vprašanja o uglednih oz. neuglednih politikih v Sloveniji. Rezultati raziskav v obdobju 1990–2007 so prikazani v grafih 93-96.

V grafu 93 je prikaz aktualne meritve, ki pokaže, da se po deležu navedb na prvo mesto uvrsti aktualni predsednik republike Janez Drnovšek (54.2%),⁹ za njim bivši predsednik republike (49.5%), sledijo pa jima aktualni predsednik vlade Janez Janša (36.1%), predsednik SD in evropski poslanec Borut Pahor (27.4%), evropski poslanec Lojze Peterle (20.1%) itd.

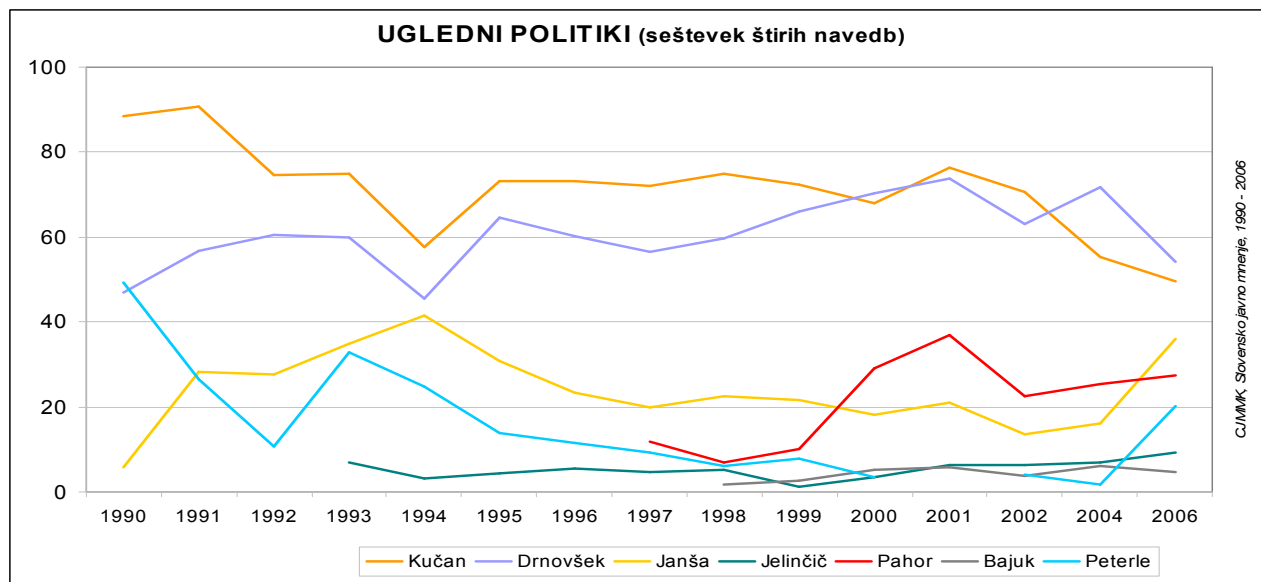
⁹ Respondenti so lahko navedli največ štiri imena uglednih politikov. Delež v % je seštevek navedb na vseh štirih mestih.

Graf 93

Graf 94 nakaže spremembe v uvrščanju uglednih politikov v obdobju 1990–2006. V obdobju 1990–2002 je visoko na prvem mestu uvrščen M. Kučan, ki ga v preseku 2000–2002 dosega, v obdobju 2002–2006 pa preseže J. Drnovšek. Graf ilustrira umeščanje J. Janše v opazovanem obdobju, kjer posebej izstopi presek 1994 in zaključna meritev 2006.¹⁰ Graf ponazori hitro in visoko umestitev B. Pahorja v obdobju 2000–2006.

Graf 94

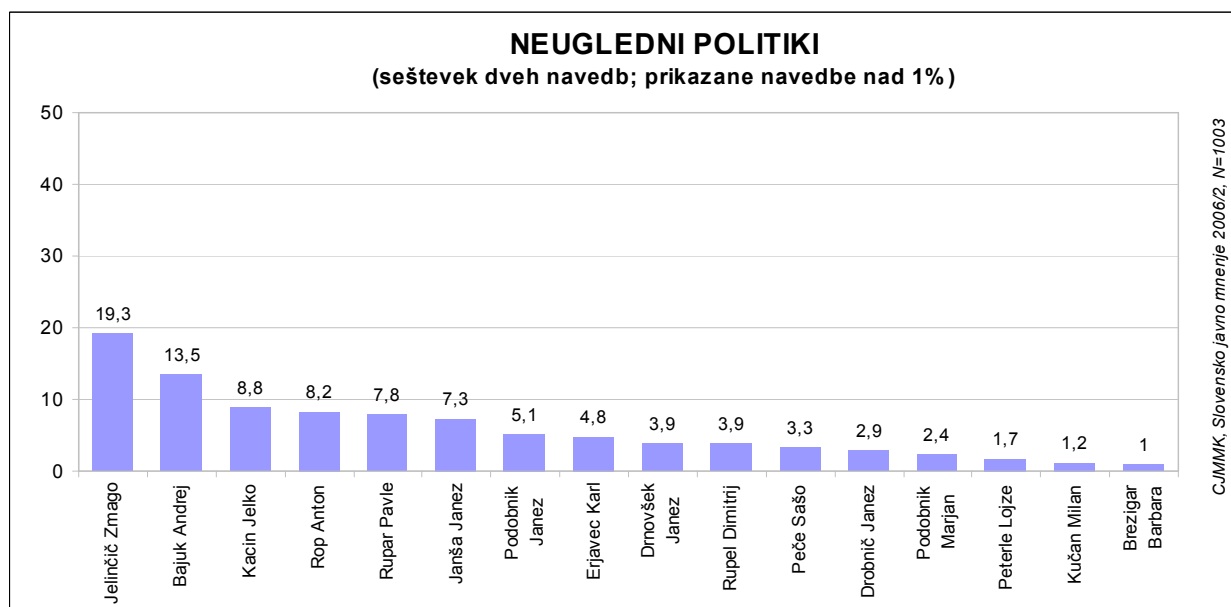
Tudi vprašanje o politikih z najmanj ugleda postavljamo ponovno od leta 1990 dalje.¹¹ Aktualna meritev pokaže, da se v vrh ranga neuglednih politikov uvrsti Zmago Jelinčič (19.3%), sledijo pa

¹⁰ Nimamo meritev v letu 2005, neposredno po prevzemu mandata.

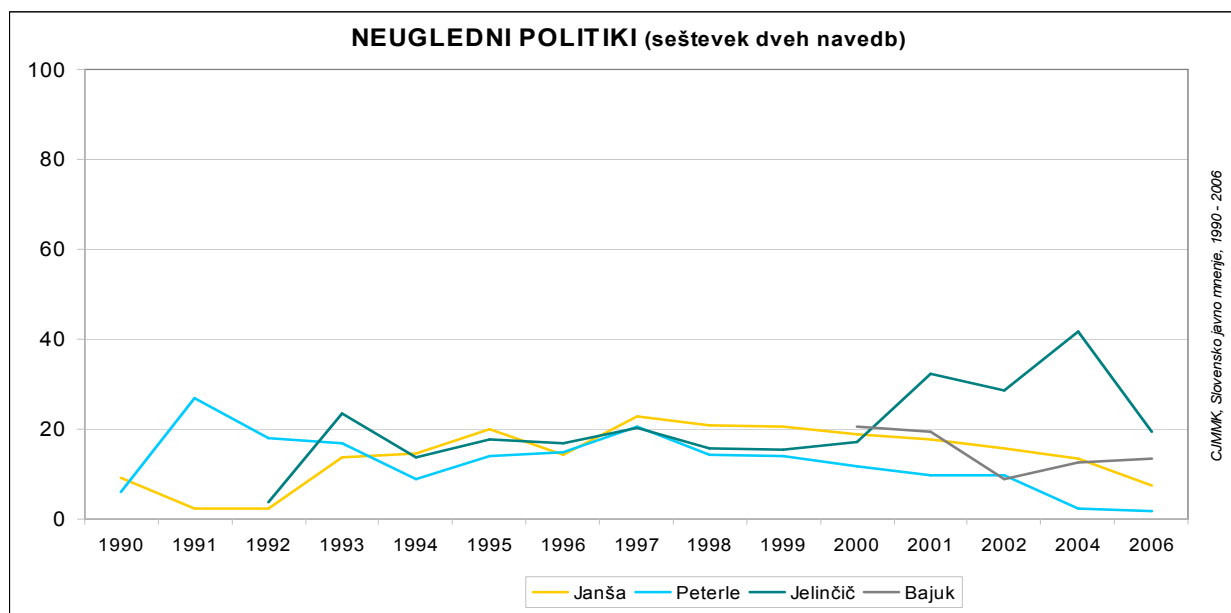
¹¹ Odprto vprašanje; največ dve navedbi.

mu Andrej Bajuk (13.5%), Jelko Kacin (8.8%), Anton Rop (8.2%), Pavel Rupar (7.8%) in Janez Janša (7.3%). Na seznam neuglednih politikov se z manjšim deležem navedb uvrstijo še Janez Podobnik (5.1), Karl Erjavec (4.8%), Janez Drnovšek (3.9%), Dimitrij Rupel (3.9%), Sašo Peče (3.3%), Janez Drobnič (2.9%), Marjan Podobnik (2.4%), Lojze Peterle (1.7%), Milan Kučan (1.2%) in Barbara Brezigar (1.0%).

Graf 95

Graf 96

Delo na poročilu je bilo začasno prekinjeno 15. 6. 2007. Poročilo ni zaključeno in je neredigirano in nelektorirano.